

*0: EK
*1: 2011-2012
*2: 28
*3: WordXP
*4: 28ste vergadering
*5: Dinsdag 8 mei 2012
*6: 13.30 uur
**

Voorzitter: Fred de Graaf

Tegenwoordig zijn 71 leden, te weten:

Backer, Barth, Beckers, Beuving, Van Bijsterveld, De Boer, Van Boxtel, Brinkman, Bröcker, Broekers-Knol, Van Dijk, Dupuis, Duthler, Elzinga, Engels, Essers, Ester, Faber-van de Klashorst, Flierman, Franken, Frijters-Klijnen, Ganzevoort, Fred de Graaf, Machiel de Graaf, Thom de Graaf, Marcel de Graaff, De Grave, Hermans, Hoekstra, Holdijk, Ter Horst, Huijbregts-Schiedon, Van Kappen, Klever, Kneppers-Heijnert, Koffeman, Koole, Kox, Kuiper, De Lange, Van der Linden, Linthorst, Lokin-Sassen, Meurs, Nagel, Noten, Popken, Postema, Putters, Quik-Schuijt, Reuten, Van Rey, Reynaers, Ruers, Schaap, Scholten, Schouwenaar, Schrijver, Sent, Smaling, Sörensen, Van Strien, Strik, Sylvester, Terpstra, Thissen, Vliegthart, Vlietstra, Vos, De Vries en De Vries-Leggedoor,

en de heer Verhagen, viceminister-president, minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, mevrouw Schultz van Haegen-Maas Geesteranus, minister van Infrastructuur en Milieu, en de heer De Krom, staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Martens, wegens verblijf buitenslands in verband met deelname aan de NAVO-delegatie in Noorwegen;

Slagter-Roukema, wegens bezigheden elders.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

*B
!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van onder meer de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet educatie en beroepsonderwijs in verband met samenwerking tussen onbekostigd voortgezet onderwijs en voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (32892);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op het financieel toezicht, de Faillissementswet, de Pensioenwet en de Wet verplichte beroepspensioenregeling in verband met de implementatie van richtlijn 2010/78/EU van het Europees Parlement en de Raad van 24 november 2010 tot wijziging van de Richtlijnen 98/26/EG, 2002/87/EG, 2003/6/EG, 2003/41/EG, 2003/71/EG, 2004/39/EG, 2004/109/EG, 2005/601/EG, 2006/48/EG, 2006/49/EG en 2009/65/EG wat de bevoegdheden van de Europese toezichthoudende autoriteit (Europese Bankautoriteit), de Europese toezichthoudende autoriteit (Europese Autoriteit voor verzekeringen en bedrijfspensioenen) en de Europese toezichthoudende autoriteit (Europese Autoriteit voor effecten en markten) betreft (PbEU 2010, L 331) (Wet implementatie Omnibus I-richtlijn) (33021);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op het financieel toezicht en de Wet toezicht financiële verslaggeving in verband met de herziene richtlijn prospectus (33023);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Financiën (IXB) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-IXB).**

De **voorzitter**: Ik geef de heer Van Strien gelegenheid voor het afleggen van een korte verklaring.

**

*N

De heer **Van Strien** (PVV): Voorzitter. Ik wil een stemverklaring afleggen over wetsvoorstel Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Financiën voor het jaar 2011 (33090-IXB). Het gaat de PVV-fractie hierbij om het onderdeel beleidsartikel 04 van deze departementale supplettoire begrotingsstaat. Dit onderdeel behelst een extra financiële bijdrage aan het IMF. Wij zijn zeker geen tegenstander van het IMF, maar het gaat hier om het op 9 december vorig jaar door de Europese regeringsleiders genomen besluit om specifiek vanuit de EU-landen ten behoeve van de bestrijding van de Europese schulden crisis via deze achterdeur een extra bijdrage beschikbaar te stellen. De Nederlandse bijdrage aan deze extra steun bedraagt 13,6 mld. Dit bedrag kan niet anders gezien worden dan als een alternatieve

ophoging van de EFSF, respectievelijk het ESM. Onze mening over de bijdrage daaraan heeft de PVV-fractie al eerder kenbaar gemaakt: wij zijn hier mordicus tegen. Hier wordt een bedrag dat de Kunduz-coalitie binnen 24 uur bij Henk en Ingrid uit de portemonnee haalde, met één hamerslag naar Zuid-Europa gedirigeerd. Wij wilden ons standpunt graag vastgelegd hebben. Dank u wel.

De wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de PVV, de SP en de PvdD wordt conform artikel 121 van het Reglement van Orde aantekening verleend, dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsvoorstel onder nr. 33090-IXB te hebben kunnen verenigen.

Ik heet de minister van Infrastructuur en Milieu en de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van harte welkom in de Eerste Kamer.

**

*B

!Stemmingen Wijziging Wet personenvervoer 2000!

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet personenvervoer 2000 in verband met verordening (EG) nr. 1370/2007 van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 23 oktober 2007 betreffende het openbaar personenvervoer per spoor en over de weg en tot intrekking van Verordening (EEG) nr. 1191/69 van de Raad en Verordening (EEG) nr. 1107/70 van de Raad (PbEU L 315) (32376),**

en over:

- de motie-Smaling c.s. over het multimodaal willen aanbesteden van het openbaar vervoer door de stadsregio Amsterdam (32376, letter E).

(Zie vergadering van 24 april 2012.)

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

**

*N

De heer **Smaling** (SP): Voorzitter. Ik wil graag van de gelegenheid gebruikmaken om met mijn mede-indieners de motie in te trekken. Tijdens het debat bleek dat de minister met Amsterdam tot afspraken is gekomen die bijna volledig sporen met wat in de motie werd gevraagd. Er is wat ons betreft dus geen reden om die motie in stemming te brengen.

De **voorzitter**: Aangezien de motie-Smaling c.s. (32376, letter E) ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van behandeling meer uit.

**

De heer **Smaling** (SP): Dat laat onverlet dat mijn fractie tegen het wetsvoorstel zal stemmen. De avond na het debat stond in het Parool een tekening van het conceptbestek van Amsterdam. Daarin kun je al zien dat er een heel laag plafond aan het te besteden budget zal zitten. De minister praat over dikke stromen, hoofdassen en dergelijke. Mensen uit buurten als de Indische Buurt -- mijn vriend Sörensen heeft niet zoveel met Amsterdam, maar hij zal mij daarin ongetwijfeld steunen -- moeten echter helemaal naar het Muiderpoortstation lopen om de stad in te komen. Partijgenoot Wiebes heeft een goede pers in Amsterdam, maar toch ben ik bang dat veel mensen geen goed openbaar vervoer meer tot hun beschikking hebben. De minister zal misschien zeggen dat het wetsvoorstel niet over aanbesteden gaat. Ik denk echter dat dat wel het geval is, want de PSO-verordening die moet worden ingebed in de WP-2000, geeft de mogelijkheid aan het gemeentebestuur om te besluiten over de wijze van aanbesteden of onderhandse gunning. Als dit wetsvoorstel wordt aangenomen, is dat niet meer mogelijk. Daarom zullen wij tegen het voorstel stemmen.

*N

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter. Ook de fractie van GroenLinks zal dit wetsvoorstel niet steunen. Wij vinden het een grote omissie dat nu niet de kans is benut om te regelen dat verplichte aanbesteding van tram, bus en metro van de baan is. Wij vinden dat het aan de steden is om te besluiten of men dat wel of niet dienstig acht. Inmiddels is ook duidelijk dat dit absoluut niet een verplichting is die door Brussel wordt opgelegd. Je kunt dat in nationale regelgeving regelen. Daarom zal mijn fractie dit wetsvoorstel niet steunen. Dat betekent overigens helaas niet dat de verplichte aanbesteding van de baan is. Die staat nog steeds in het wetsvoorstel. We wachten dan ook met belangstelling initiatieven op dit punt vanuit de Tweede Kamer af.

*N

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. Ook voor mijn fractie geldt dat zij het wetsvoorstel niet zal steunen. Wij realiseren ons dat wij daarmee niet de aanbesteding stoppen, maar wij willen er gewoon geen goedkeuring aan verlenen. Er is in de Tweede Kamer sprake van een initiatief op dit punt van onder anderen collega Monasch. Wij wachten dat af. Wij zien het voorstel als een belemmering van de mogelijkheid voor lokale overheden om eigen keuzes te maken. Dat is niet nodig. In Europees verband wordt dat ook niet afgedwongen. Wij zien dan ook niet in waarom dat zou moeten. We steunen het wetsvoorstel dus niet.

*N

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Onze fractie heeft door een combinatie van uiteenlopende factoren niet actief meegedaan aan de behandeling

van dit wetsvoorstel. Toch wil ik graag in het kort ons standpunt weergeven. Wij onderschrijven het belang van marktwerking in het algemeen en ook bij de aanbesteding van het openbaar vervoer. We zien echter ook de complexiteit van de organisatorische inrichting van de verplichte aanbesteding ten aanzien van de G3. Alles afwegende, vinden wij dat het beter is om de gemeenten zelf de vrijheid te geven om te besluiten over de wijze van inrichting van de openbare aanbesteding. Dat betekent dat ook mijn fractie tegen dit voorstel zal stemmen.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, het CDA en de SGP voor het wetsvoorstel hebben gestemd en de fracties van de PVV, de PvdA, de ChristenUnie, GroenLinks, de SP, D66, de PvdD, de OSF en 50PLUS ertegen, zodat het is verworpen.
**

*B
!Stemmingen Wijziging Wet SUWI!

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen in verband met aanpassing van de dienstverlening van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen aan werkgevers en werkzoekenden en de opheffing van de Raad voor werk en inkomen als publiekrechtelijke rechtspersoon met een wettelijke taak en van de Werkloosheidswet en enige andere wetten in verband met de beëindiging van de inzet van het re-integratiebudget Werkloosheidswet en van loonkostensubsidies (33065).**

(Zie vergadering van 24 april 2012.)

De **voorzitter**: Het ware wenselijk dat departementen wat kortere citeertitels van wetsvoorstellen bedenken.

Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de PvdA, het CDA, de PVV, D66 en de SGP voor dit wetsvoorstel hebben gestemd en de aanwezige leden de fracties van de ChristenUnie, GroenLinks, de SP, de PvdD, de OSF en 50PLUS ertegen, zodat het is aangenomen.
**

Mevrouw **Barth** (PvdA): Voorzitter. Mijn fractie wordt geacht tegen te hebben gestemd.

De **voorzitter**: Dat nemen wij op in de Handelingen. Nochtans is het wetsvoorstel echter aanvaard.
**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B
!Frequentiebeleid 2005!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Telecommunicatiewet in verband met de Nota frequentiebeleid 2005 (31412).

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie van harte welkom in de Kamer.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Reuten** (SP): Voorzitter. Ik spreek uiteraard namens mijn eigen fractie maar mede namens de fractie van de Partij van de Arbeid.

Mijn gehele bijdrage gaat over marktmacht en het onderscheid tussen "redelijke prijzen" en "efficiënte prijzen". Dit is een nogal specialistische kwestie met niettemin belangrijke consequenties voor bedrijven en consumenten. Ik beperk me bij de behandeling van dit wetsvoorstel tot de artikelen 3.24 en 12.2. Deze hebben onder andere betrekking op zogenoemde aanmerkelijke marktmacht. Het kan daarbij gaan om de macht van een monopolie of van oligopolies.

De betreffende artikelen zijn bij amendement gewijzigd en, met het wetsvoorstel, door de Tweede Kamer met algemene stemmen aangenomen. De minister heeft het amendement ontraden en dit zou ik in zijn plaats ook gedaan hebben. Ik houd het erop dat de Tweede Kamer de consequenties van het amendement niet geheel overzag. Deze stelling ga ik toelichten.

Aanmerkelijke marktmacht kan ontstaan doordat private bedrijven concurrenten uitschakelen of ermee fuseren. Aanmerkelijke marktmacht kan echter ook ontstaan om redenen van algemeen belang. Dit algemeen belang speelt bij de genoemde wetsartikelen. Het gaat in het bijzonder om de opstelling van zeer hoge antennemasten die zodanig aan overheidsvergunning gebonden is dat marktmacht ontstaat.

De mededingingswetgeving regelt dat bij dergelijke aanmerkelijke marktmacht zogenoemde redelijke prijzen gehanteerd moeten worden. De marktautoriteit, in dit geval de OPTA, ziet daarop toe, onder andere in het geval van conflict. Uitspraken van de marktautoriteit kunnen vervolgens aan een college van beroep voorgelegd worden. Daarbij is van belang dat de marktautoriteit, en eventueel de beroepsrechter, invulling geeft aan de term "redelijke prijzen". Mededingingsrechtelijk is ook van belang dat we daarmee in Nederland ruime ervaring hebben, en zo rechtszekerheid.

Na deze inleidende opmerkingen behandel ik drie punten, ten eerste de strekking van efficiënte prijzen in de mededingingswetgeving, ten tweede het casus karakter van het genoemde amendement en ten derde de invulling van de term "efficiënte prijzen". Voor het vervolg van mijn betoog geef ik aan dat waar ik de term "prijs" of "prijzen" gebruik, daaronder mede verstaan moet worden de in de onderhavige wetstekst, c.q. het

onderhavige wetsvoorstel, gebezigde term "vergoeding".

Ten eerste. Bij amendement is in het onderhavige wetsvoorstel voor een specifiek geval de term "redelijke prijzen" vervangen door, c.q. nader ingevuld door, "efficiënte prijzen". Waarschijnlijk, en anders dan tenminste een deel van de Tweede Kamer veronderstelde, liggen "efficiënte prijzen" hoger dan "redelijke prijzen". Ik ga daar later uitgebreid op in.

Als het bij dit amendement om een "nadere invulling" zou gaan, heeft dit mogelijk consequenties voor alle bedrijven met marktmacht die aan redelijke prijzen gebonden zijn. Wij kunnen dan in diverse sectoren binnenkort bovengebruikelijke prijsstijging verwachten. Hiermee kom ik meteen op mijn belangrijkste punt. In het nader voorlopig verslag vroeg mijn fractie of de minister het redelijkerwijs uitgesloten acht dat de onderhavige invulling van redelijke prijzen door efficiënte prijzen repercussies heeft voor andere terreinen uit de mededingingswetgeving in brede zin, en wel zodanig dat een rechter eventuele aanspraken daarop zou toewijzen. Het antwoord van de minister in de nadere memorie van antwoord stelt mij niet gerust. Hij stelt dat hij dit "niet waarschijnlijk" acht en dat hij er niet van uitgaat.

Voor de wetsgeschiedenis wil ik hier graag uitdrukkelijk de bedoeling van de wetgever op dit punt vastleggen; de wetgever, dat wil zeggen regering en parlement en de Eerste Kamer spreekt hier voor het parlement als laatste. Ik wil hier vaststellen dat het niet de bedoeling van de wetgever is dat redelijke prijzen nader ingevuld worden als efficiënte prijzen, behoudens mogelijk in het onderhavige geval van artikel 3.24, lid 4 en artikel 12.2, lid 4 van de Telecommunicatiewet, dat wil zeggen deze artikelen uit het wetsvoorstel. Ik vraag de minister dit straks voor de Handelingen nog eens uitdrukkelijk te bevestigen. Ik neem aan dat, zolang het tegendeel in deze eerste of in de tweede termijn niet blijkt, de gehele Eerste Kamer dit ondersteunt.

Ik kom bij mijn tweede punt. Uit de toelichting bij het betreffende amendement (31412, stuk nr. 42) en uit de brief van de minister van 18 april 2011 (31412, stuk nr. 44) alsmede de memorie van antwoord blijkt dat de achtergrond van het amendement een specifieke casus is. Het betreft namelijk een conflict tussen een monopolist enerzijds en twee oligopolisten anderzijds: drie partijen met aanmerkelijke marktmacht die, via via, uiteindelijk de consument bedienen. Ik weet intussen dat partijen onenigheid hadden met de OPTA en dat de zaak in een beroepsprocedure belandde.

Het stuit mij tegen de borst dat de Tweede Kamer gemeend heeft om voor een specifieke casus twee specifieke wetsartikelleden, c.q. een onderdeel daarvan, in te moeten lassen: dit betreft artikel 3.24, lid 4 en artikel 12.2, lid 4. De minister heeft dit terecht ontraden. Het casus karakter blijkt duidelijk uit de van de gehele wet afwijkende systematiek in het onderhavige geval, en de minister beaamt dit in de nadere memorie van

antwoord. De wetgever dient zich echter verre te houden van specifieke conflicten tussen, in dit geval drie, specifieke partijen. Daarvoor hebben we nu juist de marktautoriteit en zo nodig een beroepsrechter of beroepscollege. Het amendement zweemt naar gelegenheidswetgeving. Ik ga voor de definitie daarvan af op het proefschrift en een artikel van mevrouw dr. Anna Jasiak, thans juriste bij de Raad van State; de specifieke verwijzing is door ons genoemd in het nader voorlopig verslag. Formeel heeft de minister in de nadere memorie van antwoord gelijk dat de betreffende wetsartikelleden ook gelden voor andere dan deze drie partijen, dat wil zeggen als er andere partijen zouden zijn.

Democratisch gezien ben ik ingenomen met het standpunt van de minister dat, hoewel hij het amendement heeft ontraden, hij zich erbij neerlegt omdat de Tweede Kamer het zo gewild heeft. Ik leg de minister het volgende voor. Stel dat de Eerste Kamer dit wetsvoorstel aanvaardt. Is de regering dan bereid om, gehoord onze argumenten, bij de Tweede Kamer een wijzigingswet in te dienen die het betreffende amendement op stuk nr. 42 er weer uitlicht? We zijn dan terug bij redelijke prijzen in het algemeen. De Tweede Kamer moet dan maar zien of zij wil volharden in naar gelegenheidswetgeving zwemende wetsartikelen. Indien de regering hiertoe bereid is, zal mijn fractie voor het geheel van het wetsvoorstel stemmen.

Mijn derde en laatste punt betreft de invulling van de term "efficiënte prijzen" uit het amendement. Deze is relevant indien de Tweede Kamer volhardt, maar ook voor de tijd die ligt tussen nu en het eventuele aanvaarden van een wijzigingswet, zo de minister daartoe bereid zou zijn. Hoe gaan we deze term invullen?

Door ons gevraagd naar de invulling ervan stelt de minister in de nadere memorie van antwoord dat in mededingingsrechtelijke zin een efficiënte prijs een prijs is "die tot stand komt op een concurrerende markt". In het geval van aanzienlijke marktmacht is echter geen sprake van een concurrerende markt. De minister stelt vervolgens dat de OPTA voor het vaststellen van de efficiënte prijs op twee manieren te werk kan gaan. Voor de wetsgeschiedenis zie ik mij helaas genoopt daarbij de door de minister gebezigde Engelse termen over te nemen. Wellicht kan de regering in het vervolg Nederlands bezigen, want dat begrijpen wij allemaal. Buiten de Kamer mag de minister mij in het Engels of zelfs in het Limburgs aanspreken.

De OPTA kan in de eerste plaats te werk gaan via benchmarking, door te kijken naar de kosten bij bedrijven die overeenkomstige producten of diensten aanbieden. Ik citeer: "Hiervoor kunnen de laagste kosten worden gehanteerd of bijvoorbeeld het gemiddelde van een industrie." Terzijde wijs ik erop dat hetgeen in de nadere memorie van antwoord staat, mogelijk strijdig is met een eerdere zinsnede die gewag maakt van de term "meest efficiënte speler". Mij dunkt dat we voor de wetsgeschiedenis het woordje "meest" beter kunnen laten varen, mede omdat in het wetsartikel de term "efficiënt" en niet "meest

efficiënt" wordt gebruikt. Het gaat dus om "gemiddeld" ten opzichte van "meest".

De OPTA kan in de tweede plaats een bottom-upmethode hanteren door via daarvoor ontworpen kostenmodellen zélf de efficiënte kosten te berekenen. Ik neem aan dat daar voor de prijsstelling dan nog een winstopslag overeenkomstig een redelijk rendement bij komt.

Graag hoor ik van de minister of hij het met mij eens is dat, om de volgende redenen, de bottom-upmethode de voorkeur heeft. Bij de eerste methode, benchmarking, zou dan eerst moeten worden vastgesteld of de referentiebedrijfstak zélf voldoende concurrerend opereert. Uiteindelijk moet daarvoor dan toch ten minste één bottom-upoperatie bij die andere bedrijfstak uitgevoerd worden. Dat is dubbel werk. Maar bovendien blijft ook dan het probleem spelen van de mate van overeenkomst tussen de bedrijfstakken. Ik stel hier nog vast, eveneens voor de wetgeschiedenis, dat de minister in de nadere memorie van antwoord bij prijsstelling op basis van efficiënte prijzen aansluit bij hetgeen de SP-fractie in het nader voorlopig verslag stelde over niet-buikbare capaciteit. Bij redelijke maar ook bij efficiënte prijzen vormt de niet-buikbare capaciteit dus kosten. Deze zijn bij de efficiënte prijzen ingecalculeerd. Tot zover mijn constatering naar aanleiding van de nadere memorie van antwoord. Dit is reden te meer om de bottom-upmethode toe te passen, omdat in andere bedrijfstakken de niet-buikbare capaciteit geheel anders kan liggen. Graag krijg ik hierop een reactie van de minister.

Ten slotte op dit derde punt. Ik heb tot nu toe geprobeerd het enigszins eenvoudig te houden. In mijn laatste twee minuten lukt dit niet. Een laatste kwestie betreft de prijscalculatie op basis van vervangingswaarde versus boekwaarde van de productiemiddelen. Hier heeft het amendement waarschijnlijk door de Tweede Kamer niet-vermoede gevolgen. Dit is een reden temeer voor een wijzigingswet. Het lijkt mij juist dat een bedrijf dat marktmacht om redenen van algemeen belang heeft, gehouden wordt aan prijsstelling op basis van boekwaarde. Zo gebeurt het ook bij wettelijk redelijke prijzen. Dat kan uiteraard leiden tot aanzienlijke prijsvariatie, namelijk als qua waarde afgeschreven productiemiddelen op een bepaald moment fysiek vervangen worden. Dan stijgt de afzetprijs immers.

Over de tijd gemiddeld genomen liggen de redelijke prijzen echter lager dan zogenoemde "efficiënte prijzen". Dit komt omdat in een efficiënte markt gecalculeerd wordt op basis van vervangingswaarde. Bij boekwaarde zouden immers de bedrijfsindividuele kosten uiteenlopen. In een inflatoire omgeving dekt de opbrengst tegenover deze kosten de vervanging niet. Bij algemene prijsinflatie liggen efficiënte prijzen dus gemiddeld hoger dan redelijke prijzen. Als de wetgever consistent is -- en dat dient hij te zijn -- dan is het één van tweeën: redelijke prijzen op basis van boekwaarde dan wel zogenoemde "efficiënte prijzen" op basis van vervangingswaarde. Het is niet consistent om hierin te mengen. Graag hoor ik hierover het standpunt van de minister. Ik zie ook

met belangstelling de antwoorden van de minister op mijn overige vragen tegemoet.

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Het debat over dit wetsvoorstel is tot op heden alleen door de heer Reuten gevoerd. Omdat hij scherpzinnig en vasthoudend zijn onderzoek verricht, heb ik natuurlijk goed van zijn stellingen kennisgenomen. Ik geloof echter dat hij in de nu aanhangig gemaakte kwestie geen doorslaggevend punt heeft.

Het gaat erom of het aannemen van het amendement-Schaart/Verburg een bedrijf -- kort gezegd -- dwingt om onder de kostprijs producten of diensten af te leveren. Het betreft hier NOVEC, het bedrijf dat is ontstaan na de privatisering van Nozema. NOVEC exploiteert hoge zendmasten. Zulke masten hebben als consequentie dat de exploitant daarvan in het geografische gebied waarin de mast zich bevindt, een monopoliepositie verwerft. Daarom kent de Telecommunicatiewet de mogelijkheid tot medegebruik op "redelijk verzoek" tegen een "redelijke vergoeding".

Bij lezing van het op initiatief van de heer Atsma tot stand gekomen amendement dat door de Tweede Kamer met algemene stemmen is aanvaard, kan ik de stelling van de heer Reuten niet onderschrijven. NOVEC is en blijft gerechtigd tot het rekenen van een redelijke vergoeding die de werkelijke kosten van het medegebruik van de masten afdekt en een redelijk rendement garandeert. NOVEC wordt wel verplicht de vergoedingen efficiënt, transparant en non-discriminatoir te berekenen. We moeten er dus van uitgaan dat hiermee aan de in het telecommunicatierecht geldende proportionaliteitseis wordt voldaan. Graag ontvang ik de bevestiging van de minister in dezen.

De heer **Reuten** (SP): Ik wil hierover ook graag opheldering van de minister krijgen. In de toelichting bij het amendement staat dat efficiëntie een minimumvoorwaarde is voor redelijke vergoeding. Graag hoor ik van de minister op welke wijze hij dit interpreteert. De heer Franken zegt dat er altijd een redelijke vergoeding gevraagd kan worden, ongeacht de efficiëntie. Als efficiënte prijzen echter het minimum zijn, lijkt mij dat dit wringt.

De heer **Franken** (CDA): De heer Reuten stelt deze vraag eigenlijk aan de minister en die is zelf mondig genoeg om daarop te antwoorden. Ik heb echter het idee dat dit niet het punt is hier. Het gaat om een redelijk rendement dat moet voldoen aan de proportionaliteitseis. Dat zijn wat abstractere begrippen dan degene die de heer Reuten hanteert. De heer Reuten is een knap bedrijfseconoom en specificeert dit allemaal. Ik houd het echter liever op een iets hoger niveau van abstractie. Wij zullen dit nog van de minister horen en daarna kunnen wij zeggen of wij het daarmee eens zijn of niet.

Voorzitter. Daarnaast wordt de OPTA voorzien van een adequaat instrumentarium om controle uit te oefenen. De OPTA moet daarbij ook

de partijen die van de monopolietarieven afhankelijk zijn, raadplegen om alle relevante beschikbare kennis mee te nemen bij haar besluitvorming en zo tot een rechtvaardige belangenafweging te komen. Dit zou eigenlijk ook mijn antwoord op de vraag van de heer Reuten zijn. Als ik kijk naar artikel 12 van de kaderrichtlijn van 7 maart 2002, waarop de site-sharingbepaling in artikel 3.24 Telecommunicatiewet straks is gebaseerd, dan constateer ik dat het opgelegde systeem voor de kostenomslag niet in strijd is met het criterium "objectief, transparant, niet-discriminerend en evenredig". Als de minister de proportionaliteitsvraag positief beantwoordt, kan volgens mijn fractie het wetsvoorstel inclusief het amendement-Verburg/Schaart worden aanvaard.

*N

De heer **Bröcker** (VVD): Voorzitter. Ik kan het kort houden. De heer Franken heeft al een groot aantal punten die mijn fractie in deze discussie wilde inbrengen, behandeld. Ik vond het wel goed om zelf nog een paar woorden te zeggen. De heer Reuten en ik hebben regelmatig bespiegelingen gehouden over begrippen als "redelijke prijs" en "efficiënte prijs". Uiteindelijk moeten wij het terugbrengen naar de praktische casus die voorligt.

Ik kom graag terug op een aantal punten van de heer Reuten, waaronder dat van gelegenheidswetgeving. Ik wijs erop dat slechts een beperkt aantal partijen in deze markt opereert. Tussen die partijen lopen al lange tijd juridische procedures. Zonder dit wetsvoorstel lopen die misschien tot in lengte van dagen door. Het is dan ook de bedoeling om een handreiking te doen voor de praktijk. De OPTA kan daarmee waarschijnlijk goed uit de voeten. Het zijn bestaande partijen. In de casus speelt ook wat er gebeurt als een binnenlandse of buitenlandse partij een van die 100 meter hoge masten in Nederland zou overnemen. Ook dat soort bespiegelingen zijn er geweest. Ik denk dat het ook voor dat soort situaties belangrijk is om helderdere en scherpere regels te krijgen rond de invulling van het begrip "redelijke prijs". Met het wetsvoorstel wordt niet gesuggereerd dat het woord "redelijk" wordt vervangen door "efficiënt". Bedrijfseconomisch is efficiency, zeker in een monopoliemarkt, echter een heel redelijke toetssteen om tot een redelijke prijs te komen.

Ik heb nog even, bij toeval, gekeken naar een ander onderdeel, namelijk het Besluit markt en overheid, waarin ook sprake is van de kostendoorberekeningen vanuit overheidsbedrijven of aan overheid gerelateerde bedrijven naar marktpartijen. Dat is weliswaar een wat andere casus, met een wat andere context, maar daarin wordt uitdrukkelijk verwezen naar bedrijfseconomische principes waarbij naar mijn mening ook efficiency een rol speelt. Er wordt verder verwezen naar wat er voor de kostprijsberekeningen moet worden meegenomen. De heer Reuten stipte dat ook aan. Worden die afschrijvingskosten bepaald op basis van de waarde die in de boeken staat of op basis van de vervangingswaarde? Ook dat wordt opengelaten. Er

wordt verwezen naar de boekhoudsystemen van het bedrijf. Een overheidsbedrijf zal heel goede gronden moeten hebben om van systeem te veranderen. Ik zou zeggen: laat dat over aan de praktijk. Mijn fractie vindt dat het wetsvoorstel zoals het er ligt, zal voldoen aan de behoeften in de praktijk. Ik ben geïnteresseerd naar het antwoord van de minister op de vraag over het doorwerken van het element "efficiënte prijzen" op andere terreinen. Ik laat dat graag over aan de minister. Mijn fractie kan in elk geval dit wetsvoorstel steunen.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Je kunt afschrijven op historische aankoopwaarde of op vervangingswaarde. De PVV-fractie is van mening dat het kostenopdrijvend werkt als wij gaan afschrijven op vervangingswaarde. Dat is ook nadelig voor de consument. Hoe ziet de heer Bröcker dat?

De heer **Bröcker** (VVD): Zoals de heer Reuten al aangaf, zal het een ander kostenbeeld geven als je uitgaat van de historische kostprijs of de boekwaarde dan wanneer je uitgaat van vervangingswaarde. Er wordt ook gewezen op wat gangbaar is in de praktijk. Er moet een goede reden zijn om van het ene naar het andere systeem over te stappen. Ik denk niet dat het zin heeft om daarover een uitgebreide theoretische verhandeling te houden in deze Kamer. Laten wij de juiste instrumenten aan de OPTA geven; die kan daar in de praktijk prima mee uit de voeten.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Ik heb begrepen dat de tarieven moeten worden afgesteld op wat een redelijke prijs is en dat de consumenten er ook voordeel bij moeten hebben. Daarvoor zijn indertijd al die bedrijven gesplitst. Minister Brinkhorst heeft toen gezegd dat er zou moeten afgeschreven op historische aankoopprijs. Bij dezen kan ik concluderen dat de VVD-fractie de consument liever in het ongewisse laat dan dat zij hierover een uitspraak doet.

De heer **Bröcker** (VVD): De VVD doet hier helemaal geen uitspraak over. Gezien het beperkte aantal partijen wil ik hier geen gelegenheidsdiscussie over voeren, maar als ik de casus goed begrepen heb, zal de invoering van het begrip efficiëntie in de huidige systematiek leiden tot lagere prijzen. Dat is een van de zorgpunten van de sector. Mijn partij doet geen uitspraak over wat het meest verstandige systeem is. Zij laat dat graag over aan de OPTA.

De heer **Reuten** (SP): Dit is een kernpunt. In de wet wordt de term "redelijke prijzen" gehanteerd. De OPTA vult dat in als prijzen op basis van historische aanschafwaarde dan wel boekwaarde van het restant daarvan. Het gebruik van de term "efficiënte prijzen" is iets nieuws. Zulke prijzen komen tot stand in een concurrerende markt. Als je in een concurrerende markt zou afschrijven op basis van historische aanschafwaarde of boekwaarde, zou je fluctuerende prijzen krijgen,

afhankelijk van het tijdstip waarop de productiemiddelen zijn aangeschaft. Dat gebeurt dus niet in een concurrerende markt. Daarin wordt afgeschreven op basis van vervangingsprijzen, zodat je een continue, gelijkmatige prijs krijgt. De efficiënte prijs in een inflatoire omgeving zal gemiddeld hoger liggen dan de redelijke prijs. Dat is een kernpunt.

De heer **Bröcker** (VVD): Nogmaals, de heer Reuten is zeer volhardend in zijn suggestie dat het begrip "redelijke prijzen", zonder dat hij dit nader definieert, wordt vervangen door "efficiënte prijzen". Met dit wetsvoorstel en het amendement wordt beoogd dat er bij de invulling van een redelijke prijs ook rekening wordt gehouden met efficiency. Er wordt primair gekeken naar de efficiency en naar de manier waarop een bepaald bedrijf wordt gerund. Accepteren wij een integrale kostprijs-plusbenadering, waarbij wij de prijs berekenen op basis van de kosten plus een winstopslag, of willen wij ook nadrukkelijk toetsen hoe efficiënt een bedrijf wordt gerund? De heer Reuten trekt dit door naar vervangingswaarde, wat meer naar een concurrerende markt gaat. Dat is mij een stap te ver. Ik ga hier ook geen uitspraak over doen. De winst van dit wetsvoorstel is dat er bij de bepaling van een redelijke prijs ook wordt gekeken naar efficiency. De vraag of je de kosten berekent op basis van de historische kostprijs of op basis van de vervangingswaarde, laat ik graag aan de OPTA over.

*N

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Voorzitter. Draadloze communicatie is niet meer weg te denken uit de huidige maatschappij. De PVV is verheugd te vernemen dat ook de minister vindt dat het wetsvoorstel over de regulering van de hoge radarzendmasten moet worden aangenomen. Niet voor niets is dit wetsvoorstel unaniem door de Tweede Kamer aangenomen.

De hoogte van de hoge zendmasten varieert van 100 tot 350 meter. Deze hoge masten zijn volgens de minister van EL&I "ontwifelbaar niet-duplicerbare infrastructuur" en in de woorden van OPTA "essential facility", waarvan de gebruikers volgens OPTA volledig afhankelijk zijn. De publieke en commerciële omroepen hebben deze zendmasten nodig voor hun uitzendingen. De zendoperators zijn formeel de huurder van de mastruimte en berekenen de kosten van de huur, samen met de overige kosten van hun dienstverlening, door aan de betrokken omroepen. In Nederland zijn er drie aanbieders van deze hoge masten, te weten TenneT, NOVEC en Alticom. TenneT en NOVEC zijn staatsbedrijven.

De masten zijn onderling vergelijkbaar qua infrastructuur, bouw en belang voor de markt, maar niet uitwisselbaar. Elke mast dekt de eigen regio af. Een frequentie die in Groningen gepland staat op een mast van NOVEC, kan dus niet naar Leeuwarden verplaatst worden als Alticom daar toevallig een mast heeft. Iedere zendmast is in feite een monopolie op zich. De genoemde drie

aanbieders bevinden zich niet in een concurrerende markt. Er is dus sprake van een monopolie. Dit maakt misbruik mogelijk en helaas gebeurt dit ook. Er is sprake van kostprijsstijgingen door inefficiëntie en te hoge tariefstelling door non-transparantie en discriminatie.

De masten kennen een stabiele kostenstructuur. Er wordt in de masten geïnvesteerd en daarna worden die over een periode van dertig jaar afgeschreven, zoals is voorgeschreven door OPTA, en tegen een vaste kapitaalslast. De PVV-fractie gaat ervan uit dat de afschrijving gebaseerd blijft op basis van de historische kostprijs. De historische kostprijs is een gebruikelijke grondslag voor kostprijsbepaling, niet alleen in deze sector, maar ook in vergelijkbare monopolieachtige sectoren. Een eventuele overstap naar afschrijving op basis van vervangingswaarde lijkt vooral goed voor de masteigenaar en zal de kosten voor de afhankelijke gebruikers verhogen. Graag verneem ik van de minister of de afschrijving op basis van de historische kostprijs gehandhaafd blijft.

Kosten voor onderhoud doen zich nauwelijks voor, zodat de kosten van het mastbeheer beperkt zijn. Desondanks zijn de tarieven voor het gebruik van de masten van staatsbedrijf NOVEC in zeven jaar tijd verdrievoudigd. Het lijkt erop dat er een financiële luchtbel in het bedrijf gepompt wordt, waardoor het aantrekkelijk wordt om dit bedrijf in de etalage te zetten. Gezien de financiële situatie kan dit lucratief zijn. Stel dat NOVEC verkocht wordt, dan betaalt de consument tweemaal: eerst voor te hoge tarieven en daarna voor te hoge tarieven, daar de investeerder het geïnvesteerde kapitaal wil terugverdienen. Graag verneem ik van de minister of de verkoop van NOVEC op de rol staat.

De twee andere partijen blijken in tegenstelling tot NOVEC wel in staat te zijn om efficiënt te werken en zo een stabiel tarief neer te leggen. Dat tarief ligt maar liefst 50% lager dan het tarief van NOVEC, terwijl de masten vergelijkbaar zijn. NOVEC ondervindt geen prikkel voor kostenbesparing. De kostenstructuur zit zo in elkaar dat alle door NOVEC gemaakte bedrijfskosten, ongeacht aard, omvang en oorzaak, op de van NOVEC afhankelijke gebruikers worden afgewenteld. Masten waarvoor geen emplooi bestaat, houdt NOVEC in de lucht, omdat de kosten toch betaald worden. Ook voelt NOVEC zich niet geroepen een extra inspanning te leveren om de lage meters onderaan de zendmast te verhuren. NOVEC vindt het gemakkelijker om alle kosten bij de afhankelijke gebruikers neer te leggen. De zendoperators hoog in de mast betalen in feite alles.

De huidige wetgeving biedt OPTA geen instrumenten om hier iets aan te doen. OPTA krijgt geen ruimte om de kosten te toetsen aan doelmatigheid. Door aanpassing van artikel 3.11 van de Telecommunicatiewet -- dat wordt straks artikel 3.24 -- wordt OPTA bevoegd en verplicht om de kosten van mastgebruik te toetsen op efficiency.

Regulatie van de tarieven is dringend gewenst. Efficiency, transparantie en non-

discriminatie moeten toegepast worden voor de bepaling van het tarief. Het is dus logisch dat OPTA op dit punt actief optreedt en te hoge prijzen tegengaat. Daarvoor is OPTA opgericht en daarom mag van haar een actieve rol gevraagd worden, die dwingt tot de hoogste efficiency en dus lage kosten voor de van de masten afhankelijke gebruikers. De PVV-fractie is voornemens het wetsvoorstel te steunen.

*N

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter. Mijn fractie wil in een korte bijdrage met name een aantal vragen onderstrepen die de heer Reuten heeft gesteld. De heer Reuten is tot dusverre in deze Kamer zeer actief geweest bij de schriftelijke behandeling van dit wetsvoorstel en heeft naar het idee van mijn fractie een aantal terechte vragen gesteld over de mogelijke gevolgen van het amendement dat in de Tweede Kamer is ingediend, waarbij is geregeld dat de term "redelijke vergoeding" een nadere invulling zal krijgen, namelijk een invulling via de normen efficiency, transparantie en non-discriminatie.

Mijn fractie deelt deze zorg van collega Reuten en hoort graag van de regering dat het absoluut is uitgesloten dat de invulling van dit amendement ook bij andere toepassing en uitvoering van mededingingsregelgeving kan leiden tot oprekking van het begrip "redelijke vergoeding".

Ook vinden wij de vraag op welke wijze straks efficiency en efficiënte prijzen zullen worden bepaald, van groot belang. Mijn fractie benadrukt dat het belangrijk is dat de minister hier klip-en-klaar aangeeft op welke wijze naar zijn idee de OPTA het begrip "efficiënte prijzen" zal moeten invullen en toetsen. Wij wachten met belangstelling zijn antwoorden af.

De beraadslaging wordt geschorst.

*B

!Telecommunicatiewet en Wegenverkeerswet 1994!

Aan de orde is de gezamenlijke behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Telecommunicatiewet ter implementatie van de herziene telecommunicatierichtlijnen (32549);

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wegenverkeerswet 1994 op een aantal punten van uiteenlopende aard, van de Wet personenvervoer 2000 ten aanzien van het openbaar-vervoerverbod en enkele technische wijzigingen, van de Wet advies en overleg verkeer en waterstaat in verband met wijzigingen in de vorm waarin betrokkenen en organisaties bij het beleidsproces worden betrokken, alsmede wijziging van de Wet op de economische delicten, de Wet luchtvaart, de Binnenvaartwet, de Wet capaciteitsbeheersing binnenvaartvloot, de Wet belastingen op milieugrondslag, de Waterwet, de Invoeringswet Waterwet, de

Waterschapswet en de Crisis- en herstelwet op enkele punten van technische aard (Verzamelwet Verkeer en Waterstaat 2010) (32403).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. Hoe een degelijke, tikkeltje saaie wet, toch nog buitengewoon boeiend kan worden. En dat door de behandeling in de Tweede Kamer. Wie had dat voorzien? Maar raar is dat ook weer niet, want telecommunicatie is een cruciaal domein in onze samenleving. Zonder telecommunicatie functioneert de samenleving anno 2012 niet als het gaat om veiligheid, toegankelijkheid van informatie en kennis, maar ook als het gaat om de mogelijkheid om te produceren en te distribueren. In die zin mag het rijtje lucht, water en weg worden uitgebreid met leidingen, kabels en frequenties. Het gaat daarbij nadrukkelijk niet alleen om het genereren van welvaart, maar ook om de toegankelijkheid en het verdelen van kennis.

Dat maakt in de ogen van de leden van mijn fractie een regulerende rol van de overheid absoluut noodzakelijk. Het is dus logisch dat de Kamer bij de behandeling van dit wetsvoorstel haar uiterste best doet. De taak van de overheid is wat ons betreft driedelig. Ten eerste waarborgen dat de infrastructuur voor iedereen toegankelijk is, zowel voor aanbieders van diensten als voor consumenten. Ten tweede dat het gebruik van de infrastructuur veilig is in alle opzichten. Ten derde dat zowel aanbod als vraag niet door een of enkele partijen kan worden gedomineerd. Dat betekent zorg dragen voor reële keuzemogelijkheden van gebruikers van de infrastructuur. Oftewel zorgen dat de markt ook werkt. Dat laatste is nu eenmaal onvermijdelijk en ook de prijs voor marktwerking in een private wereld, zoals de wereld van de telecommunicatie, die tegelijkertijd een zo belangrijke publieke taak vervult als het ontwikkelen en beschikbaar stellen van een telecommunicatie-infrastructuur. Als wij het met behulp van marktwerking willen reguleren, dan moeten wij er wel voor zorgen dat de markt ook werkt.

Negen amendementen zijn er bij de behandeling in de Tweede Kamer aangenomen. Dat is nogal wat. Het zegt iets over de intensiteit van de behandeling. Daarvoor wil ik mijn waardering uitspreken en wat onze fractie betreft, blijft het daar niet bij. Wij zijn ook te spreken over de kwaliteit van de behandeling. Dat neemt niet weg dat juist bij zo veel amendementen een behandeling in de Eerste Kamer wel op zijn plaats is. Daarbij wil ik kort op een drietal aspecten ingaan.

Allereerst wil ik ingaan op het begrip "netneutraliteit". Het komt er simpelweg op neer dat de wet zegt dat providers, partijen die de snelweg beschikbaar stellen en toegankelijk maken, geen vergoedingen mogen vragen voor diensten die door anderen op die snelweg worden aangeboden.

Het belang voor providers is duidelijk. Het internet kenmerkt zich steeds meer door slimme gratis applicaties die reguliere betaalde diensten verdringen: skype in de plaats van telefonie, Whatsapp in de plaats van sms, enz. Providers reageren daarop door geld te gaan vragen voor het doorlaten van dit soort applicaties, met als meest extreme voorbeeld KPN die geld wilde van Google. Providers gaan bepalen welke zoekmachines beschikbaar worden gesteld door er een eigen prijskaartje aan te hangen. Door de behandeling in de Tweede Kamer wordt dit nu verboden en wordt vrije toegang geëist. De leden van mijn fractie zijn daar blij mee. Dat lijkt ons voor de vrijheid van internet, voor Nederlandse internetters en voor al die kleine internetondernemers van grote betekenis. Die hebben daardoor een volledige en gelijkwaardige toegang en zijn niet afhankelijk van schimmige deals in boardrooms van multinationals. Er zijn dus geen drempels om een nieuwe onderneming te beginnen.

MKB Nederland zou er blij mee moeten zijn, volgens de leden van mijn fractie, maar merkwaardig genoeg is het dat niet. Het sluit zich aan bij de belangenbehartiger van de multinationals. Van VNO-NCW krijgen we te horen dat het allemaal niet zo best is; onze collega's aan de overzijde hebben hun werk niet goed gedaan. Op zichzelf wekt dat ook geen verbazing, gezien de uitspraken van hun voorzitter van afgelopen zaterdag in de NRC. VNO-NCW stelt dat hierdoor mogelijk niet meer geïnvesteerd zal worden in het kwalitatief goede netwerk in Nederland, omdat er niet genoeg aan te verdienen valt. Ziet de minister dat ook zo? Heeft de minister überhaupt een beeld van de kwaliteit van ons netwerk en volgt hij de ontwikkelingen daarin? De uitspraken van de voorzitter van VNO-NCW doen het ergste vermoeden. Stel ons gerust, zou ik de minister willen vragen.

In de tweede plaats willen we kort ingaan op het amendement-Van Dam, dat een omroepnetwerk, voor kabeltelevisie, ertoe verplicht de klanten de mogelijkheid te bieden om te kiezen voor iedere aanbieder van een pakket tv- en radiozenders en wel tegen een kostengeoriënteerd tarief. Hiermee worden de kabel en het pakket dus ontkoppeld om de keuzemogelijkheid van klanten te vergoten en competitief handelen van aanbieders te stimuleren. Ook dit amendement is volgens de leden van mijn fractie in lijn met het denken dat eigendom van infrastructuur niet mag leiden tot monopolies of schijnmonopolies bij het aanbieden van diensten. Dat is een ordeningsprincipe dat in een vrije en toegankelijke markt juist moet worden geborgd. Het splitsen van de infrastructuur en het aanbod van diensten langs die infrastructuur, is daarbij eerder een voorwaarde voor adequate marktwerking dan een belemmering, zoals door de kabelmaatschappijen wordt gesteld. De leden van mijn fractie zien dan ook het ter beschikking stellen van de programmadiensten als een toegestane vorm van een doorgifteverplichting, als bedoeld in artikel 31 van Richtlijn 2012/22/EG (Universele dienstenrichtlijn) en we gaan ervan uit dat de minister dat ook zo ziet.

Tot slot wil ik ingaan op het zogenaamde cookie-amendement. Dat is overigens een heel raar woord; je zou bijna de associatie met het koekiemonster maken, maar die ligt wel heel erg voor de hand. Het woord is overigens niet terug te vinden in de wet. Het is op zichzelf wel grappig om een amendement de naam "cookie-amendement" te geven, terwijl dat woord niet is terug te vinden in de wet. Maar goed. Het doel van het zo bekend geraakte amendement is, zoals wij dat zien, om de bescherming van internetgegevens net zo zwaar te maken als van alle overige persoonsgegevens en zoals deze is geregeld in de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp). Daarbij gaat het niet alleen om persoonsgegevens in de meest strikte vorm, maar ook en juist op internet om informatie die tot een persoon herleidbaar is; welke websites heb je wanneer bezocht en wat heb je daar gedaan?

De Europese richtlijn verplicht al tot een streng regime voor het plaatsen en uitlezen van stukjes code op je computer, waaronder cookies, maar ook andere technische vindingen. Dat mag alleen voor functionele doeleinden zoals het beroemde winkelwagentje in de webshop, maar voor alle andere doeleinden wordt toestemming vereist.

Het gaat niet om cookies maar om de toepassing daarvan. Volgens de leden van mijn fractie gaat het amendement niet over de techniek van de cookies, maar over het doel dat met die techniek wordt beoogd, namelijk "profiling". Mijn excuus aan collega Reuten van de SP voor dit Engelse woord, maar we gaan op zoek naar een Nederlands woord.

Er worden op internet allerlei gegevens over surfgedrag en interesses verzameld die vervolgens commercieel gebruikt worden, maar die ook anders gebruikt kunnen worden. Het amendement stelt dat, als een provider dat soort informatie wil opslaan, hij zich moet houden aan de Wet bescherming persoonsgegevens en aan de voorschriften die daarin zijn opgenomen voor persoonsgegevens.

Levert dat soms praktische problemen op bij de toepassing? Vast wel. Zijn die problemen op te lossen? Zeker! Gebeurt dat vanzelf? Gaat de bedrijfstak zich uit zichzelf houden aan de Wet bescherming persoonsgegevens? Zeker niet, want de bedrijfstak heeft daar absoluut geen belang bij. Er wordt nu eenmaal te veel geld verdiend met privégegevens van anderen en dat zal men niet uit zichzelf opgeven. Het moet, het kan en het gaat niet vanzelf gebeuren; daar heb je dus wetgeving voor nodig.

Een voorbeeld. Bij Albert Heijn hoeft je niet steeds opnieuw toestemming te verlenen voor het verwerken van jouw persoonsgegevens. Dat heb je eenmalig gedaan bij het aanvragen van je bonuskaart of hoe zo'n ding ook moge heten. Die analogie moet ook op internet toegepast kunnen worden. Wie gebruik wil maken van dit soort trackingtechnieken moet de uitdrukkelijke toestemming van de gebruiker hebben en zijn gegevens bewaren en verwerken conform de Wet

bescherming persoonsgegevens. Ziet de minister dat ook zo?

Tot slot. De minister heeft in de Tweede Kamer aangegeven dat hij het amendement-Van Dam zal verdedigen als een leeuw. De leden van mijn fractie verheugen zich daarop.

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Dit wetsvoorstel staat in het teken van de vrijheid van meningsuiting, met name wat betreft het vergaren van gegevens en de privacy. Een van de belangrijkste doelen is om de verzameling van gebruiksdata zonder toestemming van de gebruiker te voorkomen en de privacy van de internetgebruiker te garanderen.

Om te beginnen wil ik graag de ambtenaren van EL&I nog eens lof toezwaaien voor de zorgvuldige wijze waarop zij de technisch ingewikkelde richtlijnen in dit wetsvoorstel hebben omgezet. Er zijn pas problemen gerezen naar aanleiding van de amendementen. Veel vragen daarover zijn in de uitgebreide schriftelijke rondes al aan de orde gekomen. Ik wil mij daarom nu beperken tot enige opmerkingen over drie onderwerpen, te weten cookies, netneutraliteit en toegang tot de kabel. Met betrekking tot de graafrechten is al een duidelijke toezegging van de minister verkregen.

Ik begin met de cookies. In Nederland zijn er 350 miljoen webpagina's en 4,5 miljoen websites. Wereldwijd gaat het om minimaal 20 miljard websites. Iedere website maakt gebruik van cookies voor het onthouden van instellingen of bijvoorbeeld voor webanalyse. In Nederland wordt volgens dit wetsvoorstel steeds vermoed dat het bij het plaatsen van een cookie gaat om het verwerken van persoonsgegevens, met als gevolg dat voor de gebruiker als uitgangspunt geldt dat er ondubbelzinnige toestemming nodig is voor dit gebruik, tenzij de cookies dienen voor de technische doeleinden als omschreven in lid 3 van artikel 11.7a of wanneer er sprake is van de rechtvaardigingsgronden van artikel 8b en volgende van de Wbp. Er is dus sprake van een omkering van de bewijslast bij de vraag of het gebruik van cookies een verwerking van persoonsgegevens inhoudt; dus een verplaatsing van de bewijslast van de toezichthouder (CBP) naar de gebruiker van de cookies. Dit is een verzwaaring van de bewijspositie van de gebruiker en daarmee is er sprake van een Nederlandse kop op de richtlijn. Hiermee gaat Nederland verder dan Europa eist en wordt op twee manieren een ongelijk speelveld gecreëerd.

Allereerst staan Nederlandse bedrijven op achterstand, omdat buitenlandse bedrijven weliswaar gehouden zijn de Nederlandse wet te respecteren, maar die gebondenheid is niet of nauwelijks te handhaven. In de tweede plaats hebben grotere bedrijven een voordeliger positie dan kleinere. Google en Facebook bijvoorbeeld zullen pas toegang geven tot de gratis services als de voorwaarden worden geaccepteerd. In die algemene voorwaarden, de bekende kleine lettertjes, staat het gebruik van gegevens natuurlijk

opgenomen. Bovendien is het voor grote uitgevers eenvoudiger om eenmalig toestemming voor websites te verkrijgen dan voor kleinere. Een schaalvoordeel dat ten nadele strekt van de mkb-ondernemer. Men moet beseffen dat de Thuiswinkelorganisatie verwacht dat het aantal websites, dat nu op 27.500 staat, in drie jaar zal verdubbelen.

Een tweede probleem betreft de handhaving. Alle huidige websites die zijn gericht op Nederland, worden nu illegaal omdat zij gebruikmaken van cookies waarvan niet is bewezen dat zij geen persoonsgegevens bevatten. Dat betekent dat 350 miljoen pagina's van .nl websites door de OPTA moeten worden gecontroleerd, en dat met een bezetting van 150 fte. Bij buitenlandse websites zal de OPTA helemaal machteloos moeten toekijken. In dit verband is een heel belangrijke vraag of wel duidelijk is tot wie de handhaver zich moet richten. Is dat altijd de partij die de cookies plaatst of uitleest en dus niet de uitgever via wiens website de cookies worden geplaatst? Ik ben benieuwd naar het antwoord van de minister op deze vraag.

Het toestemming vragen voor het plaatsen van cookies op een manier die geïnformeerde gebruikers oplevert, is niet gemakkelijk zonder het gebruiksgemak aan te tasten. Het is de vraag of die toestemming van tijd tot tijd, misschien zelfs jaarlijks, opnieuw zal moeten worden gevraagd. Veel mensen zullen daarom de cookies niet accepteren, of juist toestemming verlenen zonder zich de consequenties te realiseren. Zij worden pop-up moe! Zij doen dat niet omdat zij een geïnformeerde beslissing nemen, maar omdat zij een hindernis op hun zoektocht naar informatie willen wegwerken. En zonder informatie van de bezoekers zullen de sites niet worden geoptimaliseerd. Het gevolg is een verslechterd gebruiksgemak en daardoor minder bezoekers, ergo minder omzet voor de Nederlandse marktpartijen.

De heer **Noten** (PvdA): De heer Franken geeft naar mijn mening terecht aan dat, als het plompverloren wordt ingevoerd, het risico bestaat dat mensen zonder na te denken die cookies accepteren. Nu is het echter zo dat zij die cookies accepteren zonder dat zij zich bewust zijn van het feit dat zij niet nadenken. Het wordt hun namelijk helemaal niet gevraagd. De huidige situatie is dan toch beduidend ernstiger dan de situatie die de heer Franken schetst?

De heer **Franken** (CDA): Uit het vervolg van mijn betoog zal blijken dat ik nog een stap verder wil gaan. De heer Noten krijgt een heel expliciet antwoord op deze vraag. Ik wil namelijk dat het nog beter wordt dan het nu is. Ik ben, zoals een vroegere minister-president eens zei, eerst met het zuur bezig en daarna komt het zoet. Ik vraag de heer Noten nog even te wachten. Ik vertel eerst de nadelen.

De heer **Noten** (PvdA): Daar kan ik mee leven.

De heer **Franken** (CDA): Ik zei al dat er dan sprake is van minder omzet voor Nederlandse marktpartijen. Bovendien is er voor een bezoeker nooit zekerheid. Het niet-accepteren van een cookie zal betekenen dat er geen advertenties zullen worden toegestuurd, maar betekent niet dat er geen tracking of tracing meer plaatsvindt. Daarnaast kan men de toestemmingseis vrij gemakkelijk omzeilen door logfile analyse of sniffing, een manier van informatieverzameling waarbij geen informatie wordt geplaatst op de randapparatuur van de gebruiker.

Deze problemen moeten we onder ogen zien, maar daar staat tegenover dat de strekking van het amendement-Van Bommel/Van Dam heel sympathiek is, omdat deze overeenstemt met de absolute eis dat een webbezoeker moet kunnen weten wat er met zijn gegevens gebeurt. Daarom wil ik graag meedenken en niet in de valkuil te geraken door de regeling te beperken tot een bepaalde techniek, die ook nog eens de convergentie van internet en digitale tv veronachtzaamt.

De crux bij dit wetsvoorstel is mijns inziens dat er voorwaarden worden gesteld aan het hanteren van cookies als methode van dataverzameling en dat het niet is gericht op de praktijk van profiling en targeting. Ik denk dat wij ons moeten richten op het werken aan een gebruiksvriendelijke manier om toestemming te geven voor bepaalde vormen van dit soort activiteiten. Ik heb hier al in het voorlopig verslag op gewezen; om een opt-in te realiseren door de instelling van de browser zodanig te maken dat daarmee bepaalde vooraf gekozen categorale goedkeuringen worden gegeven. De minister schrijft in de memorie van antwoord dat dit nu nog niet kan, maar dat de verwachting is dat de vereiste toestemming uiteindelijk via de browserinstellingen zal kunnen worden verkregen. Het blijkt nu dat men daaromtrent in Brussel zelfs nog vóór de zomer tot een resultaat wil komen.

Wij zijn het ermee eens dat de Best Practice Recommendation on Online Behavioral Advertising niet ver genoeg gaat, maar er is nu uitzicht op een browserinstelling met een "do not track"-button, die de betekenis heeft van een "do not collect"-button. Daarbij voegen wij de volgende opmerking van de minister in de nadere memorie van antwoord: ik stel voor dat OPTA, zolang binnen de EU geen consensus is bereikt over de precieze interpretatie van de Bijzondere privacyrichtlijn, terughoudend toezicht houdt. Enerzijds bereikten mij geluiden dat OPTA zou hebben verklaard dat zij niet zal handhaven, maar anderzijds wordt dit nu plotseling weer bestreden.

Ik zeg dan tegen de minister: laat artikel 11.7a nog niet per 1 juli aanstaande in werking treden, gelet op de technische ontwikkelingen en het overleg in Brussel. Waarom zou de minister dit onderdeel van de wet niet nog een halfjaar aanhouden, zodat EU en marktpartijen in een coregulering in de eerste plaats kunnen afspreken dat websitehouders verplicht worden aan te geven waarvoor cookiedata worden gebruikt en in de tweede plaats dat de browsers standaard slechts

bepaalde categorieën van track-and-trace-data zullen accepteren? Ik heb er vertrouwen in dat deze technische stappen op korte termijn zullen worden genomen.

Graag hoor ik het antwoord van de minister op deze vragen. Voor het korte uitstel heb ik, omdat ik het zo'n essentieel onderdeel vind van mijn betoog, een motie in petto die ik nu al wil indienen. Het is een lang verhaal, maar dat gaat niet van mijn spreektijd af.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Franken, Holdijk, Bröcker, Noten, Reuten en Ester wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het gelet op artikel 5, derde lid, van de Bijzondere privacyrichtlijn, zoals herzien door de Richtlijn Burgerrechten 136/2009/EG, noodzakelijk is om, wanneer men door middel van elektronische communicatienetwerken toegang wenst te verkrijgen tot gegevens die zijn opgeslagen in de randapparatuur van een gebruiker dan wel gegevens wenst op te slaan in de randapparatuur van de gebruiker, daarvoor toestemming te verkrijgen;

overwegende dat toestemming op grond van artikel 1, onder 1 van de Wet bescherming persoonsgegevens een vrije, specifieke op informatie berustende wilsuiting dient te zijn en dat een mogelijkheid tot opt-out niet aan deze voorwaarden kan voldoen;

overwegende dat voor zover het gaat om tracking cookies die gebruikt worden om surfgedrag over meerdere websites in kaart te brengen, er vermoedelijk sprake is van een verwerking van persoonsgegevens waarvoor ondubbelzinnige toestemming is vereist;

overwegende dat de Bijzondere privacyrichtlijn in de considerans verwijst naar de mogelijkheid om toestemming te krijgen via browserinstellingen;

overwegende dat browsers bij uitstek geschikt zijn om gebruikers van internet in staat te stellen, op een eenvoudige en gebruikersvriendelijke manier toestemming te verlenen voor het gebruik van cookies, maar dat de huidige browsers, die veelal als standaardinstelling hebben dat ze cookies automatisch toestaan, niet geschikt zijn voor het geven van toestemming;

overwegende dat er binnen het World Wide Web Consortium (W3C) sinds juni 2011 intensief wordt overlegd tussen alle relevante marktpartijen en toezichthouders, met als doel om uiterlijk in juni 2012 een protocol te kunnen presenteren (Do Not Track) waarmee browsers geschikt kunnen worden

gemaakt om toestemming over te brengen, in combinatie met andere maatregelen;

overwegende dat zowel de verantwoordelijke Europees Commissaris mevrouw Kroes als de toezichthouders op de bescherming van persoonsgegevens verenigd in de Artikel 29 Werkgroep als de Amerikaanse toezichthouder FTC dit initiatief faciliteren en ondersteunen;

overwegende dat het zowel voor de aanbieders van informatie, die gegevens van de gebruikers/afnemers willen verzamelen als voor de laatstgenoemde categorie doeltreffend is wanneer de vereiste toestemming via de browser is te verkrijgen;

overwegende dat van de zijde van de regering is gesteld, dat de OPTA, zolang er geen consensus binnen de Europese Unie is bereikt hoe toestemming door middel van browsers kan worden gegeven, slechts terughoudend toezicht houdt;

overwegende dat het in de rede ligt, te verwachten dat er vóór de zomer van 2012 over dit onderwerp overeenstemming zal worden bereikt of dat er in ieder geval belangrijke stappen in die richting zullen zijn genomen;

verzoekt de regering om actieve ondersteuning te verlenen aan de Europese Unie bij het ontwikkelen van een betekenisvolle Do Not Track-standaard en om in dat licht artikel 11.7a van de Telecommunicatiewet per 31 december 2012 in werking te laten treden;

verzoekt de regering voorts om vóór de inwerkingtreding van artikel 11.7a van de Telecommunicatiewet een overleg te faciliteren tussen de toezichthouders, de advertentiebranche en consumenten, zodat maximale duidelijkheid ontstaat over de reikwijdte van deze bepaling en indien nodig nadere voorschriften vast te stellen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter I (32549).

**

De heer **Van Boxtel** (D66): Er zijn moties en moties, maar dit is een verhandeling met een dictum. In deze motie staat heel veel en er wordt gesproken over allerlei partijen. Ik weet echter dat het CBP dit wetsvoorstel graag meteen ingevoerd ziet. Ook Bits of Freedom vindt dat. Het ontwikkelen van een do not track-systeem is prima, maar nu wordt weer tijd gekocht; wel zeven maanden tot het eind van dit jaar. Waarom? De behandeling van dit wetsvoorstel is al maanden uitgesteld. Het bedrijfsleven weet dat dit eraan komt en heeft zich erop kunnen voorbereiden, evenals de OPTA. Ik hoor graag het oordeel van de minister over de motie. Ik begrijp alleen niet waarom we 31 december als fatale datum in deze motie terugvinden.

De heer **Franken** (CDA): Het is een fatale datum, omdat de industrie die er nog niet klaar voor is, gedwongen wordt er dan wel klaar voor te zijn. Op dat moment moet het in orde zijn. Men wil die kant ook op, maar men is nog niet zover. Ik ben er voorstander van; hoe eerder deze wet wordt ingevoerd, hoe beter. Als we deze wet onmiddellijk zouden invoeren, krijgen we echter te maken met meer dan de helft van de handhavingsproblemen die ik zojuist opsomde. Ik heb geprobeerd de voors en tegens tegen elkaar af te wegen en ben tot deze bepaling gekomen. Een en ander is uitvoerbaar en dan hebben we ook een wet die handhaafbaar is. De industrie en de consumenten schieten daar het meest mee op.

De heer **Van Boxtel** (D66): Ik heb alle waardering voor het inlevingsvermogen van de heer Franken voor de uitvoeringsproblemen. Dit wetsvoorstel is echter al meer dan een halfjaar geleden in de Tweede Kamer aangenomen. Het bedrijfsleven weet dat dit eraan komt en had van alles kunnen doen. Ik begrijp niet waarom de heer Franken uitsluitend op basis van argumenten van het bedrijfsleven nog eens zoveel maanden optelt bij de inwerkingtreding van de wet. Ook zijn er belangen van burgers in het geding, waaraan kan worden voldaan. We lopen dan ook nog eens parallel met het Europese proces. In zijn motie schrijft de heer Franken zelf dat men rond de zomer in Europa zal bevallen. Waarom gaan wij dan op 31 december zitten?

De heer **Franken** (CDA): Doorgaans wordt een bevallingsdatum vrij concreet bepaald. In dit geval is daar geen sprake van. Men is hard aan het werk. Ik denk dat het heel goed is om enige ruimte te geven, om te voorkomen dat er allerlei investeringen worden gedaan die daarna waardeloos blijken te zijn. Daarnaast zal er een tijd eigenlijk niet gehandhaafd kunnen worden. Als van officiële zijde is gezegd dat men terughoudend is met handhaven, moeten we mijns inziens nog even wachten, en wel totdat we vanuit Europa het sein krijgen dat ook bij de servers die net over de grens staan, de maatregelen kunnen worden geïmplementeerd. Dat wil ik afdekken.

De heer **Noten** (PvdA): Ik begrijp dat de heer Franken dat tot uiterlijk 31 december wil afdekken. Als de industrie op dat moment nog niet klaar is, heeft men dan gewoon pech gehad?

De heer **Franken** (CDA): Dan heeft de industrie inderdaad pech gehad. Zojuist zei de heer Van Boxtel dat de Tweede Kamer het wetsvoorstel al heeft aanvaard en dat je je er dan helemaal op moet voorbereiden door je gedrag aan te passen alsof het wetsvoorstel al is aangenomen. We verwijten de overheid wel eens maatregelen te nemen op een moment dat de Tweede Kamer zich weliswaar heeft uitgesproken, maar de Eerste Kamer nog niet. In de Eerste Kamer kunnen echter nog wel eens andere beslissingen worden genomen dan in de Tweede Kamer.

De heer **Noten** (PvdA): Dat begrijp ik. Het gaat mij echter om het volgende. De heer Franken noemt uitstel tot uiterlijk 31 december. Maar weet hij ook hoe dat technisch moet? We nemen het wetsvoorstel toch gewoon aan? Ik zou zelf niet willen dat de datum 31 december voorbij gaat en dat we nog steeds zitten te wachten tot de industrie het met elkaar eens wordt. Ik ben daar wellicht minder optimistisch over dan de heer Franken.

De heer **Franken** (CDA): Men is in Brussel ook druk bezig. Ik heb de naam van mevrouw Kroes geciteerd. Daar wordt het onderhandelingsproces ook onder druk gezet. Men weet daar dat het internationaal geregeld moet zijn. Het aardige van internet is immers dat het geen tijd en geen grenzen kent. Daarom moeten we het in zijn totaliteit organiseren.

De heer **Noten** (PvdA): Dat is geen antwoord op de vraag die ik stelde. De vraag is hoe de heer Franken bij de uitvoering van zijn motie, waarop de minister nog moet reageren, garandeert dat de invoering ook daadwerkelijk op 31 december plaatsvindt en dat we geen zeven maanden tijd creëren voor een industrie die vervolgens geen druk meer voelt. De industrie zal dan denken: ach ja, daarna een nieuwe regering, nieuwe verkiezingen, misschien wel een nieuw Europa.

De heer **Franken** (CDA): Ik denk dat heel duidelijk zal zijn dat er dan niet meer terughoudend zal worden opgetreden door OPTA, maar dat er handhavend moet worden opgetreden en dat de aanloopperiode voorbij is. Het is nogal ingrijpend wat er moet gebeuren. Je kunt op dit terrein alleen maar zonder gebondenheid aan grenzen werken. Die mogelijkheid is daarmee geschapen. Het zou mooier zijn als het meteen kon, maar je moet niet het onmogelijke willen. Ik denk dat we hiermee een concrete oplossing hebben die voor alle partijen het beste resultaat zal opleveren.

Het beginsel van netneutraliteit is bij amendement als artikel 7.4a in het wetsvoorstel gebracht. Het idee dat internetproviders zich niet excessief mogen mengen in het verkeer op hun netwerk wordt door ons onderschreven. Wij zien het wettelijke verbod om diensten of toepassingen op het internet te belemmeren of te vertragen als een waarborg tegen misbruik, dat door middel van de mededingingsregels dient te worden bestreden. Deze waarborg blijkt ook hard nodig, nu uit onderzoek van het Europese samenwerkingsverband van toezichthouders (BEREC) blijkt -- ik citeer de nieuwsbrief van Bits of Freedom van 22 maart 2012 -- dat veel Europese providers van tijd tot tijd internetverkeer blokkeren of vertragen.

Hoewel netwerkbeheerders en toegangsaanbieders alleen de verbinding tussen de online-dienstverleners en de eindgebruikers, respectievelijk het transport, verzorgen, is het begrijpelijk dat bij de discussie in de Tweede Kamer een grondwettelijke tint is geïntroduceerd. Immers zowel de uitingsvrijheid als de vrijheid tot het vergaren van informatie kan zeker worden beperkt

door de verbindingen en/of het transport te belemmeren. Nu gelden deze beide aspecten van de vrijheid van meningsuiting als grondrechten, die geldend kunnen worden gemaakt tegen het openbaar gezag (artikel 10, EVRM). Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens heeft in civiele zaken overigens wel positieve beslissingen vastgesteld voor overheden om de uitingsvrijheid van private partijen te waarborgen, met name om de pluriformiteit van de media in de samenleving te garanderen. Wij stellen ons in Nederland nu zo op dat ieder belemmeren of vertragen en dus zeker ook filteren door een netwerk of aanbieder van toegangsdiensten is verboden, tenzij er sprake is van een specifieke uitzondering. Er is dan sprake van white listing, een positieve lijst.

Dat is uitstekend, maar er is nog één vraag met betrekking tot filtering op verzoek van een klant, zoals geformuleerd in het amendement-Dijkgraaf/Verburg. Gebruikers kunnen natuurlijk hun eigen internet filteren, een activiteit die zij in aanvulling op de toegangsdienst zelf moeten verrichten. Liefst gebeurt dit op de eigen computer of dichtbij de huiskamer of school, maar waarom zou dit conform het amendement-Dijkgraaf/Verburg niet op uitdrukkelijk verzoek van de klant door de internet service provider mogen gebeuren? Je kunt iemand vragen om alleen een specifieke dienst te leveren. De ja/nee-sticker is toch ook een keuze waarmee wordt voorkomen dat ongewenste post in huis komt? Moet filtering, indien dit uitdrukkelijk is overeengekomen -- wij kennen contractvrijheid in Nederland -- per se altijd buiten de deur van de ISP en binnen het huis van de onwillige klant gebeuren? Daarop krijg ik graag een reactie van de minister.

Het derde en laatste onderwerp is de toegang tot de kabel c.q. de wederverkoopverplichting van programmadiensten. Achter de aanneming van de amendementen op stuk nrs. 18 en 28 ligt het idee dat consumenten kunnen kiezen bij wie zij hun kabeltelevisiediensten afnemen. Men kan betogen dat het hier gaat om twee separate diensten. De ene dienst behelst de levering van het programmapakket -- zie artikel 6.14a van de Mediawet -- dat tegen een kostengeoriënteerd tarief ook aan anderen ter beschikking moet worden gesteld; de andere dienst betreft het onder het Europese telecomkader vallende transport van die programma's, dus de transmissie via de kabel -- zie artikel 6a.21a van de Telecommunicatiewet -- waarbij faciliteiten en toegang ook aan anderen dan de kabelaar moeten worden geboden.

Het is onzeker of deze amendementen verenigbaar zijn met het Europese regelgevende kader voor de elektronische communicatiesector. Met name staat niet vast of de proportionaliteitsvraag in de juiste mate is beantwoord. In de memorie van antwoord heeft de minister aangegeven dat er inderdaad juridische en daardoor ook financiële risico's bestaan ten aanzien van de voorgestelde bepalingen. Het valt te verwachten dat na het in werking treden van deze bepalingen juridische procedures zullen worden aangespannen, met mogelijke schadeclaims voor de Staat. Die verwachting is niet irreëel, gezien de

overgelegde adviezen van de partijen, die hierbij een tegenstrijdig belang hebben. Voor beide partijen hebben geleerden doorwrochte notities ingebracht, maar het blijven verschillende standpunten.

Wij hebben daarom in het nader voorlopig verslag gevraagd om deze bepalingen vooralsnog niet in werking te laten treden tot daarover duidelijkheid bestaat. De minister was daartoe genegen, maar hij werd door de indiener van het amendement erop aangesproken om door te zetten. Dit is begrijpelijk, want het amendement was inmiddels onderdeel van het wetsvoorstel geworden. De minister heeft dan ook overeenkomstig zijn toezegging aan de heer Van Dam in de nadere memorie van antwoord het amendement "met verve verdedigd". Dat is een citaat van de minister; de heer Noten zei: "als een leeuw verdedigd". Daarvoor hulde.

Toch acht mijn fractie het niet verstandig om de betreffende bepalingen zonder meer in werking te laten treden. Wij hebben eerder gesuggereerd om een advies van de Raad van State te vragen; dat zou dan een spoedadvies moeten worden. Dat kan natuurlijk geen definitief uitsluitel geven, maar kan wel onpartijdig aangeven wat de juiste weg zal zijn. Wij zouden dat advies als een voor de Kamer bindend advies willen beschouwen en verklaren reeds nu voor alsdan dat mijn fractie dit advies zal volgen met betrekking tot het oordeel over dit onderwerp. Ik zeg dit alleen omdat ik, gelet op de komende juridische procedures, vrees dat men daarbij ook de Staat der Nederlanden niet zal ontzien en dat wij als Staat der Nederlanden, waarvan ik op dit moment een vertegenwoordiger ben, te horen zullen krijgen dat wij onzorgvuldige wetgeving hebben geproduceerd.

De heer **Noten** (PvdA): Er gebeurt nu iets heel merkwaardigs en ik wil daar een toelichting op krijgen. De heer Franken geeft aan dat de Raad van State geen duidelijkheid over dit vraagstuk kan verschaffen. Dat heeft hij gezegd.

De heer **Franken** (CDA): Nee, ik zeg: geen absolute duidelijkheid. Die krijgen wij van het Hof in Luxemburg.

De heer **Noten** (PvdA): De Raad van State kan zijn licht erover laten schijnen, maar dat hebben ook de duurbetaalde advocatenkantoren van de belangenpartijen gedaan. Zo kan iedereen zijn eigen lampje aansteken, maar die geven niet hetzelfde licht.

De heer **Franken** (CDA): Maar die zijn niet onpartijdig. Dat is een groot verschil.

De heer **Noten** (PvdA): Onpartijdigheid is nu even niet het criterium. U zegt zelf dat de Raad van State geen absolute duidelijkheid kan geven. Mijn vraag is dus wat het toevoegt. In essentie zult u toch uw eigen oordeel moeten uitspreken. Het is immers aan deze Kamer om een juridische toets te maken. Dat kan ingewikkeld zijn, want soms zijn er veel plussen en minnen in het geding. Toch vraag ik

u om dat te doen. U moet zich niet verschuilen achter de Raad van State, die geen duidelijkheid kan bieden. Nog veel merkwaardiger is dat u vervolgens zegt dat dit zeer gewaardeerde instituut, dat naar mijn mening in dezen geen rol heeft, een bindend advies moet uitbrengen. Moet ik mij op voorhand binden aan een advies van een instituut dat op dit moment geen rol speelt en dat geen duidelijkheid kan verschaffen? Ik vind dat staatsrechtelijk gezien nogal ingewikkeld. Ik denk dat het niet helpt om de Raad van State om advies te vragen. Je moet je eigen positie bepalen en dat is voor een deel een politieke afweging. De vraag is dan hoeveel gewicht je wilt geven aan de interpretatie van de Dienstenrichtlijn. Dat is een politieke keuze waarvoor je je vervolgens hard moet maken, ook ten opzichte van Europa. En ik ga mijn bevoegdheid om aan het einde van deze vergadering ja of nee te zeggen tegen het wetsvoorstel niet overdragen aan de Raad van State.

De heer **Franken** (CDA): Ik bewonder de heer Noten. Uit de losse pols komt hij zomaar uit de juridische knoop die hier voorligt. Er zijn echt grote problemen met betrekking tot een mogelijke strijdigheid met Europese regels. Ik neem mijn pet voor hem af, want ik kom er niet direct uit. Tot nu toe hebben wij adviezen gekregen van diverse partijen en ik stel voor om een onpartijdige instantie te vragen, ons op korte termijn voor te lichten. In die instantie is ook deskundigheid aanwezig op het gebied van het Europees recht. Die instantie spreekt natuurlijk niet het laatste woord. Dat kan alleen het Hof van Luxemburg, maar dan zijn we weer enkele jaren verder. Dat moeten wij zien te voorkomen. De Kamer moet heel zorgvuldig met wetsvoorstellen omgaan, ook als het voorstellen zijn waarover allerlei deskundigen elkaar in de haren vliegen die er zelf ook niet uitkomen. Mijn voorstel is daarom om een onpartijdige derde om advies te vragen. Gelukkig kennen wij niet een beding ten laste van een derde, maar wel een beding ten voordele van een derde. Ik zeg dan dat ik namens mijn fractie mag verklaren dat zij zich bij het advies van de Raad van State, hoe het ook zal luiden, zal neerleggen.

De heer **Van Boxtel** (D66): Even in de sliptestream van de heer Noten. Dat zou dan een advies zijn van een instantie die geen bindende uitspraak kan doen. Wij zijn in afwachting van een uitspraak van het Europese Hof van Justitie. Ik hoor liever van de minister hoe hij dat weegt. Ook mijn fractie heeft geen enkele behoefte aan een soort tussenvonnis dat nog niet een echt juridisch eindoordeel is van een Europese rechter. U zegt dat het in Europa nogal moeilijk ligt. Misschien heeft de minister ook nog enige informatie die hij met ons wil delen. Dat hoor ik dan graag. Maar ik zeg niet op voorhand dat wij voor alles en nog wat te rade moeten gaan bij de Raad van State.

De heer **Franken** (CDA): Ik zeg het hier wel op voorhand. En vervolgens komt de vraag aan de orde of de Kamer ermee instemt. Ik heb hierover

(nog) geen motie ingediend. De vorige motie was al erg lang en dat moet je niet te vaak doen. We kunnen natuurlijk altijd nog een motie opstellen vandaag. Het gaat mij erom dat anderen nooit kunnen zeggen dat de besluitvorming in deze Kamer niet zorgvuldig is geweest omdat er geen onpartijdige deskundigen zijn geraadpleegd. Ik heb gisteren een collega geraadpleegd die echt onpartijdig is op dit gebied. Hij zei het een goed voorstel te vinden. Deze persoon is een van de grootheden op dit terrein. Dat ben ik niet. Ik ben slechts een gewone civielrechtelijke jurist. Dit is iemand die niets anders doet dan telecommunicatierecht en die er dus alles van moet weten. Hij zei: ik geloof dat je het beste die weg kunt volgen. Dat is echter een advies waardoor ik mij niet laat binden. Ik stel voor dat een onafhankelijke instantie ernaar kijkt en mij de geruststelling geeft dat wij eraan hebben gedaan wat wij eraan konden doen. Ik vind het onverantwoord om te wachten op een uitspraak van het Hof in Luxemburg. Wij moeten er nu mee aan het werk.

De heer **Van Boxtel** (D66): Voor de Handelingen stel ik één vraag, heel kort. Die enorm eminente deskundige die nu anoniem blijft, wil ik graag met naam en toenaam in de Handelingen terugzien. Over wie hebt u het?

De heer **Franken** (CDA): Nee, dat betreft privécorrespondentie. Ik kan u deze straks laten zien, als ik deze bij mij heb, maar ik noem deze niet nu. Misschien had hij liever gefunctioneerd als betaald adviseur van een van de partijen. Ik kan daar dus niet in treden.

Voorzitter. Ik geloof dat er toch nog wel enige highlights op tafel liggen. Ik ben erg benieuwd naar het commentaar van de minister daarop.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Aan deze gezamenlijke behandeling van de wetsvoorstellen 32549 en 32403 zal ik een zeer beperkte bijdrage leveren, hetgeen uit de aard van ons aandeel in de schriftelijke voorbereiding van deze wetsvoorstellen voortvloeit. Het enige punt waarvoor wij nogmaals aandacht vragen, is in het bijzonder de minister van Economische Zaken intussen ruim voldoende bekend. Het is een punt waaraan de heer Franken zo-even ook al aandacht besteedde. Ons bezwaar richt zich tegen het vervallen van het in wetsvoorstel 32549 opgenomen artikel 7.4a, eerste lid, onder e, zulks als gevolg van het gewijzigd amendement-Van Dam (32403, nr. 15) waardoor de werking van het nader gewijzigd subamendement van de leden Dijkgraaf en Verburg (32549, nr. 41) ongedaan wordt gemaakt.

Wij betreuren deze gang van zaken zeer, hoezeer men ook voorstander kan zijn van netneutraliteit. Het voorliggende wetsvoorstel staat als gevolg van de amendering geen uitzondering toe voor de situatie waarin de gebruiker of abonnee van een internettoegangsdienst op grond van door

hem gespecificeerde ideologische of pedagogische motieven een aanbieder van de internettoegangsdienst verzoekt bepaalde diensten of toepassingen te filteren op netwerkniveau. Het gaat hier om een betrekkelijk klein aantal gebruikers en abonnees, en een enkele internettoegangsdienst. Juridisch gesproken gaat het om een situatie van vrijwillig gekozen zelfbeperking. Ik kan geen steekhoudend argument bedenken waarom deze mogelijkheid uitgesloten zou moeten worden. De minister erkent in de memorie van antwoord dat geen algemeen geldend rechtsprincipe zich verzet tegen het opnemen van een beperkte uitzondering op het dwingende beginsel van netneutraliteit. Ook erkent hij dat de in het subamendement-Dijkgraaf/Verburg voorziene uitzondering voldeed aan de eis dat onzuivere bijeffecten van zulk een uitzondering moeten worden voorkomen.

Ondanks het feit dat de minister verklaarde geen bezwaar te hebben tegen de voorgestelde uitzondering, moest hij het finale oordeel over de wenselijkheid van het subamendement aan de Tweede Kamer overlaten en is, zoals gezegd, de uitzondering ongedaan gemaakt. Wij betreuren deze gang van zaken zeer. De dwingende netneutraliteit gaat op dit punt verder dan nodig zou zijn. De bestaande rechten van een kleine groep belanghebbenden worden hierdoor zonder goede reden terzijde geschoven.

Ik begrijp dat de geschetste gang van zaken voor de minister niet zozeer een juridisch probleem als wel een politiek probleem betekent. Het zal moeilijk zijn om van hem, temeer nu het kabinet in demissionaire status verkeert, een toezegging te vragen. Ik kan slechts hopen en wensen dat deze Kamer op een mijns inziens alleszins gerechtvaardigde beperkte uitzondering op de dwingende eis van netneutraliteit wil aandringen.

*N

De heer **Bröcker** (VVD): Voorzitter. De aanleiding en context voor het wetsvoorstel dat we vandaag behandelen is regelgeving uit Brussel. Na de val van het kabinet spreken we hier later vandaag over het al dan niet controversieel verklaren van wetsvoorstellen. Mijn fractie hecht groot belang aan een snelle behandeling van dit wetsvoorstel. Wij zijn immers al te laat met de implementatie van de Europese richtlijn. Toch hebben we op onderdelen wezenlijke bezwaren tegen dit wetsvoorstel, met name tegen de in de Tweede Kamer aangenomen amendementen. Vooruitlopen op EU-regelgeving met een bepaling over netneutraliteit is onwenselijk. Mijn fractie is ook zeer ongelukkig met de cookiebepaling, die afwijkt van Europese regelgeving.

Allereerst wil ik de minister danken voor zijn uitgebreide schriftelijke antwoorden op de door de leden van deze Kamer gestelde vragen. Zoals al gememoreerd is door andere sprekers, spreken wij hier over de Telecommunicatiewet en de Mediawet als gevolg van twee Europese richtlijnen en één verordening. De Europese regelgeving ziet onder

andere op privacy en communicatienetwerken. Dat zijn onderwerpen met een grensoverschrijdend karakter die in internationaal verband geregeld moeten worden. Tijdens de behandeling in de Tweede Kamer is een aantal amendementen op het oorspronkelijke wetsvoorstel aangenomen. Een van de aangenomen amendementen richt zich op zogenaamde "cookies". Met betrekking tot vrije toegang tot het internet speelt het amendement dat netneutraliteit in Nederland introduceert, een belangrijke rol.

Tijdens de schriftelijke behandeling van dit wetsvoorstel heeft de VVD-fractie haar zorgen geuit over het feit dat Nederland met deze amendementen verder lijkt te gaan dan de Europese regelgeving of vooruitloopt op regelgeving waarover in Europees verband de discussie nog niet is beëindigd. Mijn fractie blijft grote zorgen houden over het direct of indirect introduceren van nationale koppen op Europese regelgeving die het gevolg zijn van deze amendementen.

Het wetsvoorstel dat wij vandaag behandelen, beoogt onder andere de privacy van internetgebruikers te beschermen. Vanzelfsprekend hecht de VVD-fractie aan de bescherming van de privacy van burgers. De persoonlijke levenssfeer en vrijheid van burgers zijn een groot goed. De technologische ontwikkelingen volgen elkaar in een rap tempo op en daarbij moeten uiteraard de belangen van burgers niet uit het oog worden verloren. Het gaat daarbij niet alleen om het gemak van deze innovatieve diensten, maar ook om het recht van burgers om zelf controle te hebben over hun eigen privacy. Consumenten moeten voldoende worden beschermd op het internet.

Regelgevers en toezichthouders lijken de snelle technologische ontwikkelingen nauwelijks te kunnen bijbenen. Naast de beveiliging van gegevens van gebruikers moeten we constateren dat spelers in de internetsector soms een loopje lijken te nemen met de bescherming van de privacy van internetgebruikers en dat er regelmatig -- wat mijn fractie betreft te veel -- misbruik wordt gemaakt van het vertrouwen en de onwetendheid van de consument bij het gebruik van nieuwe technologieën. Wat opvalt is dat de sector, met vaak conflicterende commerciële belangen, reactief is en pas met initiatieven komt op het moment dat wetgeving aanstaande is en op het moment dat een toezichthouder ingrijpt of dreigt in te grijpen. Duidelijke internationale regels zijn vereist, zeg ik met nadruk. Deze regels moeten helder en consistent zijn, zodat burgers en bedrijven weten waar ze aan toe zijn en bedrijven op een eerlijke manier met elkaar kunnen concurreren.

Nationale regelgeving volstaat niet, internet kent geen grenzen en een hek om ons land werkt niet. Europese regelgeving zoals vervat in de e-privacyrichtlijn beoogt nieuwe regels voor het gebruik van onder meer cookies te stellen. Zoals ik al zei, had deze richtlijn een jaar geleden al moeten worden geïmplementeerd. Het onderhavige wetsvoorstel voorziet niet in een eenduidige en consistente implementatie van de richtlijn. Uit het wetsvoorstel blijkt -- de minister heeft dat ook aangegeven -- dat in vergelijking met andere EU-

landen substantiële interpretatieverschillen over bepalingen in de richtlijn bestaan. De Europese Commissie heeft dit ook onderkend en enkele maanden geleden aangekondigd dat de Europese privacyregels grondig zullen worden hervormd. De nieuwe regels zullen worden vastgelegd in een verordening, waardoor zij rechtstreeks en op gelijke wijze gaan gelden in alle lidstaten.

Ik behandel snel twee hoofdonderwerpen, te weten -- het zal de leden niet verbazen -- de cookiewetgeving en netneutraliteit. Vervolgens zal ik een paar vragen stellen over datalekken en graafrechten en uiteraard enkele opmerkingen plaatsen over de toegang tot de kabel.

Ik begin met de cookiewetgeving. Cookies worden -- het is al genoemd -- in het algemeen gebruikt door aanbieders van websites om hun websites beter af te stemmen op het gebruik van de consument. Daardoor hoeven consumenten zich bijvoorbeeld niet steeds opnieuw te registreren op een website. Dat is op zichzelf een nuttige toepassing van cookies en draagt, zoals bekend, bij aan het gebruiksgemak van internet. Er zijn echter ook cookies die niet zozeer functioneel zijn voor de consument maar die het gedrag van de consument volgen om zo op de consument afgestemde advertenties aan te bieden. Deze cookies, die ook wel "behavioural cookies" of "tracking cookies" worden genoemd, zijn vooral van waarde voor adverteerders en kunnen een inbreuk maken op de privacy van de internetgebruikers.

Zoals ik eerder zei, gaat Nederland met de cookiewetgeving verder dan de Europese regels. De minister erkent dat er binnen Europa nog geen communis opinio is over de precieze uitleg en implementatie van deze bepalingen van de richtlijn. De Europese regels stellen dat een gebruiker geïnformeerd moet worden over het gebruik van cookies en toestemming moet geven voor het gebruik ervan. Bovendien schrijft de preambule van de richtlijn voor dat dit op de meest gebruikersvriendelijke manier moet, waarbij de mogelijkheid van browserinstellingen expliciet wordt genoemd.

In Nederland wordt in het geamendeerde wetsvoorstel een rechtsvermoeden geïntroduceerd. Bij het plaatsen van cookies wordt vermoed dat er sprake is van verwerking van persoonsgegevens, waardoor de Wet bescherming persoonsgegevens van toepassing is. Daarvoor moet voor het plaatsen van elk cookie ondubbelzinnige toestemming worden gegeven, zelfs als er bij het plaatsen van het cookie geen sprake is van verwerving van persoonsgegevens, en dat is meestal het geval. Nederland neemt daarmee op dit moment een uitzonderingspositie in Europa in. Uit de antwoorden van de regering blijkt dat de toestemming via browserinstellingen daartoe niet voldoende is. Andere landen gaan echter op soepelere wijze om met de implementatie van de Europese regels. Op dit moment bieden de meeste browsers de mogelijkheid om cookies geheel uit te schakelen, of slechts de "tracking cookies" uit te schakelen. Burgers die zich bewust zijn van hun privacy en bezwaren hebben tegen het gebruik van cookies kunnen hiertegen dus in principe al

maatregelen treffen. Van dat recht wordt in de praktijk echter onvoldoende gebruikgemaakt.

Zoals ik al heb aangegeven, is het goed als consumenten beschermd worden tegen privacyinbreuken en is het terecht dat de regelgeving op dit punt wordt aangescherpt. Dat moet naar onze mening echter wel op het juiste niveau gebeuren en dat is wat de VVD-fractie betreft eenduidig op Europees niveau. Als er regelgeving uit Europa komt, moet deze regelgeving naar de mening van mijn fractie ook niet strikter worden geïmplementeerd in nationale wetgeving. Zoals mijn collega Franken al heeft gememoreerd, zal de cookieregeling de gebruiker in Nederland nauwelijks beschermen tegen buitenlandse websites die cookies aanbieden en plaatsen op randapparatuur in Nederland. De Nederlandse toezichthouders kunnen de strengere Nederlandse regels immers niet of heel beperkt buiten het Nederlandse territorium handhaven. Ondernemers komen daardoor in een ongunstige concurrentiepositie ten opzichte van hun Europese concurrenten. Wij zijn duidelijk van mening dat zeker met een onderwerp als cookies en het internet er op de interne markt in Europa sprake moet zijn van een gelijk speelveld voor alle landen op de markt.

De heer **Van Boxtel** (D66): De heer Bröcker heeft de motie-Franken c.s. die zojuist is ingediend, mede ondertekend. Daarin staat een fatale datum. Stel dat er op Europees niveau dan nog niets is, hoe ...

De heer **Bröcker** (VVD): Ik kom daar straks op terug, mijnheer Van Boxtel.

Een ander punt van kritiek is dat er twee toezichthouders verantwoordelijk worden voor de handhaving van de cookiewetgeving. Dat signaal komt vanuit het veld, maar ook de Europese Commissie vindt het van belang dat organisaties slechts te maken hebben met één gegevensbeschermingsautoriteit. Nu ziet de OPTA toe op de Telecommunicatiewet en het CBP op de Wet bescherming persoonsgegevens, welke zoals gezegd als gevolg van de cookiewetgeving van toepassing is.

Bovendien ontstaat met betrekking tot de handhaving onduidelijkheid. De minister stelt dat de OPTA terughoudend zal gaan handhaven, maar op maandag 19 maart kondigde de OPTA de handhaving van de cookiebepaling aan als prioriteit. Mijn fractie is benieuwd hoe deze opmerkingen zich tot elkaar verhouden en ziet daarop graag een reactie van de minister.

Ik kom nu op het punt dat al is aangestipt door de heer Van Boxtel. Wat mijn fractie betreft moet de inwerkingtreding van deze bepaling worden uitgesteld tot het moment waarop op Europees niveau overeenstemming is over de nieuwe privacyregels die door de Europese Commissie zijn voorgesteld. Ik kan mij daarom prima vinden in de deadline van 31 december, dus het einde van het jaar, die in de motie-Franken c.s. staat. Ik had deze motie eigenlijk in tweede termijn verwacht. Voor dat moment moet er helderheid zijn

over de verantwoordelijke toezichthouder en duidelijkheid over de wijze waarop toestemming moet worden verleend.

Mijn fractie deelt misschien de zorg van de minister dat we laat zijn met de implementatie van de Privacyrichtlijn, maar gelet op de recente aankondiging van de Europese Commissie om op dit terrein nieuwe regelgeving te introduceren, vermoeden wij dat de Europese Commissie weinig bezwaren zal hebben tegen uitstel van inwerkingtreding van de cookiebepaling in het onderhavige wetsvoorstel.

De heer **Noten** (PvdA): Wat nu als die duidelijkheid er niet is?

De heer **Bröcker** (VVD): Ik denk dat mijn collega Franken daar al zeer adequaat op heeft geantwoord. Naar wij begrepen hebben, moet voor de zomer duidelijk zijn hoe de industrie in overleg met de instanties die door de heer Franken zijn genoemd, en die ook in mijn notitie staan, een en ander gaat vormgeven. Wij gaan ervan uit dat we vervolgens voor het einde van het jaar de implementatie zien. Mocht dat niet zo zijn, dan is het duidelijk dat de OPTA onder de aangenomen wet inderdaad zal gaan handhaven.

De heer **Noten** (PvdA): Dat betekent dus het aannemen van de wet, geen handhaving voor 31 december ...

De heer **Bröcker** (VVD): Uitstel.

De heer **Noten** (PvdA): Ja, de jure is er een verschil, maar de facto is dat hetzelfde: geen handhaving tot 31 december. En het betekent dat als er op 31 december op Europees niveau geen adequate regeling tot stand is gekomen, we gewoon "full swing" erin gaan. Klopt dat?

De heer **Bröcker** (VVD): Dat is juist.

Zoals ik al zei, is de sector in het kader van het World Wide Web Consortium (W3C), waarin zowel alle browserontwikkelaars deelnemen als Nederlandse universiteiten, bezig om in overleg met relevante marktpartijen en toezichthouders een "do not track"-standaard te ontwikkelen waarmee browsers geschikt kunnen worden gemaakt om toestemming over te brengen, in combinatie met andere maatregelen. Dit gaat verder dan alleen Europa; de Europese Commissie maar ook Amerikaanse toezichthouders ondersteunen dit initiatief.

Nogmaals, de huidige browsers bieden in principe cookies aan, tenzij de internetgebruiker de browser anders instelt (opt-out). Deze nieuwe manier zal internetgebruikers naar wij verwachten op een gebruiksvriendelijke manier vooraf toestemming vragen voor het gebruik van cookies; het zogenaamde opt-in principe. Wij vinden dat dit initiatief een kans moet krijgen, opdat zo een standaard kan worden ontwikkeld waarmee consumenten in staat worden gesteld om echt controle te krijgen over hun eigen privacy. Deze standaard zal naar verwachting wereldwijd van

toepassing worden en ingebouwd zijn in browsers die we dagelijks gebruiken, zoals Internet Explorer van Microsoft, Google Chrome, Firefox van Mozilla en Safari van Apple. Op deze manier worden internetgebruikers niet steeds geconfronteerd met het geven van toestemming voor cookies. Het wegklikken van pop-upvensters zal ergernis opwekken bij gebruikers en waarschijnlijk weinig effectief zijn. Wij zijn benieuwd naar de reactie van de minister op dit punt.

Dan kom ik op het tweede punt: netneutraliteit. Laat ik er heel duidelijk over zijn dat het principe van netneutraliteit, zoals verwoord in het wetsvoorstel, door de VVD wordt gesteund. Burgers en bedrijven dienen te allen tijde toegang hebben tot de diensten die worden aangeboden op internet, zonder beperkingen vooraf.

Internetproviders moeten geen diensten kunnen beperken, bijvoorbeeld vanwege commerciële belangen, maar burgers moeten vooral de vrijheid hebben om die informatie en diensten te kunnen gebruiken waaraan zij behoefte hebben, zonder inmenging van de overheid of private partijen.

Vorig jaar is de Europese Commissie gestart met een initiatief voor netneutraliteit op Europees niveau. De Eurocommissaris die met de Digitale Agenda is belast, Neelie Kroes, heeft Nederland tot de orde geroepen. Volgens haar is Nederland te snel en eenzijdig aan de gang gegaan met het onderwerp netneutraliteit. Netneutraliteit zou naar haar mening innovatieve producten en aanbiedingen kunnen beperken, omdat de aanbieders van de internettoegangsdienst niet mogen beprizen naar de aard van de gebruikte dienst. Bij beperkte diensten zou bijvoorbeeld gedacht kunnen worden aan het verlenen van internettoegang op een mobiele telefoon die beperkt is tot e-mailverkeer, zodat andere diensten, zoals het gebruik van websites en zogenaamde apps, niet toegankelijk zijn.

In het huidige wetsvoorstel, dat de VVD op zichzelf op dit punt steunt, zou dit niet kunnen en zou de prijs van internet voor sommige consumenten, die slechts van beperkte diensten gebruik willen maken, hoger kunnen zijn dan nodig is. Tegelijkertijd moeten we constateren dat de markt in Nederland hierop aan het anticiperen is. Abonnementvormen worden steeds meer afhankelijk van de hoeveelheid data en de snelheid daarvan in plaats van de inhoud van het verkeer. Tegen de heer Noten zeg ik dat je daarin wel een reactie van de industrie ziet. Wat mijn fractie betreft -- dit is meer een principiële punt -- loopt Nederland dan ook op de zaken vooruit, nu in Europa de discussie over dit onderwerp wederom nog niet is afgerond. Het anticiperen op EU-wetgeving is op zichzelf slecht voor de rechtszekerheid. We voeren nu netneutraliteit in en moeten straks, als Europa netneutraliteit heeft geharmoniseerd, mogelijk de regels weer aanpassen. Deze schommelingen en volatilititeit in regelgeving zijn niet goed. Hoe kijkt de minister tegen deze anticipatie aan, mede in het licht van de opmerkingen van Eurocommissaris Kroes?

Mijn fractie is van mening dat burgers zelf moeten kunnen beschikken over hun eigen

internetvrijheid. Als burgers op grond van hun eigen overtuiging of om hun kinderen te beschermen bepaalde diensten bij de internetprovider willen laten blokkeren, zouden zij die mogelijkheid moeten hebben. Het uitgangspunt is dat iedereen vrije toegang moet hebben tot internet, maar als een gebruiker zelf geen behoefte heeft aan toegang tot bijvoorbeeld pornografisch materiaal of op zondag slechts beperkt of zelfs geen toegang wil tot het internet, is ook dat een vrije keuze. Het is heel jammer dat het wetsvoorstel daarvoor nu geen ruimte biedt. Ik begrijp niet goed wat de overwegingen zijn om deze vrije keuze, die naar de mening van onze fractie een wezenlijk punt is, niet over te laten aan de internetgebruiker zelf. Ik zou hierop graag een reactie zien van de minister, maar misschien ook van de collega's die dit punt steunen. Dit is ook ingebracht in de Tweede Kamer.

De wijze waarop de stemming over dit amendement in de Tweede Kamer is verlopen, namelijk via een correctiebepaling in de verkeerswetgeving, is buitengewoon bijzonder en een onwenselijk fenomeen. Het heeft even geduurd voordat we het in de commissies zo georganiseerd hadden dat we de voorstellen vandaag integraal konden behandelen met één minister. De Eerste Kamer zou, mocht zij bezwaren hebben tegen deze correctiebepaling, de verkeerswet moeten blokkeren, terwijl deze voor het overige zonder problemen door de Kamer zou kunnen komen. Dat is op zijn minst storend.

Ik zal een beetje versnellen. Het voorliggende wetsvoorstel bevat ook een meldplicht in verband met datalekken door internetproviders. Internet wordt vandaag de dag, zoals bekend, voor vele doeleinden gebruikt, van burger tot burger, tussen een klant en de bank, maar ook in het verkeer tussen burger en overheid. Internetgebruikers zijn dus kwetsbaar als hun gegevens in handen komen van onbevoegden als gevolg van een veiligheidsinbreuk waardoor persoonsgegevens ongewild vrijkomen. Helaas moeten we constateren dat datalekken regelmatig - te vaak -- voorkomen. De VVD ondersteunt een wettelijke meldplicht voor datalekken, maar dit moet wel op een zorgvuldige wijze gebeuren. Welk type meldingen heeft de minister voor ogen? Is de verwerking en behandeling daarvan beheersbaar? Kan de minister aangeven hoe het zit met de aansprakelijkheid voor een aan de melding ten grondslag liggende ongewenste situatie?

De minister heeft al eerder antwoord gegeven op onze schriftelijke vraag over de wijze waarop de meldplicht in artikel 11.3a van de Telecommunicatiewet zich verhoudt tot een toekomstige algemene meldplicht op grond van de Wet bescherming persoonsgegevens. De minister stelt in zijn beantwoording dat de enige mogelijke verandering is dat de meldplicht voor aanbieders van elektronische communicatiediensten bij het College bescherming persoonsgegevens wordt gelegd. Materieel verandert er volgens de minister niets.

Zoals gezegd heeft de Europese Commissie recentelijk een voorstel voor een Europese

privacyverordening bekendgemaakt waarin ook een meldplicht is opgenomen. Hoe is de verhouding van deze voorgestelde bepaling ten opzichte van de meldplicht in dit wetsvoorstel? De eisen die aan de melding worden gesteld, evenals de documentatie van alle feiten omtrent de inbreuk, de gevolgen en de corrigerende maatregelen zijn in het Commissievoorstel nader uitgewerkt. Een dergelijke uitwerking ontbreekt in dit wetsvoorstel. Kunnen de in de verordening genoemde sancties ook worden opgelegd aan aanbieders van elektronische diensten? Graag krijg ik een reactie van de minister op deze vragen.

Ik wil nog kort iets zeggen over graafrechten. De VVD is verheugd over de toezegging van de minister dat de bepaling met betrekking tot graafrechten nog niet in werking treedt. De VVD is de minister ook zeer erkentelijk voor het feit dat hij heeft toegezegd dat het punt van de graafrechten bij een volgende wijziging van de Telecommunicatiewet zal worden gecorrigeerd. Ik ben er eigenlijk wel een beetje benieuwd naar hoe praktisch deze toezegging is in de ontstane politieke context. Hoe kan die worden waargemaakt?

Ik heb nog een korte opmerking over de toegang tot de kabel. Om te beginnen ondersteun ik de opmerkingen van mijn collega Franken. Het amendement is heel ingrijpend voor de markt en het is pas in de eindfase van de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer ingebracht. De Europeesrechtelijke houdbaarheid van deze bepalingen is onduidelijk. Dit is ook uitgebreid aan de orde gekomen tijdens de behandeling in de commissie, want het is heel wezenlijk.

Mijn fractie is er bij voorbaat nog niet van overtuigd dat dit wetsvoorstel op dit punt houdbaar is voor een Europese rechter. Daarom betreur ik het een beetje dat de minister in zijn schriftelijke antwoord heeft aangegeven dat hij niet bereid is om dit voor advies voor te leggen aan de Raad van State, zoals gesuggereerd door mijn collega Franken. Ik denk niet dat wij voor bepaalde zaken moeten weglopen. Het zit mij als Kamerlid wel een beetje dwars dat wij hier een heel ingewikkeld wetsvoorstel met vergaande gevolgen behandelen, een wetsvoorstel waarop een amendement is ingediend zonder enig advies van de Raad van State, en dat wij geacht worden hierover een uitspraak te doen. Ik wil daarbij zeker ook het punt van de zorgvuldigheid en de aansprakelijkheid meenemen dat door mijn collega Franken is ingebracht. Graag krijg ik hierop een reactie van de minister.

Als laatste wil ik aandacht vragen voor een meer algemeen punt. In mijn bijdrage heb ik bij een aantal onderdelen verwezen naar Europa, naar de regelgeving, naar de omzetting van Europese regelgeving, naar nationale wetgeving, naar tijdigheid en wat dies meer zij. Naar aanleiding van dit wetsvoorstel en met name naar aanleiding van de in de Tweede Kamer ingediende amendementen vraag ik aandacht voor een meer algemeen punt. Ik persoonlijk vind dat de Eerste Kamer tijdens het debat van vandaag daarover een gezamenlijk signaal moet afgeven. In dit wetsvoorstel is een

Europese richtlijn niet een-op-een omgezet in wetgeving. Op het punt van cookies zijn aanpassingen verricht door middel van een amendement en het concept netneutraliteit, dat ook door middel van een amendement in dit wetsvoorstel terecht is gekomen, komt in de richtlijn in het geheel niet aan de orde. Onze eigen huisregels, de Aanwijzingen voor de regelgeving, schrijven de regering voor dat er bij de implementatie van een richtlijn geen andere regels mogen worden opgenomen dan voor de implementatie noodzakelijk zijn. Wij kunnen de regering niet betichten van afwijking van deze regel bij het oorspronkelijke wetsvoorstel, maar de amendementen die in de Tweede Kamer zijn aangenomen, zetten een nationale kop op het wetsvoorstel. In de voorbereiding op dit debat heb ik geconstateerd dat er, ook bij velen in dit huis, een brede politieke consensus bestaat over de onwenselijkheid van nationale koppen. Wat voor de regering geldt bij het indienen van wetsvoorstellen, zou evenzeer moeten gelden voor de Tweede Kamer bij het indienen van amendementen, die daar soms zonder al te veel beraadslagingen worden aangenomen. Het zou dan ook goed zijn als de regering een dergelijk amendement ontraadt of in ieder geval bevordert dat een en ander in een apart wetsvoorstel wordt neergelegd en wordt aangeboden aan de Eerste Kamer. Op die manier kan de Eerste Kamer daarover afzonderlijk beraadslagen. Ook als dossiers en onderwerpen actief voorwerp zijn van discussie in Europa, moet de Nederlandse wetgever uiterst terughoudend zijn om vooruit te lopen op Europese regelgeving. Zo worden de rechtszekerheid en de continuïteit daarvan bevorderd. Mijn fractie vindt dit een heel belangrijk onderwerp, gelet op de rol die de Eerste Kamer heeft als medewetgever. Ik wil graag de reactie van de minister en mogelijk ook die van enkele collega's hierop horen. Ik overweeg om hierover in tweede termijn een motie in te dienen.

De heer **Noten** (PvdA): Het lijkt mij goed om even van gedachten te wisselen over de definitie van "Europese kop". Wat wij hier gezien hebben, is dat door de regering een verordening is uitgewerkt die vervolgens door de Tweede Kamer inhoudelijk is behandeld. Op zichzelf kunnen wij daar geen bezwaar tegen hebben. Wij zouden het juist moeten toejuichen dat de Tweede Kamer inhoudelijke opvattingen heeft over het beleidsterrein dat daar voorligt. Het feit dat de Tweede Kamer vervolgens komt tot amendering, zou ik niet willen definiëren als een kop bovenop een Europese verordening zetten. Een actieve Tweede Kamer is bezig om haar eigen politieke standpunten in wetgeving te vertalen. Voordat wij het weten, zeggen wij dat alles wat met Europese wetgeving te maken heeft, eigenlijk een technische exercitie is die moet kunnen worden afgehandeld zonder tussenkomst van de Eerste en Tweede Kamer. Zo is het natuurlijk niet. Er wordt wel degelijk ook een politieke keuze gemaakt bij de behandeling van zulke wetsvoorstellen. Als je dat een kop gaat noemen, wordt het ingewikkeld. Dat is in elk geval mijn opvatting.

De heer **Bröcker** (VVD): Ik begrijp het spanningsveld dat de heer Noten beschrijft. Mijn uitgangspunt is dat de richtlijnen, nadat die na een heel lang proces in Europa zijn aangenomen, een-op-een worden omgezet in nationale wetgeving. Die afspraak hebben wij op Europees niveau gemaakt. Ik begrijp heel goed dat de Tweede Kamer en uiteindelijk ook de Eerste Kamer daarover een eigen mening hebben. Ik begrijp ook heel goed dat een-op-een omzetten van richtlijnen in wetgeving niet zo zwart-wit ligt. Als de Tweede Kamer echter een afwijkende mening heeft die aantoonbaar verder gaat dan de implementatie van de richtlijn en als zij die wil verwoorden in een amendement, dan zou dat in ieder geval separaat moeten worden aangeboden aan dit huis, zodat wij erover kunnen praten. Dat geldt voor netneutraliteit, maar er zijn voldoende andere voorbeelden; ik heb ze op mijn bureau liggen, want ik heb mijn huiswerk goed gedaan. Nu vindt vaak een vermenging plaats van de implementatie van Europese richtlijnen met bepaalde specifieke punten die wij in Nederland zouden willen implementeren, soms om heel valide redenen. Ik beoog alleen te zeggen dat een omzetting een-op-een het uitgangspunt moet zijn. Mocht men daar, om welke reden dan ook, anders over denken in de Tweede Kamer -- maar dan moet men zich wel bedenken dat wij lid zijn van Europa en dat wij op een gegeven moment gewoon richtlijnen hebben te implementeren -- dan moet er een aparte wet worden aangeboden, zodat dit huis op een fatsoenlijke manier zijn huiswerk kan doen.

Een ander punt is dat Nederland bij de implementatie van Europese richtlijnen niet bepaald een goed trackrecord, een goede staat van dienst heeft. Wij lopen vaak nogal achter met de implementatie van Europese richtlijnen. Vaak is dat, zoals ook de Algemene Rekenkamer heeft geconstateerd, een gevolg van de Nederlandse nuance die wordt aangebracht en de Nederlandse kop die wij op dergelijke richtlijnen willen zetten. Ik denk dat dit in zekere mate ook bij deze wet is gebeurd.

*N

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Voorzitter. Als wij niet de mogelijkheid hadden tot communiceren, zou onze wereld beperkt zijn tot enkel onszelf. Vooruitgang zou beperkt worden door het individuele intellect en de lengte van het individuele leven. De kracht van de mensheid ligt in samenwerking. Communicatie is een vereiste om samenwerking te bewerkstelligen. Telecommunicatie is een instrument in dezen en is niet meer uit de huidige samenleving weg te denken. Een voorbeeld hiervan is het internet.

Dit wetsvoorstel beoogt onder andere een vrij toegankelijk internet voor iedereen. Netneutraliteit dient dan ook gewaarborgd te worden. Vrije doorgave van data is vereist. Dat ligt ook in lijn met het recht van vrijheid van meningsuiting en het recht op informatie. En laten wij eerlijk zijn: zonder het internet was de PVV nooit zo groot geworden. Misschien zijn er nu

enkele collega's die de wenkbrauwen fronsen, maar het feit ligt er wel.

Het internet brengt mensen direct met elkaar in contact. Dat geldt niet alleen voor consument en bedrijf, maar ook voor kiezer en politiek. Het vrije internet draagt bij aan directe democratie, waar de PVV een groot voorstander van is.

Het mag niet zo zijn dat aanbieders van telecomdiensten poortwachters worden aan zowel de kant van de consumenten als de kant van de bedrijven. Het mag niet zo zijn dat de aanbieders bepaalde applicaties uit economische motieven niet willen doorlaten. Het blokkeren van applicaties die even niet uitkomen is "not done". Aanbieders dienen in te spelen op de technische ontwikkelingen. Als hun diensten of producten achterhaald worden door de techniek, mag het niet zo zijn dat deze dan maar geblokkeerd moeten worden. Het wordt dan juist tijd om van koers te veranderen. Dat heet namelijk "ondernemen".

Filtering om te voorkomen dat consumenten in aanraking komen met voor hen ongewenste informatie, is wat de PVV-fractie betreft niet aan de orde. Hiervoor bestaat namelijk geen noodzaak, omdat de markt voldoende mogelijkheden biedt om ongewenste informatie geen doorgang te geven tot in de huiskamer. Bijvoorbeeld het Nederlandse bedrijf Kliksafe brengt filterboxen op de markt waarmee de consument thuis kan instellen welke websites wel of niet bezocht kunnen worden. Ook bestaan er verschillende softwarepakketten zoals Filternet, CYBERSitter en Net Nanny, waarmee ongewenste sites kunnen worden geblokkeerd.

Abonnementen voor het internet mogen niet afhangen van de applicaties, maar dienen gebaseerd te worden op snelheid en de hoeveelheid data. Hiermee wordt de tariefstelling helder en meetbaar.

Ook het nader openstellen van de analoge kabelmarkt is een goede zaak. De Nederlandse tv-marktontwikkeling stagneert wegens uitblijvende concurrentie op de analoge kabelmarkt.

Kabelaanbieders verkopen digitale tv in de woonkamer en analoge tv in de rest van het huis. Zij zijn de enige die daarin kunnen voorzien. Alle andere aanbieders, zoals Tele2, met haar eigen glasnetwerk, kunnen dat aanbod niet matchen, omdat zij elk aanvullend toestel van een eigen ontvanger moeten voorzien. Voor een consument die een overstap zou willen maken, werkt dit drempelverhogend.

Dit wetsvoorstel bepaalt dat de kabelaanbieders hun televisiesignaal aan concurrenten moeten aanbieden tegen groothandelsprijzen voor wederverkoop. Dat vinden wij een goede zaak.

Het wetsvoorstel versterkt de positie van de consument. Het wordt bijvoorbeeld makkelijker voor de consument om over te stappen naar een andere aanbieder. Ook wordt de aanbieder verplicht om de consument beter te informeren. De kwaliteit en veiligheid van de telecomdiensten zullen toenemen door de meldplicht van de aanbieders aan de overheid. De meldplicht betreft veiligheidsinbreuken die leiden tot het vrijkomen

van persoonsgegevens en verstoringen van de continuïteit van de dienstverlening. Aan personen met een fysieke beperking is gedacht. De universele diensten worden uitgebreid, zodat volwaardig gebruik kan worden gemaakt van de telecommunicatiediensten.

Het beschermen van de privacy is toe te juichen. Daarom is de PVV-fractie een voorstander van de informatieverplichting en het toestemmingsvereiste voor alle gegevens die door middel van elektronische communicatienetwerken worden opgeslagen in of gelezen van alle soorten randapparatuur van de gebruikers. Door middel van artikel 11.7a wordt onder andere het gebruik van device fingerprinting, het uitlezen van een digitale decoder en het plaatsen van cookies aan banden gelegd. Ook wordt er op grond van dit artikel vermoed dat persoonsgegevens worden verwerkt wanneer tracking cookies worden geplaatst, bijvoorbeeld om informatie te verzamelen over het surfgedrag van de gebruiker. Door naast de Telecommunicatiewet ook de Wet bescherming persoonsgegevens van toepassing te verklaren, wordt de internetgebruiker beter beschermd.

Als de plaatser van de cookie kan aantonen dat er geen persoonsgegevens worden verwerkt, is de Wet bescherming persoonsgegevens niet van toepassing. Het is redelijk om die bewijslast om te keren, omdat internetgebruikers moeilijk kunnen controleren of hun persoonsgegevens worden verwerkt. In de praktijk betekent dit dat een advertentienetwerk dat cookies plaatst en stelt dat de verwerking van de gegevens via de cookies niet onder de Wet bescherming persoonsgegevens valt, moet kunnen aantonen dat de gegevens van internetgebruikers die worden verwerkt, niet onder het begrip persoonsgegeven vallen. Het bewijs is makkelijker te leveren door de plaatser van de cookie dan door de gebruiker. De plaatser weet immers wat er precies wordt verwerkt en is een professionele partij met meer technische en juridische kennis.

Voor het plaatsen van tracking cookies, die je surfgedrag verklikken, moet ondubbelzinnig toestemming worden gevraagd. Het is dan niet toegestaan om zonder toestemming van de eindgebruiker het surfgedrag te volgen. De huidige browsers bieden in dezen niet de oplossing. Deze zijn standaard zo ingesteld dat ze alles of niets accepteren. In de browser kan de eindgebruiker ook niet specifiek aangeven welke cookies van welke website al dan niet mogen worden toegelaten. Daarnaast zijn de huidige browsers niet geschikt voor het geven van toestemming, nadat de gebruiker naar behoren geïnformeerd is. U wilt toch ook niet dat er continu iemand stiekem over uw schouder gluuft en opschrijft welke winkel u ingaat en naar welke artikelen uw interesse uitgaat als u aan het winkelen bent in de Kalverstraat? Vervolgens krijgt u de volgende dag een stapel folders op de deurmat. En wat dacht u van het maken van gezondheidsprofielen met behulp van tracking cookies? Dergelijke gegevens hebben een grote economische waarde en kunnen verstrekking maatschappelijke gevolgen hebben.

Past Nederland de Europese regels strenger toe dan andere Europese landen? Nee. Ook vanuit Europa komen er duidelijke signalen dat toestemming momenteel niet kan worden gegeven via de browserinstellingen. Mevrouw Neelie Kroes heeft dat geschreven op haar persoonlijke blog. Ook de nieuwe conceptverordening gegevensbescherming, waarover momenteel in Brussel wordt onderhandeld, gaat uit van expliciete toestemming voor het verwerken van persoonsgegevens. De vraag is dus niet of Nederland streng implementeert, maar of de andere landen die richtlijn wel goed volgen.

Ondubbelzinnige toestemming is niet vereist voor analytics cookies, die bijvoorbeeld nodig zijn voor het navigeren op een webpagina. Deze vallen buiten de ondubbelzinnige toestemming en zij vallen onder de uitzondering in het derde lid van artikel 11.7a. Men mag echter niet door middel van analytics cookies tijdens het surfgedrag over meerdere sites persoonsgegevens vastleggen.

Voorzitter, ik rond af. In ons huidige dorp, de wereld, is elektronische communicatie een must. Dit wetsvoorstel verbetert de werking hiervan. De PVV-fractie zal dit wetsvoorstel steunen.

*N

De heer **Reuten** (SP): Voorzitter. De rechtsbescherming van een effectief zwakke economische partij tegenover een effectief sterke economische partij is niet nieuw. In hoofdlijnen zien we in de geschiedenis in de afgelopen 150 jaar een geleidelijk progressieve bescherming van werknemersrechten en consumentenrechten tegenover die van bedrijven en ook die van kleine bedrijven tegenover grote. Ik onderscheid effectief zwak of sterk van numeriek zwak of sterk. Daarin ligt ook een democratische grondslag van die ontwikkeling.

Die geleidelijke progressie is verheugend voor socialisten. Wij zijn nog meer verheugd wanneer wij constateren dat liberale en christelijke partijen die progressieve rechtsbescherming steunen. Het gaat daarbij om concretisering van vrijheid. Mij dunkt dat de intellectuele basis daarvoor uitstekend verwoord is in de rechtsfilosofie van Hegel, waarin vrijheid concrete uitdrukking vindt in rechten en in wetten.

De voorliggende wijziging van de Telecommunicatiewet is een interessante weerslag van de standpunten over vrijheid en wel binnen vrijwel het gehele Nederlandse politieke spectrum. Het betreft in dit geval de standpunten over economische vrijheid versus persoonlijke vrijheid op het gebied van informatie en communicatie. Per saldo legt de economische vrijheid het daarbij af tegen genoemde persoonlijke vrijheid. Immers, in hoofdzaak regelt het wetsvoorstel beperkingen van de economische vrijheid van bedrijven die telecommunicatie aanbieden, zowel inhoudelijk als qua mededinging. Bovendien geeft het wetsvoorstel een concretisering van persoonlijke rechten aangaande de eigen persoonsgegevens en vrije informatievoorziening.

Het is opmerkelijk dat in dergelijke economisch toch fundamentele kwesties er van links tot rechts nauwelijks politieke, in de zin van politiek-ideologische, meningsverschillen over het voorstel zijn. Dat verheugt mijn fractie. Zelfs het amendement op stuk nr. 41 over internetfiltering op grond van ideële motieven is uiteindelijk terug te brengen tot de technische kwestie of dit filteren beter kan gebeuren bij de aanbieder dan bij de gebruiker. Er lijkt dus brede overeenstemming dat de zeggenschap over de eigen persoonsgegevens en de vrije toegang tot het internet voor de gebruiker prevaleert boven de economische vrijheid en rechten van de aanbieders.

Binnen die overeenstemming liggen enkele niet onbelangrijke doch per saldo ondergeschikte kwesties met betrekking tot de uitwerking. De collega's hebben daar uitgebreid aandacht aan besteed en ik zal dat niet allemaal herhalen. Ik noem slechts het dilemma dat collega Franken naar voren bracht van "pop-upmoetheid", die bij ondubbelzinnige toestemming voor randapparatuur de privacy juist geweld zou kunnen aandoen. Mij dunkt dat het goed zou zijn om het wetsvoorstel, indien het wordt aangenomen, vrij spoedig op dergelijke gedragsaspecten te evalueren. Ik vraag de minister hoe hij tegenover zo'n evaluatie staat.

*N

De heer **Ester** (ChristenUnie): Voorzitter. Telecommunicatie heeft de wereld ingrijpend veranderd. De snelle ontwikkeling van internet, mobiele telefonie en digitale media doordringt alle lagen van ons bestaan. De telecommunicatierevolutie heeft onze woningen doen veranderen in kleine elektronicawinkels. Het verandert de manier waarop we leven en denken. Het verandert de manier waarop we communiceren en werken. Zelfs in dit huis zijn de gevolgen merkbaar. Senatoren zijn met hun hypermoderne iPads plotsklaps digitale whizzkids op leeftijd geworden.

Deze nieuwe mogelijkheden stellen ons ook voor nieuwe uitdagingen. We moeten nieuwe codes, waaronder gedragscodes, uitdenken en munten. Ook moeten er nieuwe regels komen rond de bescherming van de consument. De gemiddelde consument heeft geen idee van de digitale sporen die hij of zij nalaat, geen idee hoe privacy gewaarborgd wordt. Het wetsvoorstel rond de wijziging van de Telecommunicatiewet dat wij vandaag bespreken, ambieert de bescherming van de consument op het terrein van de telecommunicatie te verbeteren. Dat is een lofwaardig streven, een zeer lofwaardig streven zelfs. Toch wil mijn fractie twee fundamentele zaken meer expliciet in het debat met de minister onder de aandacht brengen, ook in relatie tot de Verzamelwet Verkeer en Waterstaat.

Het eerste aandachtspunt van mijn fractie betreft de bescherming van persoonsgegevens en de persoonlijke levenssfeer. In dit kader stelt de minister dat het toenemend gebruik van internet en van hoogwaardige technologieën gebruikers aan extra gevaren blootstelt. Een voorbeeld is dat

verkeerd gebruik van cookies kan leiden tot een ongeoorloofde inbreuk op iemands persoonlijke levenssfeer. Dit gebeurt ongemerkt en zonder dat burgers daar zelf invloed op hebben. De minister vindt daarom extra consumentenbescherming noodzakelijk. Mijn fractie deelt die analyse, maar vraagt zich af of dit wetsvoorstel komt met voldoende concrete verbeteringen ten behoeve van de consument. Ik wil een paar punten aanstippen bij enkele voorgestelde maatregelen.

Ten eerste het toestemmingsvereiste. Voor het plaatsen van cookies moet toestemming aan de gebruiker worden gevraagd. Wat dit vereiste precies inhoudt, blijft onduidelijk, maar toestemming door middel van browserinstellingen wordt geopperd als een mogelijk vereiste. Dat lijkt geen werkelijke verbetering ten opzichte van de huidige situatie. Mijn fractie begrijpt dat een ondubbelzinnige toestemming -- hetgeen de regering in eerste instantie voorstelde -- door de sector als te ingrijpend wordt ervaren. De fractie mist echter een aanzet om tot een werkbaar alternatief te komen, of de sector te dwingen hierover scherper na te denken. Mijn fractie betreurt dat. De internetgebruiker heeft behoefte aan solide bescherming van de privacy, maar krijgt die onvoldoende, terwijl de ontwikkelingen op het gebied van internet, mobiele telefonie en media in hoog tempo doorgaan.

Wat vindt de minister bijvoorbeeld van de opkomst van zogenaamde "flash cookies" die zich nestelen in verborgen plekken op de computer? Wat zijn de kaders waarbinnen het kabinet dit soort nieuwe ontwikkelingen beziet? En welke rol ziet de minister voor zichzelf: sterk regulerend, of alleen kaderscheppend zodat de markt zelf met oplossingen kan komen? Graag een reactie.

Dan kom ik bij de meldplicht bij veiligheidsinbreuken die leiden tot, ik citeer, "het verlies, ongewild vrijkomen, diefstal of misbruik van persoonsgegevens" en de verplichting van aanbieders om de gebruiker, ik citeer wederom "duidelijke en volledige informatie" te verstrekken overeenkomstig de Wet bescherming persoonsgegevens. Je kunt je afvragen of dit werkelijk iets verandert. Ik durf de stelling wel aan dat, wanneer een internetaanbieder niet meldt dat gegevens zijn gestolen, zijn gedrag ook zonder deze wet als laakbaar zou worden beoordeeld door een rechter. Ook op dit punt graag een reactie.

Mijn fractie heeft er begrip voor dat het adequaat en alert reageren op alle nieuwe ontwikkelingen in de grenzeloze digitale wereld veel van de overheid vraagt. Maar we zouden graag iets meer ambitie zien, zeker gezien het grote belang van het structureel verbeteren van de bescherming van de consument.

Dan het tweede, voor mijn fractie zeer wezenlijke aandachtspunt: netneutraliteit en filtering. Wij zijn voorstander van netneutraliteit. Over de reikwijdte van netneutraliteit zelf hebben wij nog wel een vraag. Hebben wij het goed begrepen dat netneutraliteit niet de vrijheid van de burger aantast om zelf filters te installeren die ongewenste websites blokkeren? Blijft de

regiemacht hier bij de burger als consument? Blijft deze vrijheid onverlet bestaan?

Er zijn ook gebruikers die een dergelijk filter niet zelf willen installeren, maar de provider vragen deze filtering voor hen te doen. Het gaat hier om een diverse groep gebruikers. Sommigen worden gedreven door religieuze motieven, anderen zijn bezorgde ouders die hun ICT-vaardige kinderen beter willen beschermen. In het wetsvoorstel ziet artikel 7.4a, lid 1, sub e op deze gevallen. Wij staan positief tegenover deze regeling, maar hebben daarover nog wel een vraag. Lid 1, sub e stelt dat alleen die aanbieders onder de uitzonderingspositie van dit lid vallen die vóór 1 juni 2011 op uitdrukkelijk verzoek van consumenten diensten en toepassingen belemmerden op grond van -- ik citeer -- "de abonnee gespecificeerde ideologische motieven". Wij horen graag of levenbeschouwelijke motieven door de minister ook worden geschaard onder de categorie ideologische motieven.

Helaas is het mogelijk dat dit artikel de Telecommunicatiewet niet zal sieren. Via artikel XIVA van de Verzamelwet Verkeer en Waterstaat die wij hier vandaag ook bespreken, wordt deze regeling op weinig elegante wijze geschrapt. Wij hebben grote bedenkingen bij de weg die in de Tweede Kamer is gekozen om een stemfout te repareren. Wij zijn überhaupt geen fan van verzamelwetten, omdat zij de afweging van het parlement er niet zuiverder op maken, in het bijzonder in dit huis, waar amendering niet meer mogelijk is.

Dit keer stelt het ons voor een wel heel vervelend dilemma. We zijn vóór het wetsvoorstel in zijn huidige vorm en we zijn niet tegen de Verzamelwet Verkeer en Waterstaat, met uitzondering van dat artikel XIVA, dat overigens helemaal niets te maken heeft met Verkeer en Waterstaat. Belangrijker nog is het feit dat deze bepaling miskent dat voor een diverse groep gebruikers in onze samenleving toegang tot internet alleen een optie is wanneer de provider ook daadwerkelijk filtert. In feite ontzegt de Verzamelwet Verkeer en Waterstaat deze groep de toegang tot het internet. Kan de minister uitleggen waarom dit nodig is? De heer Franken en de heer Bröcker zijn hierop ook ingegaan. Mijn fractie snapt de huiver voor mazen in de wet als het gaat om netneutraliteit, maar van een op zichzelf uitstekend principe als netneutraliteit zou een groep gebruikers met specifieke wensen op grond van principiële, religieuze en opvoedkundige motieven toch geen last moeten hoeven hebben? Ik vraag de minister waarom wij deze oplossing moeten laten sneuvelen. Kan er alsnog creatief worden nagedacht over het maken van een uitzondering voor deze belangrijke groep, mocht dit artikel geschrapt worden in de Verzamelwet Verkeer en Waterstaat?

Wij stellen een beantwoording van de minister van deze kernvragen zeer op prijs. Het wil er bij ons niet in dat internetvrijheid voor velen alleen kan bestaan als we keuzevrijheid voor enkelen offeren. Hiervoor moet een oplossing te vinden zijn. Het is voor ons en voor een belangrijke groep in de samenleving een principiële kwestie.

Wij vinden dit zo belangrijk dat wij al in eerste termijn een motie indienen.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Ester, Franken, Reuten, Bröcker en Holdijk wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat internetfiltering aan de bron op dit moment mogelijk is;

constaterende dat deze mogelijkheid binnen het uitgangspunt van de contractvrijheid valt;

constaterende dat deze vorm van internetfiltering zeer belangrijk is voor een aanzienlijke groep gebruikers met pedagogische en principiële motieven;

constaterende dat voor een groot deel van hen alternatieve vormen van internetfiltering niet acceptabel zijn;

spreekt uit voorstander te zijn van netneutraliteit;

verzoekt de regering om de mogelijkheid te creëren voor aanbieders van internettoegangsdiensten om tegemoet te komen aan een uitdrukkelijk verzoek van een abonnee om diensten of toepassingen op grond van door de abonnee gespecificeerde ideële motieven te belemmeren, mits de aanbieder de abonnee voor dit verzoek geen geldelijk of ander voordeel biedt en de aanbieder de mogelijkheid om aan een dergelijk verzoek te voldoen reeds voor 1 juni 2011 aanbood,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter J (32549).

**

*N

Mevrouw **Vos** (GroenLinks): Voorzitter. Wij behandelen vandaag een belangrijk wetsvoorstel, dat voor de levens van veel mensen gevolgen zal hebben. Het zal met name gevolgen hebben voor de bescherming van de rechten en de privacy van vele internetgebruikers en consumenten voor wie dagelijks internetgebruik inmiddels de gewoonste zaak van de wereld is. Soms leidt dat gebruik echter tot consequenties die niet gewenst zijn en niet voorzien worden. Mijn fractie vindt het daarnaast van belang dat de toegang voor nieuwe bedrijven, nieuwe aanbieders en kleine bedrijven via deze wetgeving geregeld wordt.

Mijn fractie steunt het voorliggende wetsvoorstel. Wij vinden dat de Tweede Kamer via uitgebreide amendering op een aantal onderdelen belangrijke wijzigingen en verbeteringen heeft aangebracht. Ik wil met name iets zeggen over de netneutraliteit. Dat punt vinden wij van groot

belang. De Tweede Kamer heeft bij amendement geregeld dat vrije, volledige en gelijkwaardige toegang gegarandeerd is. Zo wordt voor elke gebruiker gewaarborgd dat die toegang er is en wordt verboden dat aanbieders van internet bepaalde toepassingen of diensten mogen blokkeren. Mijn fractie ondersteunt van harte het amendement dat is opgenomen in de regelgeving.

Daarnaast wil ik iets zeggen over de discussie over de cookies. Wij zijn van mening dat tot dusver de privacy van internetgebruikers zeer ruim misbruikt wordt voor allerlei commerciële doeleinden. Ik denk dat ieder van ons dat ook wel eens aan den lijve heeft ondervonden. Het is goed dat in de Tweede Kamer een amendement is ingediend en aangenomen, dat hier paal en perk aan beoogd te stellen. Het gaat in dit geval om informatie die tot een persoon te herleiden is. De Tweede Kamer zegt dat daarvoor toestemming vereist moet zijn. Het amendement richt zich uitdrukkelijk niet op de technische of functionele doeleinden die ook aan cookies verbonden zijn. Via het amendement is geregeld dat als een provider informatie over een persoon wil opslaan, dat zich moet verhouden tot de Wet bescherming persoonsgegevens. Helaas is het op dit moment zo dat huidige browserinstellingen nog niet voldoen aan deze toestemmingseis. Het is van belang om vast te stellen dat het amendement niet tot gevolg heeft dat de gebruiker elke keer dat de cookie is geplaatst of moet worden uitgelezen, opnieuw toestemming moet verlenen. Het is wel degelijk mogelijk dat de toestemming slechts eenmalig wordt gegeven. De aanbieders kunnen die zelfstandig of collectief verkrijgen. Het is aan de markt, de aanbieders en de sector om dit slim te organiseren, zodat de privacy van gebruikers van internet beter gewaarborgd wordt. Mijn fractie steunt dit amendement op het wetsvoorstel van harte en wacht graag de beantwoording van de minister af.

*N

De heer **Van Boxtel** (D66): Voorzitter. In de eerste plaats wil ik de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie bedanken voor de uitgebreide beantwoording van de vragen in het wetgevingsoverleg. Het is voor mijzelf een mooie ervaring. Toen ik tien jaar geleden aftrad als minister voor onder andere overheidscommunicatiebeleid, konden wij nauwelijks bevroeden -- de heer Franken heeft mij toen al van adviezen gediend -- wat internet allemaal kon en vermocht te gaan betekenen. Van een heleboel dingen die wij nu gewoon vinden, zoals twitter, hadden wij niet eens een vermoeden.

Het belang van internet valt nauwelijks te onderschatten. Internet geeft toegang tot een schat aan informatie. Het is een gigantische bibliotheek, tentoonstelling, bank, prikbord, winkel, klaslokaal, telefooncentrale, dienstregeling en debatruimte in één. Een groot aantal groepen in de samenleving is afhankelijk geworden van internet. Het is onmisbaar. Mensen lezen kranten en tijdschriften

online, bestellen producten via het internet en voeren online gratis telefoongesprekken.

Naast het verschaffen van informatie, kan iedereen zijn mening kwijt op het internet. Bloggers in China uitten kritiek op het regime, jongeren in Tunesië startten uit onvrede de Arabische Lente en journalisten publiceren artikelen vanuit de puinhopen van Homs. Internet biedt burgers de mogelijkheid om politieke en sociale gebeurtenissen te beïnvloeden op een nooit eerder vertoonde manier. Zo heeft internet wereldwijd een onmisbare plaats ingenomen op het gebied van de vrijheid van meningsuiting en het verschaffen van informatie.

Het gebruik van internet brengt echter ook gevaren met zich mee, bijvoorbeeld op het gebied van de privacy. Gebruikers surfen onbezorgd over het net en laten, bewust of onbewust, persoonlijke gegevens achter. Voor online adverteerders zijn deze persoonlijke gegevens van onschatbare waarde. Ze worden gebruikt om online reclame af te stemmen op individuele internetgebruikers en beïnvloeden zo de productkeuze van de consument.

Het wetsvoorstel brengt een aantal belangrijke vragen met zich mee over de vrijheid van het gebruik van internet en de bescherming van persoonsgegevens van gebruikers. De kern van het wetsvoorstel gaat onder andere over de vraag wie bepaalt welke diensten kunnen worden gebruikt en welke websites kunnen worden bezocht: de internetaanbieder of de gebruiker. Ook is de vraag relevant of internetgebruikers over hun eigen persoonsgegevens gaan en of internetadverteerders deze gegevens zonder toestemming mogen gebruiken voor velerlei doeleinden. Om deze vragen te kunnen beantwoorden, ga ik hierna in op de punten netneutraliteit, cookies en kabelamendementen.

Ik kom allereerst bij het punt netneutraliteit.

Internet is niet meer weg te denken uit de hedendaagse samenleving. Jongeren hebben gratis groepsdiscussies via WhatsApp, burgers volgen en maken het laatste nieuws via Twitter en men kan alle bezigheden van vrienden en kennissen volgen via Facebook. Zonder fatsoenlijke toegang tot het internet is het leven ook moeilijk. Het is moeilijk om je bankrekening en overige administratie bij te houden en het is lastig om de huidige beurskoersen in detail op de voet te volgen. Daarom is het van enorm belang dat gebruikers toegang hebben tot het gehele internet en niet alleen tot een filternet waarbij de aanbieder bepaalt tot welke informatie of diensten een gebruiker gratis toegang heeft. De gevolgen van een dergelijk filternet zijn zeer onwenselijk. Innovatieve dienstverleners, zoals WhatsApp en skype worden door concurrenten soms letterlijk uit de markt geprijsd en websites worden gefilterd, vertraagd of geblokkeerd als er niet genoeg voor wordt betaald. Eigenlijk wordt de internetaanbieder een poortwachter. Een poortwachter die slechts tegen betaling toegang verleent tot een beperkte selectie van de gigantische bibliotheek, tentoonstelling, bank, prikbord, winkel, klaslokaal, enzovoort. Het universum dat cyberspace heet, wordt zo teruggebracht tot een nauwkeurig geselecteerd

aantal zonnestelsels. Een dergelijk filternet zet niet alleen innovatieve ondernemingen buitenspel, maar dwingt consumenten ook om twee keer voor hetzelfde product te betalen. De consument betaalt immers al voor onbeperkte toegang door het afsluiten van een bepaald abonnement. Het gebruik van applicaties zoals WhatsApp en skype moet hierbij inbegrepen zijn en blijven, en websites mogen niet worden gefilterd, geblokkeerd of vertraagd. Dit betekent niet dat providers geen geld kunnen verdienen aan de in het abonnement inbegrepen diensten. Dat kan uiteraard, alleen niet door dataverkeer inhoudelijk te screenen en op basis daarvan selectief te tarifieren. Aanbieders kunnen hun abonnementen voor internettoegang wel differentiëren op andere manieren, bijvoorbeeld in beschikbare bandbreedte en datalimieten. De consument betaalt zo voor de data die hij verbruikt, onafhankelijk van de specifieke diensten die hij gebruikt of de websites die hij bezoekt. Op deze manier wordt cyberspace niet ingeperkt.

Dan ga ik nu in op de cookies. De eerste spreker, de heer Franken, vroeg al wie en wat cookies zijn. De meest beroemde Cookie in Nederland is overigens de assistent van bondscoach Van Marwijk, de insiders in de voetbalwereld welbekend. Hier hebben we het echter over iets heel anders.

Het preventief fouilleren in uitgaansgebieden en de identificatieplicht hebben in Nederland voor veel discussie gezorgd. Burgers maken zich terecht zorgen over de vergaande controlerende bevoegdheden van de overheid en hun recht op privacy. Op internet is de inbreuk op de privacy weliswaar niet direct voelbaar en zichtbaar, maar deze is daar niet minder aanwezig. Dagelijks bewegen honderden miljoenen zich voort op de digitale snelweg en zij laten, bewust of onbewust, persoonlijke informatie achter. Internet wordt steeds vaker gebruikt om te winkelen, te chatten en boeken of tijdschriften te lezen. Jongeren zitten massaal op Facebook en Hyves, burgers van alle leeftijden daten online en ikzelf plaats met enige regelmaat ook een tweet. Ik weet dat de minister dat ook doet.

Deze ontwikkelingen brengen belangrijke privacyvragen met zich mee. Door het surfen op internet worden er cookies op de computer van de consument geplaatst. Een cookie is een hoeveelheid data die een server naar de browser stuurt met de bedoeling dat deze opgeslagen wordt en bij een volgend bezoek weer naar de server teruggestuurd wordt.

Om het -- net als mevrouw Faber -- iets meer tot de verbeelding te laten spreken: u loopt door een winkelstraat en kijkt bij een aantal winkels naar binnen. Ongemerkt kijkt er iemand over uw schouder mee en zodra u thuiskomt, liggen de laatste aanbiedingen van de winkels waar u naar binnen keek op de mat. Tot uw dienst.

Cookies worden op deze manier gebruikt om het surfgedrag van de gebruiker te kunnen volgen. Door het plaatsen van cookies op de computer van de consument krijgen internetadverteerders een nauwkeurig beeld van welke websites de consument bezoekt en welke

artikelen en items worden bekeken. Op deze manier wordt reclame volledig aangepast op de interesse van de individuele gebruiker. Dergelijke reclame hoeft niet schadelijk te zijn. Maar er zijn natuurlijk gevaren gemoeid met het op enorme schaal opslaan van persoonsgegevens. Gedacht kan worden aan misbruik, doorverkoop en lekken van persoonsgegevens. Ik zou graag van de minister nog eens horen hoe hij dergelijke praktijken duidt en hoe hij denkt dat die kunnen worden voorkomen.

Het uitgangspunt van de maatregelen omtrent cookies is dat de burger over zijn eigen gegevens en zijn eigen data gaat en niet de internetadverteerder. Deze gedachtegang is in artikel 11.7a van de Telecommunicatiewet verwerkt. Slechts indien bij het plaatsen en lezen van cookies persoonsgegevens worden verwerkt, dient er ondubbelzinnige toestemming te worden gevraagd aan de consument. Functionele cookies die het gebruik van internet ondersteunen, zijn dus uitgesloten van deze toestemmingsvereiste.

Een argument tegen de cookiebepaling zou zijn dat deze ten koste gaat van het gebruiksgemak van de consument. De consument zou bij elke website die hij bezoekt door middel van een pop-up toestemming moeten geven. Er zijn echter verschillende manieren om dit te voorkomen. Zo kan de aanbieder van een website eenmalig namens alle partijen die via zijn site cookies plaatsen en lezen, toestemming vragen. Ook de partij die cookies plaatst en leest en gebruikmaakt van meerdere websites, kan eenmalig toestemming vragen. Graag zou ik van de minister vernemen welke oplossing hij op dit moment voorstaat.

Een ander veelgehoord argument tegen de cookiebepaling is dat deze de concurrentiepositie van Nederland zou kunnen schaden. De regering stelt echter in de memorie van antwoord dat de cookiebepaling materieel niet verschilt van hetgeen door de Bijzondere privacyrichtlijn wordt voorgeschreven. Met betrekking tot cookies die persoonsgegevens verwerken zijn de gronden, waaronder de ondubbelzinnige toestemming van de betrokkene, Europees geharmoniseerd. Er lijken dus geen nadelige gevolgen te zijn voor de concurrentiepositie van Nederland ten opzichte van andere lidstaten.

Over het toestemmingsvereiste heb ik nog een vraag. Het wetsvoorstel verwijst naar artikel 8 Wet bescherming persoonsgegevens. In het artikel staat een zestal grondslagen voor de verwerking van persoonsgegevens. Artikel 8 lid 1 sub f stelt dat het hebben van een gerechtvaardigd belang de verwerking van cookies zou kunnen rechtvaardigen. Het hebben van een commercieel belang, zoals in het kader van direct marketing, wordt daarbij in de memorie van toelichting erkend als een mogelijk gerechtvaardigd belang. Biedt deze grondslag de mogelijkheid om cookies waarin persoonsgegevens zijn verwerkt, zonder ondubbelzinnige toestemming van de consument te gebruiken? Daarnaast zou ik de minister willen vragen of artikel 8 Wet bescherming persoonsgegevens alleen voor "third party cookies" geldt of ook voor "first party cookies"?

Ten slotte de kabelamendementen. D66 vindt het belangrijk dat consumenten kunnen kiezen van wie zij kabeltelevisie afnemen. Maar is kabeltelevisie niet inmiddels het ondergeschoven kindje van de televisie geworden door de opkomst van digitale en online televisie? Nee, consumenten kiezen vaak hun aanbieder op basis van een totaalpakket: een pakket met internet, telefoon en digitale en analoge televisie. Nieuwkomers die geen toegang hebben tot de kabel, ondervinden daarom een ongelijk speelveld. Door de amendementen worden de kabelbedrijven standaard verplicht het analoge pakket ter beschikking te stellen voor wederverkoop en wordt de kabelmarkt opengesteld. Er wordt een gelijk speelveld gecreëerd. Er bestaat echter nog onduidelijkheid over de juridische houdbaarheid van de amendementen. De vraag is of de amendementen strijdig zijn met de Europese regelgeving. Het gerechtshof Amsterdam heeft bij de zaak UPC-Hilversum prejudiciële vragen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie gesteld en daar moet een antwoord op komen. Graag zou ik van de minister vernemen of hij al enig nader inzicht heeft in de huidige stand van zaken met betrekking tot de beantwoording van de prejudiciële vragen. Dat vroeg ik zojuist ook al via mijn interruptie aan de heer Franken.

De politiek heeft lange tijd achter de ontwikkeling van het internet aangelopen. Die ontwikkelingen gaan overigens altijd zo snel dat ik niet van de school ben die van mening is dat de overheid voor al die ontwikkelingen uit kan lopen, maar met deze wet legt Nederland als tweede land ter wereld netneutraliteit wettelijk vast en wordt gekozen voor meer keuzevrijheid en meer internetprivacy. Laat deze wet Nederland weer op de kaart zetten als vrijhaven, offline en online. Je moet inderdaad heel vaak ook kijken naar de Europese of de internationale context, maar anders dan sommige andere sprekers, bijvoorbeeld de heer Bröcker, vind ik het in dit geval helemaal niet zo erg als Nederland een stapje vooruit wil lopen. De Europese regelgeving wordt aangepast; dat hoor ik ook van mevrouw Kroes. Iedereen is daar volop mee bezig. Ik vind de motie van de heer Franken interessant -- laat ik het zo formuleren -- maar au fond geeft de fractie van D66 er de voorkeur aan dat deze wet zo snel mogelijk in werking treedt.

De heer **Bröcker** (VVD): Het is prima dat Nederland op sommige punten een gidsfunctie heeft, maar het baart mij zorgen dat dit wetsvoorstel, met name de cookiebepaling, hoogstwaarschijnlijk misschien wel in de enge Nederlandse context maar niet in de bredere Europese context gaat werken. Hoe kijkt u aan tegen de effectiviteit? Is het niet veel beter om uiteindelijk mee te gaan met de door collega Franken ingediende motie en om die zes of zeven maanden er nog even bij te pakken om tot een behoorlijk goede, fatsoenlijke en implementeerbare set van regels in Europa te komen?

De heer **Van Boxtel** (D66): Ik heb geprobeerd om omfloerst aan te geven dat ik niet op voorhand nee zeg tegen de motie, maar ik ben in de eerste plaats

geïnteresseerd in de antwoorden van de minister. Deze wet zit er al een hele poos aan te komen. Het Nederlandse bedrijfsleven heeft alle tijd en gelegenheid gehad om ervoor te zorgen dat het hier klaar voor is. Er zijn ook allerlei mogelijkheden voor een opt-inbenadering in plaats van alleen een opt-outbenadering. Het valt mij op dat iedereen op zijn handen blijft zitten, afwacht wat wij hier gaan doen en zich verschuilt achter het standpunt dat dit alleen kan als Europa gelijktijdig iets doet. Dat weeg ik iets anders. Men had hier al bijna klaar voor kunnen zijn. Zo heb ik ook de eerste antwoorden van de minister gelezen: hij is bereid om voort te gaan op dit pad en als het Europees Hof uiteindelijk anders beslist, passen we dit weer aan. Ik vind die lijn verstandig. Afhankelijk van de antwoorden van de minister zullen wij wegen of wij snel kunnen doorpakken of dat de motie van de heer Franken toch een gulden middenweg vormt.

De heer **Franken** (CDA): Daar zal ik in de tweede termijn graag op ingaan. De heer Van Boxtel heeft zeer enthousiast geïnterrumpeerd. Ik had mij graag willen revancheren, maar ik heb nog maar één vraag in petto. In de door hem genoemde zaak van UPC tegen de gemeente Hilversum heeft het hof in Amsterdam prejudiciële vragen gesteld, maar de heer Van Boxtel weet misschien ook dat de Europese Commissie al een standpunt heeft ingenomen. Dat standpunt lijkt mij niet favorabel ... Nee, ik moet een goed Nederlands woord gebruiken, want wij hebben al zoveel Engels gesproken. Dat standpunt lijkt mij niet positief en niet gunstig voor de onderbouwing van de tekst die nu als kabelamendement in het wetsvoorstel is opgenomen.

De heer **Van Boxtel** (D66): Het gaat uiteindelijk niet om de vraag of een minister of de Europese Commissie uitiem iets vindt, maar om de vraag of een rechter uiteindelijk finaal wil spreken. Die vragen liggen nu voor. Misschien vindt de Europese Commissie ook wel iets, maar uiteindelijk moet dat besluit gewoon door de rechter genomen worden. Dat ligt bij het Europese Hof.

De heer **Franken** (CDA): Dat ben ik helemaal met u eens, maar het is dus al iets aan het schuiven. Als een gezaghebbende partij zoals de Europese Commissie zich hier al tegen uitspreekt, blijkt daar heel duidelijk uit dat dit niet zomaar geaccepteerd zal worden en dat de partijen het hier echt niet over eens zijn.

De heer **Van Boxtel** (D66): Ik heb al gezegd dat ik graag het betoog van de minister wil afwachten. Ik hoor graag van hem hoe hij een en ander duidt en welk gewicht hij hecht aan die opvattingen. Dat leidt er wellicht toe dat ik uw motie sympathiek ga vinden. Maar belangrijker is dat de wet gewoon in werking moet treden. De discussie gaat nu over de vraag op welk moment dat moet gebeuren. Mijn eerste termijn heb ik vooral benut om duidelijk te maken dat ik weinig voel voor een uitstel van zeven maanden. Wat ons betreft, kan de wet in werking

treden. Maar nogmaals, ik ga eerst goed luisteren naar het antwoord van de minister.

De heer **Franken** (CDA): Dat vind ik een goede benadering, maar daar had ik het niet over. Ik doelde op de kabelamendementen. Daarbij speelt de zaak UPC-Hilversum een rol. De Commissie heeft iets gezegd wat voor de kabelaars gunstiger is dan voor de vrije gedachten die wij over de toegankelijkheid hebben.

De heer **Van Boxtel** (D66): Dat zullen wij nader moeten wegen in dit debat.

De beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: Om 17.00 is de besluitvorming over controversiële onderwerpen aan de orde. De minister wil ik vragen, om 17.45 uur weer aan te treden.

**

De vergadering wordt van 16.43 uur tot 17.00 uur geschorst.

*B

!Controversialiteit (wets)voorstellen!

Aan de orde is de bespreking van **mogelijke controversialiteit van (wets)voorstellen**.

De **voorzitter**: Ik heb aan de Kamer twee lijsten voorgelegd die de wetsvoorstellen bevatten die bij de Eerste Kamer aanhangig zijn. De A-lijst bevat de wetsvoorstellen gereed voor plenaire behandeling, de B-lijst bevat de wetsvoorstellen die zich in de fase van schriftelijke behandeling bevinden. Na inventarisatie bij de fracties stel ik de Kamer voor om geen van de op de lijsten genoemde wetsvoorstellen controversieel te verklaren.

**

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt van 17.01 uur tot 17.45 uur geschorst.

*B

!Frequentiebeleid 2005!

Aan de orde is voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Telecommunicatiewet in verband met de Nota frequentiebeleid 2005 (31412).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Verhagen**: Voorzitter. Ik dank de geachte senatoren voor hun doorwrochte inbreng bij het wetsvoorstel tot implementatie van de gewijzigde Europese richtlijnen op het gebied van elektronische communicatie en het wetsvoorstel tot aanpassing van hoofdstuk 3 in verband met de

Nota frequentiebeleid 2005. Ik ben de Kamer er erkentelijk voor dat zij heeft besloten om beide wetsvoorstellen te behandelen. Dat is van groot belang. Deze voorstellen leiden tot betere regels voor de telecommunicatiesector. Die sector is niet alleen belangrijk voor de communicatie in Nederland, maar ook voor innovatie en economische groei. Daarom vind ik het, net als de Tweede Kamer, van groot belang dat deze wetsvoorstellen spoedig geïmplementeerd kunnen worden.

Verder is het van belang dat het merendeel van de voorgestelde bepalingen omzettingen betreft van Europese richtlijnen in Nederlands recht. Deze omzetting had eigenlijk in mei 2011, dus bijna een jaar geleden, voltooid moeten zijn. Als wij nog deze maand tot implementatie kunnen overgaan, kunnen wij mogelijk een forse boete van de Europese Unie voorkomen.

Ik hecht eraan een opmerking te maken, gelet op de discussie die in deze Kamer plaatsvond over nationale koppen. De discussie richtte zich overigens meer op het wetsvoorstel dat wij na de dinerpauze zullen behandelen. De regering heeft in zijn algemeenheid afgesproken geen nationale koppen te willen en derhalve zo veel mogelijk te streven naar een-op-eenimplementatie van Europese richtlijnen. Het staat de Kamers echter vrij om, al dan niet door middel van amendementen, daar zaken aan toe te voegen. De inzet van mij als minister, van de regering, was echter zeer duidelijk een-op-eenimplementatie en geen enkele nationale kop.

Met het wetsvoorstel Wijziging Telecommunicatiewet inzake Nota frequentiebeleid 2005 wordt uitvoering gegeven aan de Nota frequentiebeleid die al in 2005 aan de Tweede Kamer is aangeboden. De flexibilisering is nodig om sneller te kunnen inspelen op de heel snelle ontwikkelingen op het gebied van draadloze communicatie. Dit wetsvoorstel voorziet in een snellere en transparantere bestemmings- en verdelingsprocedure, waardoor nieuwe toepassingen sneller dan nu in de markt kunnen worden gezet.

De taken en verantwoordelijkheden van de verschillende bij het frequentiebeleid betrokken ministers, zoals de minister van OCW, worden duidelijker geregeld, waarbij de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie een meer centrale coördinerende rol gaat krijgen. Nu kan het frequentieplan waarin de bestemming en de wijze van verdelen van de verschillende frequentiebanden worden vastgelegd, nog slechts worden gewijzigd met instemming van de voltallige ministerraad. Door dit wetsvoorstel wordt het mogelijk om wijzigingen aan te brengen in overeenstemming met de betrokken ministers. Tegelijkertijd is de democratische en parlementaire controle afdoende geregeld doordat beide Kamers der Staten-Generaal op de hoogte worden gesteld van het ontwerp van een verdelingsbesluit voor schaarse frequentieruimte. Daarmee worden zij tijdig betrokken bij dergelijke verdeelprocedures.

Ook de toewijzing van frequentieruimte voor publieke taken, zoals hulpverlening en

defensie, wordt nu wettelijk verankerd. Verantwoordelijke ministers moeten hun frequentieaanvragen onderbouwen aan de hand van hun behoefteonderbouwingsplan. De bijbehorende procedure wordt transparanter.

Flexibilisering vindt ook plaats door de verruiming van bestemmingen in het frequentieplan, het beperken van technische voorwaarden aan vergunninghouders, het stimuleren van experimenten en medegebruik van frequentieruimte en het streven naar vergunningsvrijheid waar dat mogelijk is. Om dit alles te kunnen implementeren is de inwerkingtreding van dit wetsvoorstel en de daarop gebaseerde uitvoeringsregelingen nodig.

Het wetsvoorstel als zodanig is in april 2008 bij de Tweede Kamer ingediend. Het feit dat wij daarover nu, in 2012, nog steeds praten, wijt ik in genen dele aan de senaat, maar het heeft natuurlijk wel consequenties voor de positie van de Europese Commissie in de richting van Nederland over de implementatie van de Europese richtlijnen. Ik hoop dus op ieders instemming met dit wetsvoorstel, zodat ondernemers evenals consumenten ten volle van de beoogde flexibilisering kunnen profiteren.

Het debat in de senaat richtte zich met name op het artikel over de hoge antenne-opstelpunten. Het is daarbij duidelijk dat op verzoek van de Tweede Kamer artikel 3.24 over de vergoeding van het medegebruik op hoge antenne-opstelpunten is ingebracht. De belangrijkste bedoeling van dit artikel is om de competitie tussen aanbieders van etheromroepdistributiediensten te bevorderen. De betreffende bepalingen geven hiertoe een nadere invulling van het in de Telecommunicatiewet gehanteerde begrip "redelijke vergoeding" voor medegebruik door aanbieders van hoge antenne-opstelpunten voor radio-omroep. Volgens deze bepalingen is slechts sprake van een redelijke vergoeding als die efficiënt, transparant en niet-discriminatoir is en de kosten van de werkelijk afgenomen capaciteit weerspiegelt. Uit de toelichting op die bepalingen blijkt dat het de bedoeling is om een daadwerkelijk efficiënte vergoeding af te bakenen. Die vergoeding moet dan weer een weerspiegeling zijn van alleen die kosten die efficiënt zijn en die met concreet medegebruik op het eventuele opstelpunt gemoeid zijn. Hiermee wordt dus het begrip "redelijke vergoeding" sterker ingeperkt, met competitieve tarieven tot gevolg, waardoor de concurrentie bevorderd zou moeten worden.

Uit de inbreng van de Eerste Kamer vandaag leid ik af dat dit niet alleen op steun in de Tweede Kamer kan rekenen, maar tevens een meerderheid in deze Kamer vertegenwoordigt. Desalniettemin zijn er tal van vragen over gesteld. De heer Reuten, de heer Bröcker en mevrouw Vos vroegen met name of deze gewijzigde opstelling van de Tweede Kamer met betrekking tot het begrip "redelijke vergoeding" de deur openzet op tal van andere terreinen. Wordt met de nu gekozen formulering de deur opengezet, of is het zo dat het begrip "redelijke vergoeding" alleen nader wordt ingevuld voor de radio-omroepdistributie? Ik kan daar vrij helder over zijn. Het laatste is inderdaad

het geval. Deze regeling geldt alleen op grond van artikel 3.24 van het wetsvoorstel en dus alleen voor aanbieders van hoge opstelpunten ter ondersteuning van radio-omroepzendernetwerken. Het geldt dus alleen voor deze markt en heeft geen algemene werking. Met name de heer Reuten vroeg mij om dit hier expliciet ten behoeve van de wetsgeschiedenis te onderstrepen, en dat doe ik bij dezen.

Senator Franken en senator Vos vroegen of NOVEC gehouden is om een redelijke vergoeding te vragen. NOVEC is gerechtigd om een redelijke vergoeding te vragen volgens artikel 3.24, vierde lid. Het begrip "redelijke vergoeding" wordt door het amendement dat in de Tweede Kamer is aanvaard, nader ingevuld. Op basis van dit amendement is er slechts sprake van een redelijke vergoeding indien de vergoeding efficiënt, transparant en non-discriminatoir is. Met andere woorden, het kader blijft zoals het was. Er moet een redelijke vergoeding gevraagd worden. De eis van efficiency hoort daar nu ook bij. OPTA dient in de uitvoeringspraktijk invulling te geven aan deze begrippen, waarbij -- dat onderstreep ik -- OPTA enige beleidsvrijheid toekomt om begrippen als "redelijke vergoeding" en de door de heer Franken opgevoerde proportionaliteitseis nadere invulling te geven.

Mevrouw Faber vroeg of de afschrijving op basis van historische kostprijs gehandhaafd wordt. OPTA heeft dus in de uitvoeringspraktijk binnen het kader van artikel 3.24 de mogelijkheid om het begrip "redelijke vergoeding" nader in te vullen. OPTA heeft een zekere mate van beleidsvrijheid bij de invulling van de begrippen "redelijke vergoeding", "efficiency" en "proportionaliteit". Ik wil analoog aan hetgeen de heer Bröcker naar voren bracht in zijn inbreng, dit ook aan OPTA laten.

Senator Reuten vraagt of ik nader in wil gaan op de benchmarkmethode of de bottom-upmethode, met excuses voor de Engelse woorden. Ik wil senator Reuten uiteraard complimenteren met zijn scherpe economische analyse. Ik bevestig dat hij helemaal gelijk heeft met zijn constatering dat het in deze bepalingen gaat om de term "efficiënt" en niet om de term "meest efficiënt".

De heer Reuten verzoekt om Nederlandse termen in plaats van Engelse te bezigen. Ook op dit punt kom ik hem graag tegemoet. Het woord benchmarking zal ik vervangen door het woord prijsvergelijking en de term "bottom-up" door de term "van onderaf", zij het dat volgens mij in het Nederlandse spraakgebruik de term "bottom-upbenadering" meer ingang heeft gevonden dan de term "benadering van onderaf". Maar bij dezen.

Ik ben het overigens ook eens, daarin gesteund door de OPTA, met de heer Reuten dat bij het vaststellen van de hier bedoelde vergoeding, de vanonderafmethode de voorkeur lijkt te verdienen. Het gaat hier immers letterlijk om het van onderaf opbouwen van een antenne-opstelpunt met inbegrip van de mast met toebehoren, op basis van kosten die gemoeid zijn met het opstellen van een nieuw antenne-opstelpunt. De gemaakte keuzes kunnen dan ook inhoudelijk worden onderbouwd,

eventueel met input van betrokken partijen en externe deskundigen. OPTA heeft bij de invulling van bedoelde begrippen een zekere mate van beleidsvrijheid, waarbij de begrippen proportionaliteit, efficiency en redelijkheid een rol spelen. Prijsvergelijking is weliswaar ook een mogelijkheid, maar is uiteraard afhankelijk van de vraag of er naast deze markt, de radio-omroepdistributie via de ether, vergelijkbare en concurrerende markten bestaan. Ik ben het met de heer Reuten eens dat die op voorhand niet lijken te bestaan.

Op verzoek van de heer Reuten bevestig ik in dit verband dat wij het eens zijn over de prijsstelling van niet-bruikbare capaciteit, namelijk dat de vaststelling van een efficiëntere prijs gebaseerd is op alle relevante kosten, met inbegrip van de ingeschatte bezetting van de mast, waarbij enige mate van leegstand onvermijdelijk is. Leegstaande meters onder het feitelijke bevestigingspunt van de antenne op een bepaalde hoogte kan naar mijn mening in de zin van deze bepalingen worden beschouwd als efficiënt. Die meters zijn immers simpelweg nodig om de voor de antenne benodigde hoogte te kunnen bereiken, om de benodigde bekabeling voor die antenne aan te bevestigen, etc. Bovendien is leegstand ook onder andere omstandigheden niet altijd inefficiënt. Denk bijvoorbeeld aan een hotel of een rondvaartboot. Een hotel verhuurt niet iedere dag alle kamers en niet iedere plaats in de rondvaartboot is altijd bezet. In de prijs wordt er uiteraard rekening mee gehouden dat niet alle kamers of plaatsen op ieder moment bezet zijn. Ik heb er dus op zich voldoende vertrouwen in dat het tot een goede uitvoeringspraktijk zal leiden, maar het is aan OPTA om daadwerkelijk uitvoering te geven aan de in deze bepalingen beschreven praktijk.

De heer Reuten vraagt of er sprake is van gelegenheidswetgeving, nu de regeling slechts betrekking heeft op drie marktpartijen. Ik begrijp dat de suggestie van gelegenheidswetgeving bij de heer Reuten is gewekt, gelet op het beperkte aantal bij deze regeling betrokken marktpartijen. Ik wil echter, onder verwijzing naar mijn standpunt in de nadere memorie van antwoord, nogmaals benadrukken dat hier toch geen sprake van is. De regeling van het medegebruik voor de aanbieders op deze markt staat al sinds jaar en dag in de Telecommunicatiewet. Het betreft nu nog artikel 3.11. Daarin worden deze regels al sinds jaar en dag verwoord.

Daarnaast geldt de regeling niet alleen voor de op dit moment actieve aanbieders, maar ook voor toekomstige aanbieders op deze markt. Verder is er naast de tijdens de parlementaire behandeling telkens met name genoemde marktpartijen nog een vierde partij op deze markt actief, zij het op dit moment nog op beperkte schaal. Hiermee wordt mijn stelling bevestigd dat er nieuwe aanbieders kunnen komen en dat er derhalve geen sprake is van gelegenheidswetgeving.

De heer Reuten heeft voorts gevraagd of sprake is van aanmerkelijke marktmacht. Ik kan mij voorstellen dat dit gevoel bestaat, maar juridisch gezien is daar absoluut geen sprake van.

De OPTA heeft in februari 2009 met een marktanalyse vastgesteld dat er geen sprake is van aanmerkelijke marktmacht. Recentelijk, op 12 april jongstleden, is dit nog eens bevestigd in een uitspraak in een beroepszaak over dit besluit door het College van Beroep voor het bedrijfsleven.

Mevrouw Faber heeft een voor mij compleet nieuwe vraag gesteld: staat de verkoop van NOVEC op de rol? Het antwoord daarop is nee. NOVEC is speciaal opgericht voor de exploitatie van de hoge opstelpunten voor etherdistributie. De verkoop van het bedrijf is niet aan de orde. Bij mij in ieder geval niet, en ik zou het toch moeten weten.

De heer Reuten heeft gevraagd of ik bereid zou zijn om een wijzigingsvoorstel in te dienen om het amendement-Schaart/Verburg weer uit de Telecommunicatiewet te lichten. Zoals bekend heeft de Tweede Kamer als medewetgever het amendement met algemene stemmen aanvaard. Je kunt daar niet lichtvaardig aan voorbijgaan. Juist met het oog op rechtszekerheid en zorgvuldigheid jegens betrokken marktpartijen moet je dit respecteren. Zelfs als ik de Eerste Kamer tegemoet zou komen, bijvoorbeeld in het geval dat de gehele senaat deze mening toegedaan zou zijn, ligt het niet voor de hand dat de Tweede Kamer zou instemmen met een wijzigingsvoorstel waarin ik zou voorstellen om dit amendement weer in te trekken of waarin ik met een wijziging daarop zou komen. Die gedachte bestaat theoretisch en wie weet wat er na de verkiezingen gebeurt, maar algemene stemmen is algemene stemmen. Zelfs als de samenstelling van de Tweede Kamer verandert na de verkiezingen, is het niet de verwachting dat er grote wijzigingen in de standpunten komen. Gelet op de efficiency en de kosten verwacht ik niet dat dit de meest voor de hand liggende stap is. Maar in het geval dat de Kamer in deze samenstelling mij hierom vraagt, ben ik uiteraard haar dienaar.

Voorzitter. Hiermee ben ik gekomen bij het eind van de beantwoording van de vragen in eerste termijn.

*N

De heer **Reuten** (SP): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn antwoorden. Ik ben tevreden met de belangrijkste toezegging, namelijk dat de invulling van de term "efficiënte vergoeding" beperkt is tot deze twee artikelen.

De minister heeft gesproken over de inperking van de redelijke vergoeding. Ik meen dat het correct is om het "nadere invulling" te noemen. Je weet immers niet welke kant het opgaat. Volgens mij staat het zo ook in de tekst van de toelichting bij het betreffende amendement.

Ik ben ook tevreden met het feit dat de minister zijn voorkeur ervoor uitspreekt dat je met een methode van onderaf moet calculeren bij efficiënte prijzen of een efficiënte vergoeding.

Verder begrijp ik het argument betreffende de wijzigingswet. Het enige wat ik daarmee wilde aangeven, is dat de Tweede Kamer maar zelf moet zien wat zij doet; dit in verband met de nieuwe gegevens. Bon. Ik ben tevreden.

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Aanbieders van medegebruik van hun opstelpunten mogen een redelijke vergoeding vragen. De term "redelijk" wordt ingevuld als efficiënt, transparant, niet discriminierend en evenredig. In de eerste aanleg heb ik al gezegd dat dit naar mijn mening voldoet aan artikel 12 van de kaderrichtlijn. Misschien moet ik mijn vraag in dit kader echter nog even verduidelijken. Is er dan aan de proportionaliteitseis voldaan? Er is nu al bij voorbaat een set met criteria vastgesteld, zodat er eigenlijk geen marktanalyse meer nodig is. De marktanalyse is echter het uitgangspunt van de kaderrichtlijn. Is dit juist? Graag krijg ik hierop een antwoord van de minister. Mag dit zonder marktanalyse, terwijl de kaderrichtlijn die toch eigenlijk aangeeft? Is dit criterium wat dat betreft voldoende?

*N

De heer **Bröcker** (VVD): Voorzitter. Ik dank de minister voor de heldere beantwoording. De fractie van de VVD heeft verder geen vragen. Het doet mij goed dat het erop lijkt dat wij in deze Kamer toch allemaal uiteindelijk op één lijn komen. Dat is goed.

Ik had nog wat opmerkingen over nationale koppen, maar ik denk dat wij die misschien beter bij de volgende behandeling van een wetsvoorstel kunnen bespreken.

De **voorzitter**: Mevrouw Faber en mevrouw Vos hebben geen behoefte aan een tweede termijn, dus geef ik het woord aan de minister voor zijn antwoord in tweede termijn.

**

*N

Minister **Verhagen**: Voorzitter. Ik dank de geachte senatoren voor hun reactie in tweede termijn. Ik ben buitengewoon blij dat hetgeen waarover wij hier van gedachten gewisseld hebben, kan leiden tot een breed draagvlak voor dit wetsvoorstel.

Ik denk dat het inderdaad goed is om in zijn algemeenheid een keer over nationale koppen een discussie te voeren. Wellicht komt dit thema na een volgende formatie weer in volle hevigheid terug. Ik constateer dat er in de discussies over nationale koppen vaak gesteld wordt dat wij, juist gelet op het creëren van een level playing field, moeten afzien van nationale koppen. In het regeerakkoord is dit zelfs expliciet opgenomen. Derhalve is dit door een meerderheid van de Kamer als uitgangspunt gehanteerd. De praktijk blijkt echter toch vaak weerbarstiger. Wellicht dat wij daarover wederom een discussie kunnen voeren in een andere samenstelling.

Ik kom nu op de vragen van de heer Franken. In mijn eerste termijn heb ik gesteld dat de OPTA naar mijn mening juist beleidsvrijheid toekomt om nadere invulling te geven aan begrippen als "redelijke vergoeding" en de door de heer Franken opgevoerde "proportionaliteitseis". De heer Franken stelt dat er een marktanalyse ten grondslag moet liggen aan de goede invulling van de proportionaliteitseis.

Naar aanleiding van de vraag van de heer Reuten heb ik gesteld dat in februari 2009 door OPTA met een marktanalysebesluit is vastgesteld dat er geen sprake was van een aanmerkelijke marktmacht. Omdat dit is vastgesteld, is er voor deze markt geen analyse meer nodig om de proportionaliteitseis in te vullen op een wijze zoals OPTA dat normaal gesproken doet. Een vergoeding is redelijk als zij efficiënt, transparant en non-discriminatoir is. Daarbij wordt ook de proportionaliteitseis betrokken.

Ik ben blij dat ook de heer Reuten in elk geval begrip had voor mijn afweging met betrekking tot een eventueel wetswijzigingsvoorstel in relatie tot de Tweede Kamer. Ik denk wel dat het heel goed is dat wij dit debat gevoerd hebben, zodat de Tweede Kamer zich realiseert wat de consequenties van haar eigen besluitvorming zijn, mede dankzij de bespiegelingen die hier in de Senaat plaatsvinden.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt van 18.15 uur tot 19.30 uur geschorst.

*B

!Telecommunicatiewet en Wegenverkeerswet 1994!

Aan de orde is voortzetting van de gezamenlijke behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Telecommunicatiewet ter implementatie van de herziene telecommunicatierichtlijnen (32549);

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wegenverkeerswet 1994 op een aantal punten van uiteenlopende aard, van de Wet personenvervoer 2000 ten aanzien van het openbaar-vervoerverbod en enkele technische wijzigingen, van de Wet advies en overleg verkeer en waterstaat in verband met wijzigingen in de vorm waarin betrokkenen en organisaties bij het beleidsproces worden betrokken, alsmede wijziging van de Wet op de economische delicten, de Wet luchtvaart, de Binnenvaartwet, de Wet capaciteitsbeheersing binnenvaartvloot, de Wet belastingen op milieugrondslag, de Waterwet, de Invoeringswet Waterwet, de Waterschapswet en de Crisis- en herstelwet op enkele punten van technische aard (Verzamelwet Verkeer en Waterstaat 2010) (32403).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Verhagen**: Mijnheer de voorzitter. Het wetsvoorstel dat wij hedenavond bespreken, leidde op zich al -- ondanks het feit dat de suggestie

gewekt werd dat dit slechts kwam door de amendementen die in de Tweede Kamer ingediend waren -- tot een duidelijke verbetering en versterking van de positie van de consument, betere informatie over de voorwaarden waaronder consumenten abonnementen kunnen afsluiten en een goede inschatting van de te verwachten kwaliteit van de dienstverlening. Zeer belangrijk is dat de universele diensten worden uitgebreid, zodat personen met een fysieke beperking, in het bijzonder doven en slechthorenden, volwaardig gebruik kunnen maken van telecommunicatiediensten, tekstbemiddelingsdiensten en beeldbemiddelingsdiensten. Daardoor kunnen ook doven en slechthorenden via een teksttelefoon gebruik maken van het telefonienetwerk en kunnen zij communiceren met de eindgebruikers van reguliere telefonie. Ook garandeert het wetsvoorstel een betere bescherming van de privacy en de veiligheid op internet. De toezichthouder krijgt meer instrumenten en het markttoezicht wordt effectiever. Al met al is dit een goed voorbeeld van een Europese richtlijn die tot een aanmerkelijke verbetering van de positie van de consument leidt op een internationale markt. De toegevoegde waarde van Europa bewijst zich hier nog eens.

Het wetsvoorstel bevat ook onderdelen die niet strekken tot implementatie van de Europese richtlijnen, maar die een gevolg zijn van de wensen van de Tweede Kamer. Ik zal daar nog nader op ingaan. De discussie over de nationale kop hebben wij reeds eerder vandaag besproken.

Ik wil mijn beantwoording beginnen met de toegang tot de kabel. Daarna zal ik achtereenvolgens ingaan op de cookies, de door de heer Franken ingediende motie en de netneutraliteit. Ik zal afronden met het beantwoorden van de dan nog resterende vragen.

In het wijzigingsvoorstel inzake de Telecommunicatiewet wordt ervan uitgegaan dat OPTA eerst een analyse van de markt maakt. Als OPTA daarbij vaststelt dat een aanbieder van programmadiensten een aanmerkelijke markt in de macht heeft, moet OPTA op grond van de voorgestelde bepaling deze aanbieder de verplichting opleggen om het programmapakket tegen een kostengeoriënteerd tarief ter beschikking te stellen aan derden. Die derden kunnen dan het programmapakket ook onder eigen naam aan de consument aanbieden. Hierdoor wordt concurrentie op de kabel mogelijk. Dat is ook precies wat de Tweede Kamer voor ogen stond.

In het voorstel tot wijziging van de Mediawet 2008 wordt de aanbieder van programmadiensten zonder meer -- dus zonder een marktanalyse van OPTA -- verplicht om het programmapakket tegen een kostengeoriënteerd tarief ter beschikking te stellen aan derden. Anders dan bij het voorstel inzake de Telecommunicatiewet het geval is, kent het voorstel tot wijziging van de Mediawet geen tussenkomst van de OPTA. Dat is op zich geen probleem, aangezien het bij het aanbieden van programmadiensten niet gaat om het aanbieden van elektronische communicatiediensten in de zin van de Europese

richtlijn op het terrein van de elektronische communicatie. De onder de Europese richtlijn vallende elektronische communicatiediensten, waarbij verplichtingen alleen door OPTA mogen worden opgelegd, zijn immers diensten die geheel of hoofdzakelijk bestaan uit elektronisch transport van signalen. De hier bedoelde programmadiensten omvatten zowel de programma's als het elektronisch transport van programma's.

De vraag is dus of de programmadienst hoofdzakelijk uit transport of hoofdzakelijk uit inhoud bestaat. Afhankelijk van het antwoord op deze vraag valt de programmadienst wel of niet onder de Europese richtlijn en is de tussenkomst van OPTA wel of niet noodzakelijk. Het standpunt dat het bij de programmadienst hoofdzakelijk gaat om de inhoud en niet om het transport, zodat er dus geen sprake is van een elektronische communicatiedienst, vind ik goed verdedigbaar. Het is echter uiteindelijk het Europese Hof van Justitie dat hierover duidelijkheid moet verschaffen. Voor mij is dit overigens onvoldoende reden om een zo sterke wens van de Tweede Kamer te negeren.

De heer Franken en de heer Bröcker stelden daarbij de vraag of het wel verstandig is om die bepalingen over de toegang tot de kabel zonder meer in werking te laten treden. De heer Franken stelt voor om advies te vragen aan de Raad van State. Hij is het, zo blijkt uit zijn betoog, wel met mij eens dat het advies van de Raad van State geen uitsluitel kan geven. Dat kan alleen het Hof van Justitie. Ik blijf dus van opvatting dat wij de Raad van State hiermee niet moeten belasten, temeer daar de Raad van State daarnaar hoogstwaarschijnlijk in afwachting zal verwijzen, mede gelet op de prejudiciële vragen waarnaar ook de heer Van Boxtel verwees. Recent hebben wij dit ook gezien bij een discussie over de ACTA, waarbij ik op basis van de discussie in de Tweede Kamer advies aan de Raad van State heb gevraagd. Die heeft toen geantwoord: er ligt ook een vraag bij het Hof van Justitie, dus wij gaan hieraan, om het onparlementair uit te drukken, nu onze vingers niet branden.

Ik ben er dus voor om, conform de wens van de Tweede Kamer, de bepalingen omtrent de kabel gewoon in werking te laten treden. Hierdoor kan ook definitief duidelijkheid ontstaan over de rechtsgeldigheid van de kabelbepalingen, aangezien deze dan aan de rechter zullen worden voorgelegd. De heer Van Boxtel vroeg in dat kader naar de stand van zaken.

De heer **Franken** (CDA): Ik heb gezegd dat er natuurlijk geen definitief uitsluitel kan komen. Dat orakelwoord kan alleen uit Luxemburg komen. Het gaat er mij echter om of wij een voldoende zorgvuldige wetgevingsprocedure in acht hebben genomen, wetende dat wij eigenlijk niet uit dit probleem komen. De minister zegt dat het voorstel verdedigbaar is. Hij verdedigt het ook als een leeuw en met verve -- alle epitheta willen wij daaraan graag toevoegen -- maar het blijft een onzekerheid. Ik ben bang dat er ook schadeclaims tegen de Staat der Nederlanden zullen komen. Die kunnen wij voorkomen wanneer wij alle wegen hebben

bewandeld om op dit moment te weten te komen wat wij zouden moeten weten om een zorgvuldig besluit te nemen. Dat is het enige advies. Dat is de enige onpartijdige, onafhankelijke adviseur die ik ken. Als de minister een andere weet, vind ik dat ook prima. Die kan het misschien nog wel sneller doen. Als hij drie geleerden zegt te zullen aanwijzen die dat voor hem binnen een week moeten zeggen, dan vind ik dat ook prima. Nu hebben wij echter alleen partijdige adviezen en geen onpartijdige verklaring hoe het nu eigenlijk zit.

Minister **Verhagen**: In principe ga ik ervan uit dat, los van de politieke weging, een Tweede Kamer en een Eerste Kamer onpartijdige adviezen geven, in de zin van niet betrokken en niet belanghebbend bij die uitspraak. Ik neem tenminste niet aan dat de heer Franken hier namens een bepaalde belangenpartij het woord voert. Juist de weging die hij zelf voorstaat, en waarvoor ik hem respecteer, hoort hier in de Kamer te worden gemaakt. Als de heer Franken als lid van de Senaat, van de chambre de réflexion, van mening is dat hij een onvoldoende gefundeerd oordeel kan geven over de zorgvuldigheid van de wetgeving, dan is dat een nogal zwaarwegend oordeel. Dan hoort hij eigenlijk niet met het voorstel in te stemmen. Dat is de politieke weging die in dit huis hoort plaats te vinden. Ik ben van mening dat het voorstel zorgvuldig is, anders zou ik het hier niet verdedigen. Als ik die mening niet was toegedaan, dan had ik het wetsvoorstel ingetrokken nadat die amendementen waren aangenomen.

Er is in het verleden een hele discussie gevoerd, waarbij de OPTA in eerste instantie zei dat er vrije toegang moest komen tot de kabel. Door een uitspraak van de Europese Commissie is dat achterhaald. In tweede instantie is de OPTA tot het oordeel gekomen dat zij de zienswijze van de Tweede Kamer volgde. Dat is degene die het oordeel moet uitspreken. Ik zou het zelfs een heel vreemde gang van zaken vinden als deze Kamer, de Senaat, zou zeggen dat zij niet tot een afgewogen oordeel kan komen. Ik hoop natuurlijk dat de Kamer hiermee instemt, omdat het van groot belang is om de Europese richtlijn eindelijk in Nederland te implementeren. Wij zullen de regels moeten aanpassen als het Hof in Luxemburg het er, ook gezien de prejudiciële vragen waarnaar de heer Van Boxtel in relatie tot UPC verwees, niet mee eens zou zijn. Dat laat onverlet dat wij het ook moeten aanpassen, zelfs als het naar de mening van de Raad van State kan -- de Kamer heeft in eerste termijn aangegeven dat zij dat zal volgen -- maar het Hof in Luxemburg de week daarop een uitspraak doet die daar haaks op staat. Ik ga ervan uit dat het kan, aangezien ik van mening ben dat het in principe geen transport is, maar inhoud. Dat is ook de reden waarom ik met verve of als een leeuw de Kamer hierin volg.

De heer **Van Boxtel** (D66): Ik zal niet herhalen wat de minister al gezegd heeft. Ik begrijp echter niet waarom de heer Franken dit verzoekt onder een potentiële dreiging van schadeclaims. Ik volg de minister in zijn analyse dat de Raad van State

best iets wil opschrijven -- het ACTA-voorbeeld is ook al genoemd -- maar de rechter zal straks de beslissing nemen. Hij zal echt niet buigen voor een aankondiging van mogelijke schadeclaims, terwijl wij het wetgevingstraject buitengewoon en zelfs meer dan zorgvuldig doorlopen. Ik heb geen enkele behoefte aan een tussentijds advies. Dat kan in andere omstandigheden heel anders liggen, maar in dit geval vind ik het echt onnodig. Ik steun de minister hierin.

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. Ik zou me niet willen voegen in de suggestie dat het een onzorgvuldig proces zou zijn. Er wordt een stelling betrokken die goed verdedigbaar is, maar die de leden van mijn fractie ook wensen te verdedigen om politieke en beleidsmatige redenen. Wij denken dus dat het kan en wij vinden het ook wenselijk. Dan heb je daar een keuze in gemaakt. Ik zit niet te wachten op een Raad van State die is getransformeerd tot een raad van advies op dit punt. Uiteindelijk wil dat ook niets zeggen. De heer Franken gaf aan dat ik met deze interpretatie over een briljante juridische kennis zou beschikken en daarmee in staat zou zijn, de uitspraak van het Hof te voorspellen. Dat is niet het geval. Uiteindelijk zal het Hof een uitspraak doen, maar ik weet wel wat naar onze opvatting de uitkomst moet zijn van dit zorgvuldige debat en dit zorgvuldige wetgevingsproces. Die uitkomst wens ik ook te verdedigen.

De heer **Franken** (CDA): De minister heeft in de memorie van antwoord geschreven dat er juridische en financiële risico's zijn. Wanneer wij die risico's niet kunnen duiden, is het niet goed om een beslissing te nemen. Dat is mijn enige punt. Ik ben helemaal niet bang. Ik zie ook nog geen deurwaarder aankomen met een dagvaarding, maar laat hij maar komen. Het enige wat ik wil voorkomen, is dat er schade voor de Staat der Nederlanden ontstaat, omdat wij op dit moment in zekere zin toch een sprong in het duister maken.

Minister **Verhagen**: Ik kan mij die weging van de heer Franken heel goed voorstellen, maar ik weet één ding zeker. Als wij deze richtlijn niet implementeren, krijgen wij in ieder geval financiële claims. Dan krijgen wij gewoon een boete van de Europese Commissie. Dat is zeker. Het andere deel, dat wil zeggen eventuele financiële claims met betrekking tot de weg die de heer Franken schetst, zie ik niet. Nogmaals, ik weet één ding zeker en dat is dat wij meteen een boete krijgen als wij nu wederom niet in staat zijn om deze richtlijn te implementeren in de Nederlandse wetgeving.

Daarnaast is nog een ander ding duidelijk, namelijk dat het Europese Hof uiteindelijk de vraag zal beantwoorden of er al dan niet op deze wijze toegang tot de kabel moet worden gegeven. De Europese Commissie heeft aangegeven dat het een transportdienst betreft en dat het derhalve onder het Europese telekommunicatiekader valt. Dat is door anderen betwist. Ik kan mij heel goed vinden in de redenering dat het om inhoud gaat en niet uitsluitend om de transportdienst. Ik vind het al

met al meer onverantwoord om nu deze richtlijn niet te implementeren met inbegrip van dit amendement dan om de andere weg te volgen. U allen moet daarmee uiteindelijk instemmen, want dat is uw recht. Ik sta hier om mijn positie en die van de Nederlandse regering te verdedigen, zoals gezegd als een leeuw. Als ik er principiële bezwaren tegen had gehad, had ik het voorstel nooit op tafel gelegd. Dan had ik het wetsvoorstel ingetrokken en gemeld dat ik het op deze wijze niet kan doen. Ik draai niet iedere dag.

Dan vraagt de heer Van Boxtel naar de laatste stand van zaken rond de beantwoording van de prejudiciële vragen. De schriftelijke inbreng van de betrokken partijen, de Europese Commissie en een aantal lidstaten, is recentelijk ontvangen. De schriftelijke fase is dus afgerond en we zijn nu in afwachting van een datum voor de mondelinge behandeling. Na de mondelinge behandeling zal de advocaat-generaal adviezen uitbrengen aan het Hof. Inhoudelijk kan ik daarover nog niets zeggen, dat zou iets beter gefundeerd zijn als de advocaat-generaal zijn advies zou hebben uitgebracht. Ik heb u gezegd wat de Europese Commissie vindt, maar dat is in dezen niet allesbepalend.

De heer Noten heeft mij gevraagd of ik de mening deel dat het verplicht ter beschikking stellen van programmadiensten als een toegestane vorm van een doorgeefverplichting kan worden gezien. Dat is ook een zienswijze. Ik heb hierover gezegd dat het hierbij om een omroep gaat en dat de telecomregels daarop niet van toepassing zijn. Alleen het Hof van Justitie zal uiteindelijk duidelijkheid kunnen geven over de verhouding met het Europese recht.

Ik kom nu bij de cookiebepaling. De voorgestelde bepaling met betrekking tot de cookies houdt onder meer in dat voor het plaatsen en lezen van cookies toestemming nodig is van de computergebruiker. Die toestemming voor het plaatsen vloeit rechtstreeks voort uit de richtlijn. Daarnaast is er door de Tweede Kamer in de cookiebepaling een rechtsvermoeden opgenomen dat inhoudt dat, wanneer er cookies worden geplaatst ten behoeve van het volgen van het surfgedrag, er sprake is van verwerking van persoonsgegevens.

Om de betekenis van het rechtsvermoeden duidelijk te maken, is enige uitleg nodig. Het is van belang dat voor het verwerken van persoonsgegevens op grond van de Wet bescherming persoonsgegevens ondubbelzinnig toestemming vereist is, tenzij een van de andere verwerkingsgronden van artikel 8 van de Wet bescherming persoonsgegevens van toepassing is. De opname van het rechtsvermoeden heeft als gevolg dat de plaatser of lezer van een cookie, tenzij hij bewijst dat hij geen persoonsgegevens verwerkt voor het plaatsen of lezen van de cookie, ondubbelzinnig toestemming nodig heeft, tenzij er sprake is van andere gronden van artikel 8.

Ik merk op dat de introductie van het rechtsvermoeden op zich geen verandering in het geldende regime brengt met betrekking tot cookies. Ook nu geldt immers op grond van de Wet bescherming persoonsgegevens dat voor de

verwerking van persoonsgegevens, of dat nu gebeurt met cookies of op een andere manier, ondubbelzinnig toestemming vereist is, tenzij een van de andere gronden van artikel 8 van toepassing is.

De Wet bescherming persoonsgegevens is de implementatie van de algemene privacyrichtlijn, dus dit is in andere landen van de Europese Unie niet anders. Het rechtsvermoeden zorgt er alleen voor dat de bewijslast ten aanzien van de vraag of met tracking cookies persoonsgegevens worden verwerkt, wordt neergelegd bij degene die de tracking cookies plaatst. Dat maakt de handhaving van de al bestaande regel in de Wet bescherming persoonsgegevens eigenlijk alleen maar makkelijker.

Er bestaat een algemeen misverstand dat voor alle cookies ondubbelzinnig toestemming moet worden gegeven. Ik leid dat af uit de verschillende inbrengen van vandaag. Plaatsers van tracking cookies moeten bewijzen dat zij geen persoonsgegevens verwerken. Die omgekeerde bewijslast geldt echter niet voor alle cookies, maar alleen voor cookies die surfgedrag volgen. Voor de niet-tracking-cookies geldt de gewone toestemming. Voor cookies waarmee persoonsgegevens worden verwerkt, wordt in Nederland geen zwaarder regime ingevoerd dan in de rest van de Europese Unie. In alle lidstaten geldt dat voor het verwerken van persoonsgegevens, of dit nu met cookies gebeurt of op een andere manier, ondubbelzinnig toestemming is vereist. Die eis bestaat al geruime tijd en heeft tot nu toe geen handhavingsproblemen gekend.

De heer Bröcker heeft gezegd dat het wetsvoorstel bij cookies niet voorziet in een eenduidige en consistente implementatie van de richtlijn en vraagt mij om een reactie daarop. Ik ben het daarmee niet eens. In het wetsvoorstel is de tekst van de Bijzondere privacyrichtlijn zo letterlijk mogelijk overgenomen. Wel is door toedoen van de Tweede Kamer eraan toegevoegd dat bij cookies die surfgedrag volgen, het rechtsvermoeden bestaat dat er sprake is van persoonsgegevens. Als er persoonsgegevens worden verwerkt, is in ieder geval de Wet bescherming persoonsgegevens van toepassing. In dat geval is er dus ondubbelzinnig toestemming nodig, ook al op basis van de huidige wetgeving. De plaatser van cookies kan echter wel het tegenbewijs leveren. Als hij aannemelijk maakt dat er geen persoonsgegevens worden verwerkt, geldt de gewone toestemming. Het regime in Nederland wijkt wat dit betreft niet af van de rest van Europa. Ook in andere landen geldt dat er ondubbelzinnig toestemming moet zijn als er met cookies persoonsgegevens worden verwerkt. Dat volgt uit de Europese algemene privacyrichtlijn. Op dat punt is er naar mijn mening geen schending van het level playing field.

De heer **Franken** (CDA): Als de wet wordt aangenomen en in werking treedt, staat van buitenlandse websitehouders die in Nederland hun producten op het web laten zien, niet vast dat zij geen persoonsgegevens aan de cookies verbonden

hebben. Die kunnen dus allemaal in overtreding zijn. Nederlanders moeten dat bewijzen maar buitenlanders niet. Dat is dus een zwaardere eis. Voor buitenlanders geldt bovendien dat er toch niet gehandhaafd wordt.

Minister **Verhagen**: Tenzij aangetoond wordt dat zij in strijd handelen met de Europese richtlijn. Zij hoeven het van te voren niet ondubbelzinnig aan te tonen, maar op het moment dat blijkt dat zij wel degelijk persoonsgegevens verwerken, zijn zij in strijd met de algemene privacyrichtlijn en dus in overtreding. Dan worden zij wel degelijk aangepakt. Het enige verschil is dat wij hier op basis van wetgeving van te voren zeggen dat men het moet aantonen. Een buitenlandse provider die deze gegevens verwerkt, kan niet zomaar zijn gang gaan.

De heer **Franken** (CDA): Daarvoor moet hij gecontroleerd worden. Dat betekent dat 100 miljoen websites door 150 fte van de OPTA moeten worden gecontroleerd.

Minister **Verhagen**: Ja. Ik kan de heer Franken verzekeren dat er nog wel meer problemen op ons af zullen komen. Senator Van Boxtel gaf al aan dat het tijdens zijn ministerschap ondenkbaar was dat allerlei zaken met internet gedaan zouden worden. Wij vinden dat nu normaal, maar toen was dat onmogelijk. Dingen veranderen heel snel. De vraag is of in het kader van de privacybescherming iemand mag weten wat er met zijn gegevens gebeurt. Dat nemen wij in Nederland hoog op. Wij willen niet dat iemand zomaar met gegevens aan de haal gaat, als wij hem geen toestemming hebben gegeven. Wij willen het gewoon goed geregeld hebben voor onze Nederlandse wetgeving. Dat betekent dat als een buitenlandse provider, die niet gebonden is aan de Nederlandse wetgeving maar wel aan de Europese regelgeving, tegen de lamp loopt, die net zo hard gepakt wordt. Op het moment dat iemand zicht krijgt op het feit dat zijn gegevens worden verwerkt, treed je op. Dat is hetzelfde als met de bonuskaart van de heer Noten. Als hij zegt dat hij niet wil dat zijn gegevens worden verwerkt en hij toch, omdat hij sigaretjes koopt, reclame krijgt voor die sigaretjes, denkt hij dat er iets met zijn gegevens is gebeurd.

De heer **Van Boxtel** (D66): Ik heb geprobeerd om de heer Franken goed te volgen, maar als ik naar de minister luister, trekt de heer Franken kennelijk aan de verkeerde kant van het touw. Eigenlijk zou hij een motie moeten indienen waarin hij pleit voor meer cookie cops. Er komt ruimte vrij, want er komen misschien minder animal cops. De OPTA moet dus cookie cops hebben.

De heer **Noten** (PvdA): Als wij de netneutraliteit goed regelen, kunnen wij er een gratis applicatie opzetten die cookies opspoort die gebruikt worden voor tracking. Daar heb je echt niemand bij de OPTA voor nodig. Eén goedwerkende applicatie en gaan met die banaan. Je hebt ze al, toepassingen waarmee cookies worden achterhaald en

verwijderd. Godzijdank, want ik wil niet dat mijn vrouw weet dat ik een doosje sigaren heb gekocht, want zij denkt dat ik gestopt ben met roken.

De heer **Franken** (CDA): Dat kan allemaal met die browserinstellingen worden voorkomen. Een cookie cop is dan een soort robot die vooraf aan de gang kan.

Minister **Verhagen**: Ik ga op al die elementen nog nader in.

Voorzitter. De heer Bröcker vraagt zich af of het een bezwaar is dat er twee toezichthouders voor de cookies zouden zijn. Er bestaat al jaren een bepaling met betrekking tot het plaatsen en lezen van cookies. Het toezicht op deze bepaling is al die tijd belegd bij de OPTA. De OPTA heeft hier de nodige ervaring mee opgedaan. Daarom is ervoor gekozen om bij de gewijzigde cookiebepaling de OPTA wederom als handhaver aan te wijzen. Het College bescherming persoonsgegevens houdt dus geen toezicht op de cookiebepaling. Het houdt wel toezicht op het verwerken van persoonsgegevens, of die nu met cookies zijn verworven of op een andere manier. Het gaat dus echt om twee verschillende normen.

De heer Bröcker vroeg hoe het zit met de OPTA. Is de OPTA terughoudend bij het handhaven van die cookiebepaling of niet? Ook daar wil ik een onderscheid maken. De cookiebepaling bevat twee elementen: de informatieplicht en het toestemmingsvereiste. De informatieplicht houdt in dat wanneer iemand een cookie plaatst of leest op de computer van een gebruiker, hij die gebruiker moet informeren over het feit dat het voornemen bestaat om een cookie te plaatsen of te lezen. Daarnaast moet degene die die cookie plaatst, de gebruiker van de computer informeren over het doel van de cookie. Als het daarbij gaat om het volgen van surfgedrag, zal moeten worden aangegeven welke informatie wordt verzameld en wat er met die informatie wordt gedaan. Daarbij moet ook worden aangegeven met wie die verzamelde gegevens worden gedeeld. Verder moet ook informatie worden verstrekt over de periode waarbinnen die cookie gebruikt wordt. Over die informatieplicht bestaat dus totaal geen onduidelijkheid. Het is volstrekt helder wat degene die de cookie plaatst moet doen. Dat zal dus ook door de OPTA worden gehandhaafd.

Met betrekking tot het toestemmingsvereiste is duidelijk dat er toestemming van de gebruiker van de computer nodig is voordat de cookie wordt geplaatst. Het gaat hierbij om het zogenoemde opt-insysteem. Minder duidelijk is hoe die toestemming in de praktijk gegeven kan worden. Uiteraard kan toestemming worden verkregen door de eerste keer dat via een website cookies worden geplaatst, door middel van een pop-upschermbestemming te vragen. In Europees verband wordt gekeken naar meer gebruiksvriendelijke toepassingen, onder andere door browsers geschikt te maken voor het geven van toestemming. De OPTA heeft aangegeven bij dit praktische aspect van de cookiebepaling, de vraag hoe die

toestemmingsvereiste vorm moet krijgen, enige terughoudendheid in de handhaving te betrachten. De OPTA stelt open te staan voor een meer gebruiksvriendelijke wijze van het verkrijgen van toestemming. Ook zal de OPTA rekening houden met Europese ontwikkelingen op dit gebied. Verder zal de OPTA bij het beoordelen of op een juiste wijze toestemming is verkregen, toetsen of de toestemming is vrijgegeven, voldoende specifiek is en gebaseerd is op voldoende informatie. Overigens zal de OPTA, als zelfstandig bestuursorgaan, zelf bepalen waar zij de prioriteiten in de handhaving legt. Dat zal hoe dan ook gebeuren, dat is evident. Anders krijgen we de situatie die senator Franken ietwat bevreesd schetste.

De heer Bröcker vroeg hoe ik aankijk tegen de inspanningen in het kader van het World Wide Web Consortium. Dat is het samenwerkingsverband van aanbieders van internetbrowsers en universiteiten om juist de browsers geschikt te maken om overeenkomstig de cookiebepaling toestemming voor het plaatsen en lezen van cookies te vragen. Ik heb in de nadere memorie van antwoord verwezen naar het initiatief omdat ik dit net als de Europese Commissie van harte aanmoedig. Ik ben met de VVD van mening dat dit initiatief de kans moet krijgen juist een standaard te ontwikkelen waarbij consumenten op gebruiksvriendelijke wijze in staat worden gesteld aan te geven of zij toestemming geven voor het gebruik van cookies. Ik denk niet dat het direct in werking laten treden van de cookiebepaling dit op enigerlei wijze in de weg staat. Ik denk juist dat een snelle inwerkingtreding van de cookiebepaling in heel Europa de slagingskans tot dit initiatief vergroot, omdat de noodzaak dan juist bij de aanbieders groter is om dit op een gebruiksvriendelijke manier te doen. Ze zouden anders zelf ook allemaal rompslomp krijgen. Op dat punt ben ik het eens met het steunen van dit initiatief. Ik denk dat het eerder tot stand zal komen als we deze bepaling in werking laten treden.

Overigens, als laatste opmerking, als de toestemming niet via een browser kan worden verkregen, betekent dit niet dat de eindgebruiker telkens wordt geconfronteerd met een pop-upschermbild, want de benodigde toestemming kan ook in een keer worden verkregen voor meerdere websites tegelijk of voor meerdere bezoeken aan een website, bijvoorbeeld voor de duur van een jaar. De heer Van Boxtel sprak hier eerder ook over.

De heer **Bröcker** (VVD): Voorzitter. Ik dank de minister voor dit antwoord. Ik heb soms het gevoel dat hier een beetje een woordenspel gaande is rond terughoudendheid. Mijn fractie zoekt naar een stukje helderheid. Hoe gaan we dit in Nederland implementeren? De VVD steunt de basisuitgangspunten die de minister heeft geschetst, dat heb ik ook in mijn bijdrage in de eerste termijn gezegd. Het gaat er alleen om hoe we de sector de kans geven om op een goede, efficiënte en Europeesbrede manier invulling te geven aan het hele begrip toestemmingsvereiste.

Concrete ontwikkelingen zijn daarvoor aan de orde. Ik weet niet zo goed wat ik moet met de term "terughoudendheid van de OPTA".

Ik onderschrijf ook dat je de sector een heel heldere deadline moet geven wanneer dit probleem moet worden opgelost. Er zijn collega's die hebben gezegd dat het al lang had kunnen worden geïmplementeerd, omdat de cookiewetgeving al een half jaar bekend is. Mocht dit zijn gebeurd onder de oude standaarden, dan had de sector waarschijnlijk weer aanpassingen moeten verrichten op basis van de nieuwe technologieën rond browserinstellingen. Mijn fractie zoekt naar een stukje helderheid in deze soms wat amorfe discussie. Wat gaat de OPTA doen? Geven we de sector de kans en een heldere deadline om bijvoorbeeld uiterlijk aan het eind van dit jaar op een goede, door de Europese Commissie ondersteunde manier dit te implementeren?

Minister **Verhagen**: Ik geef die helderheid: op de informatieplicht wordt hoe dan ook gehandhaafd. Daar is geen uitstel voor mogelijk en het is ook volstrekt helder waaraan de aanbieder moet voldoen. Als hij de informatie niet verstrekt heeft, is het gewoon over en uit.

Dan de wijze waarop de toestemming verleend kan worden. Is dat op basis van een pop-upschermbild, is dat eens per jaar, is dat via de discussie die we op dit moment in Europa voeren? De OPTA zal uiteraard rekening houden met de Europese ontwikkelingen en met de discussie met de sector. Maar als je het uitstelt en van de weeromstuit wordt geen toestemming meer verleend of hoeft geen toestemming meer verleend te worden, dan is dat in strijd met de richtlijn. Laten we elkaar nu niets wijs maken.

De heer **Noten** (PvdA): Dat is ook precies waar het mij om gaat. Ik denk niet dat wij ons hier zo moeten opstellen dat we in strijd met de Europese richtlijn gaan handelen. Ik denk ook niet dat we er belang bij hebben om het wetsvoorstel te vertragen, zodanig dat we worden opgezadeld met de boete die daarbij hoort. Die boete is overigens terecht, mijns inziens. Tegelijkertijd is het zo dat we een klein stukje hebben toegevoegd aan de Europese richtlijn, namelijk het aspect van de omgekeerde bewijslast. Het gaat dus niet om de informatieplicht als zodanig, want die zit al in de Europese richtlijn. Ik zou inderdaad niet weten waarom Nederlandse providers zich daar niet aan zouden houden. Voor alle duidelijkheid: volgens mij moeten we daar het level playing field daadwerkelijk in stand houden. Het gaat mij echter om de omgekeerde bewijslast. Die kan lastig zijn in de praktijk. Het betekent eigenlijk dat je van tevoren een dossier moet hebben opgebouwd richting mogelijke toezichthouders. Dat is echt een aanvullende eis. De vraag is in hoeverre we deze aanvullende eis al gaan handhaven in het komende halfjaar. Ik zou denken dat je daar op een redelijk verstandige manier mee om moet gaan, ook als toezichthouder. Het is onredelijk om die omgekeerde bewijslast vanaf nu te eisen. Dat vind ik echt iets wat we met elkaar zouden kunnen uitspreken.

Minister **Verhagen**: Ik kom daar dadelijk op in relatie tot de motie, want het is een element dat de heer Noten niet in zijn eerste termijn naar voren heeft gebracht. Op basis van zijn eerste termijn verbaast het me dat zijn naam onder de motie-Franken c.s. stond. Ik dacht in eerste instantie dat hij wellicht de verkeerde motie had getekend. Hij sloot zich immers aan bij het initiatief van de ChristenUnie dat het mogelijk zou maken dat mensen zelf via hun provider kunnen aangeven dat ze gevrijwaard willen worden van bepaalde diensten.

De heer **Noten** (PvdA): De minister haalt de PvdA en de SP door elkaar. Dat is iets wat ons vaker overkomt. Wij hebben de motie van de ChristenUnie niet ondertekend.

Minister **Verhagen**: De PvdA-fractie stelde zich zeer nadrukkelijk achter alle amendementen die in de Tweede Kamer waren ingediend. Ik zal helemaal open kaart spelen: ik zei tijdens de schorsing dat we wel een probleem hadden met deze motie, want die heeft gewoon een meerderheid. Toen werd er gezegd dat de PvdA-fractie niet stemt, terwijl die er volgens mij gewoon onder stond. Ook de ambtelijke ondersteuning was ietwat verbaasd dus ik sta niet alleen in mijn verbazing.

De heer **Noten** (PvdA): Dat de minister verbaasd is, verbaast mij weer niet. Dat de ambtelijke ondersteuning verbaasd is, is inderdaad een ernstig signaal en dat trek ik mij ook aan. Ik zal het daar met de ambtelijke ondersteuning nog rechtstreeks over hebben. Het gaat ons om het volgende. We willen de komende tijd het aspect van de omgekeerde bewijslast in de dagelijkse praktijk een ingewikkelde zaak kunnen vinden. Misschien is dit verwerkt in de formulering van de motie waarin sprake is van inwerkingstelling van de wet dan wel toepassen van de wet op dat punt. Maar dat het ingewikkeld wordt, kunnen we ons goed voorstellen. Daar wil ik de motie ook echt op toespitsen. Het gaat dus niet om de vraag of we wel of niet de wet willen aannemen en in werking willen stellen -- dat willen we -- maar het gaat ons om de vraag of de handhaving van het aspect van de omgekeerde bewijslast, zo nodig vanaf 1 juli full swing moet plaatsvinden. Wij vinden eigenlijk van niet.

Minister **Verhagen**: Ik ben blij met deze verheldering van de PvdA-fractie. Staat u mij toe dat ik daar dadelijk op terugkom als ik de motie behandel. Ik wilde graag eerst de vragen van de heer Ester, Van Boxtel, Franken en Bröcker nader van repliek dienen voordat ik op de motie inga. Op zich heeft de heer Noten gelijk als hij stelt dat het grootste probleem met de motie is dat zij over het gehele toestemmingsvereiste gaat, omdat dat artikel die eis stelt, terwijl het door hem aangeduide probleem een onderdeel is van de omgekeerde bewijslast.

De heer **Noten** (PvdA): Dat is prima en ik vind dit geweldig, maar voor de Handelingen herhaal ik dat onze handtekening niet onder de motie-Ester staat.

Minister **Verhagen**: Dat was mij al opgevallen.

De heer **Van Boxtel** (D66): De vraag blijft waarom die handtekening dan wel onder de motie-Franken staat. Ik geef mijn collega's in de senaat het volgende in overweging. Ik ga straks echt luisteren naar wat de minister over die motie gaat zeggen, maar het zou mooi zijn als beide collega's die de al in de eerste termijn ingediende motie hebben ondertekend, ook openstaan voor de gedachte dat de motie overbodig is.

De heer **Franken** (CDA): Als de minister, u of anderen de ondertekenaars van de motie daarvan kunnen overtuigen, is de motie niet nodig, maar die overtuiging is daarvoor wel noodzakelijk. De bewijslast hiervoor ligt dus bij u. Wij hebben het al een keer over de bewijslast gehad.

Minister **Verhagen**: Ja, al dan niet omgekeerd. Ik was overigens benieuwd naar het antwoord van de heer Noten op de vraag van de heer Van Boxtel, maar dat gaat volgens mij mijn positie te buiten.

De heer Ester vroeg wat ik vind van de opkomst van de zogenaamde flash cookies en of ik op dat punt een regulerende rol voor mijzelf of een kaderscheppend kader zie. Bij flash cookies is, net zoals bij de andere cookies, in principe sprake van het opslaan en lezen van gegevens op de computer van een eindgebruiker. Het gebruik van flash cookies valt dus gewoon onder die cookiebepaling: de gebruiker moet vooraf geïnformeerd worden en voorafgaand aan het plaatsen of lezen van flash cookies moet om de toestemming van de gebruiker worden gevraagd. Of die cookies nou in die computer worden verstoep of niet, het principe is: als er gegevens gelezen worden, moet er toestemming gevraagd worden. Als de gebruiker geen toestemming geeft, mag dat cookie niet worden geplaatst, ook of juist vooral niet op die verborgen plaatsen in de computer. De OPTA ziet hierop toe en kan boetes opleggen als er in strijd met die bepaling wordt gehandeld.

De cookiebepaling dient de privacybelangen van de internetgebruikers. Om die reden zijn de informatieplicht en het toestemmingsvereiste opgenomen in dwingende wetgeving. Van een uitsluitend kaderscheppende rol die de markt in principe helemaal vrijlaat om zelf met oplossingen te komen, kan in dit verband dus geen sprake zijn. De bepaling laat wel ruimte om binnen bepaalde grenzen zelf een vorm te vinden waarin die informatie wordt verschaft en aan de gebruiker om toestemming wordt gevraagd. Daarbij zijn dezelfde bepalingen van toepassing. In die zin is het dus niet aan de markt, maar is dit regulerend.

De heer Van Boxtel gaf terecht aan dat er meerdere mogelijkheden zijn om te voorkomen dat de consument continu geconfronteerd wordt met pop-ups. Het zou inderdaad een heel mooie oplossing zijn als browsers geschikt zouden zijn voor het geven van toestemming. Zover is het op

dit moment nog niet; je kunt inzetten op "wis cookies" en "accepteer nooit cookies"; in dat laatste geval krijg je dus geen enkel cookie. Tot die tijd zullen de plaatsers van cookies gebruiksvriendelijke oplossingen moeten bedenken. Daarbij is het inderdaad mogelijk om te voorkomen dat je continu hiermee wordt geconfronteerd.

De heer Noten sprak over de bonuskaart. Zoiets is inderdaad al mogelijk: één keer toestemming geven om de gegevens te gebruiken en daarna er niet continu mee worden geconfronteerd. Een plaatser van cookies kan de eerste keer dat iemand een website bezoekt, die persoon vragen om toestemming, ook voor het herhaaldelijk plaatsen en lezen van cookies, bijvoorbeeld voor de duur van een jaar. De bezoeker moet dan overigens wel de mogelijkheid krijgen om de gegeven toestemming in te trekken, bijvoorbeeld als hij er na een halfjaar toch geen behoefte aan heeft en ervan af wil, omdat hij vindt dat hij te veel wordt geconfronteerd met allerlei onbedoelde junkmail. De door een bezoeker verleende toestemming kan je opslaan in een cookie, inclusief de duur die daarbij hoort. Gedurende die periode zal dan niet om toestemming worden gevraagd. Er zijn dus allerlei technische mogelijkheden.

De heren Franken en Bröcker en bij nader inzien ook de heer Noten vragen of het niet verstandig is om de bepaling later in werking te laten treden. Zij willen wachten op meer duidelijkheid omtrent de technische ontwikkelingen en het overleg op Europees niveau. Ik wijs hen erop dat een directe inwerkingtreding van de cookiebepaling nodig is om de Bijzondere privacyrichtlijn te implementeren. Die bepaling had al op 25 mei 2011 in Nederlands recht moeten zijn omgezet. Wij kunnen ons dan ook niet een halfjaar vertraging veroorloven. Dat kan leiden tot kostbare sancties uit Brussel. Ook als er maar één bepaling uit een Europese richtlijn niet wordt geïmplementeerd, bijvoorbeeld omdat wij de cookiebepaling niet in werking laten treden, handelen wij in strijd met het Europese recht. Dan kunnen we door de Europese Commissie of door een belanghebbende voor de rechter worden gedaagd. Dat kan resulteren in een aanzienlijke boete.

De heer **Franken** (CDA): De minister spreekt over inwerkingtreding. Er zijn echter twee juridisch relevante momenten. Het eerste is het aannemen van het wetsvoorstel, zodat de wet geldt en er sprake is van Nederlands recht. Het tweede is het in werking laten treden, dus het handhaafbaar maken, van een bepaling. In het eerste lid van artikel VII van de wet staat dat verschillende bepalingen op verschillende momenten in werking kunnen treden. Maar dan is het dus al een wet. Als het een wet is, kan je spreken van implementatie.

Minister **Verhagen**: In de motie staat: "om in dat licht artikel 11.7a van de Telecommunicatiewet 31 december in werking te laten treden". Met andere woorden: u eist dat dit onderdeel van de wet pas in 2013 in werking treedt. Zo staat het in de motie.

De heer **Franken** (CDA): Dan is het al wel een wet. De richtlijn is geïmplementeerd in een geldende Nederlandse wet.

Minister **Verhagen**: In de richtlijn staat dat de bepaling in de Nederlandse wet moet worden geïmplementeerd. Daarvan is pas sprake als de wet in werking is getreden. Daar zijn we dus al een jaar te laat mee. Ik geloof dat de Kamer op 15 mei stemt over dit wetsvoorstel. Dan zijn we dus minimaal een jaar te laat. Als één bepaling uit de richtlijn niet in werking mag treden, heb ik een probleem. Voor implementatie is namelijk vereist dat de bepaling in werking is getreden. De Commissie kan zeggen: u hebt een bepaling van de richtlijn niet in werking laten treden; daar hebben wij genoeg van, u hebt genoeg getreuzeld en daarom krijgt u een boete.

De heer **Van Boxtel** (D66): De verleiding is ontzettend groot om een parallel te trekken met de 3%. De heer Franken probeert nu selectief te winkelen. Het gaat gewoon om de inwerkingtreding van de wet. Ik heb gezegd dat ik graag de mening van de minister wilde horen over de motie, maar ik word steeds meer bevestigd in mijn opvatting dat wij nu dit wetsvoorstel moeten aannemen en dat marktpartijen en consumenten gewoon moeten doen wat de wet vereist. Als blijkt dat er op grond van een rechterlijke uitspraak iets aangepast moet worden, zijn wij weer aan zet. Ik ga niet mee in de redenering dat wij op onderdelen gaan winkelen om marktpartijen te vrijwaren van de mogelijkheid om klanten te vragen wat zij willen, een keer per jaar, per halfjaar, met pop ups op websites. Dat kan allemaal geregeld worden. Men weet dat eigenlijk ook al sinds de Europese Unie heeft gezegd dat het geregeld moest worden. Ik begrijp dus niet wat met die motie wordt beoogd. Ik daag de collega's uit om dat na het verhaal van de heer Verhagen uit te leggen. Het is echt semantiek aan het worden.

De heer **Bröcker** (VVD): Voorzitter. In eerste termijn heb ik aangegeven dat mijn fractie voorstander is van een-op-eenimplementatie van Europese richtlijnen. Helaas is er met een amendement een nationale kop gekomen op een richtlijn, namelijk de omkering van de bewijslast. Daarover zullen wij het met zijn allen eens zijn. Hieruit blijkt dat de Kamer volledig moet meewerken aan een snelle implementatie van richtlijnen. Als daar nationale koppen of varianten op worden losgelaten, dan moeten wij die separaat van de implementatierichtlijnen kunnen behandelen. In dat kader vind ik het zuur dat de Eerste Kamer nu om de oren wordt geslagen met "boetes dit en boetes dat". Het heeft niet aan deze Kamer gelegen. Bovendien staat het op gespannen voet met de wijze waarop mijn fractie graag met de implementatie van Europese richtlijnen wil omgaan.

Ik kan op dit moment niet alle fijnslijperij beoordelen van implementeren en een wet opstellen. In praktische zin heeft de Europese Commissie zelf aangegeven dat die nationale kop verder gaat dan de richtlijn vereist. De Commissie

geeft aan dat wij met de implementatie vooruitlopen op initiatieven die vanuit Europa op dit moment worden ondernomen om tot een praktische, uitvoerbare, handhaafbare oplossing te komen via browserinstellingen. Mijn fractie wil in dat kader ervoor zorgen dat er helderheid is over de OPTA in de aanloop naar een deadline die wij vanmiddag even hebben vastgesteld op het einde van dit jaar, zodat sector en consumenten weten waar zij aan toe zijn.

Minister **Verhagen**: Voorzitter. Ik hecht eraan om te onderstrepen dat de Eerste Kamer absoluut geen verwijt treft wat de vertraging bij de implementatie van deze richtlijn betreft. Ik ben dat volledig eens met de heer Bröcker. Het wetsvoorstel is in 2008 ingediend in de Tweede Kamer en een halfjaar geleden, of nog korter, in deze Kamer. De vertraging ligt dus absoluut niet aan deze kant. Ik ben buitengewoon te spreken over de wijze waarop deze Kamer deze moeilijke materie zowel in de schriftelijke behandeling als nu, zelfs in demissionaire status, voortvarend ter hand heeft genomen. Niets dan lof. Op geen enkele wijze maak ik de Eerste Kamer verwijten. Het is echter wel mijn verantwoordelijkheid om de consequenties te schetsen van de huidige stand van zaken, los van aan wie dat allemaal te wijten is.

De stelling dat de Commissie zich negatief heeft uitgelaten over de nationale kop moet ik betwisten. De Commissie heeft geen uitlatingen gedaan over de Nederlandse cookiebepaling of een eventuele nationale kop. De Europese Commissie heeft zich wel uitgelaten over de netneutraliteit. Daarover komen wij straks nog te spreken. Dat is een andere discussie. Daarvan heeft de Europese Commissie gezegd: u loopt erg voorop. Over de eventuele nationale kop van de cookiebepaling heeft zij zich echter op geen enkele wijze negatief uitgelaten.

Ik denk dat de OPTA ook in de praktijk heel goed uit de voeten kan met die bepaling. De OPTA heeft ook aangegeven rekening te houden met de ontwikkelingen in Brussel en met de discussie over privacy. Hij verwees daar zelf naar.

De heer Bröcker wees in zijn inbreng op het voorstel voor een nieuwe privacyverordening. Als die in haar huidige vorm wordt aangenomen, komt die in plaats van de bestaande algemene privacyrichtlijn. In die privacyrichtlijn staan de regels die in Nederland in de Wet bescherming persoonsgegevens zijn geïmplementeerd. Die nieuwe privacyverordening zal dus de Wet bescherming persoonsgegevens vervangen, maar komt niet in de plaats van de Bijzondere privacyrichtlijn die in de Telecommunicatiewet is geïmplementeerd. Die cookiebepaling zal dus niet vervallen door de komst van de nieuwe privacyverordening die de Europese Commissie heeft aangekondigd.

Mijn stelling is dat als wij de cookiebepaling niet snel in werking laten treden, wij het Europese recht schenden. Dan zal de Europese Commissie, ongeacht het voorstel voor een nieuwe privacyregeling, Nederland alsnog voor de rechter

kunnen dagen. Maar nogmaals, ik verwijt de Eerste Kamer niets.

De heer **Noten** (PvdA): De minister probeert ons nu overtuigend duidelijk te maken dat het eigenlijk heel onverstandig is, welhaast zinloos, om bij bepaling verschillende inwerkingtredingsdata vast te stellen. Als je één ding niet hebt gedaan, heb je immers in feite alles niet gedaan. Hij had dan misschien in het wetsvoorstel die mogelijkheid niet moeten creëren. Dat was een opmerking vooraf, voor toekomstige discussies.

Volgens mij is de minister in staat om de motie overbodig te maken. Hij zou kunnen zeggen dat hij erop zal toezien dat er niet actief zal worden gehandhaafd zolang er geen duidelijkheid is -- waarbij 31 december als datum is genoemd -- over de wijze waarop die omgekeerde bewijslast vorm moet krijgen, want dat is natuurlijk een vraagstuk. Dan zijn wij natuurlijk gewoon klaar. Dan is die motie overbodig. Als hij dat nu gewoon doet, zou dat een hoop tijd schelen.

Minister **Verhagen**: Ik kom nu op de motie. De heer Noten probeert mij wat te stimuleren, en dat waardeer ik. Er zitten elementen in de motie die buitengewoon goed zijn, zoals actieve ondersteuning van de Europese Unie bij het ontwikkelen van een betekenisvolle "do not track"-standaard. Daar ben ik meer dan toe bereid. Wij zullen dat absoluut doen. Ik ben ook bereid om, zoals in de motie wordt gevraagd, overleg te faciliteren tussen de toezichthouder en de sector.

De cookiebepaling als zodanig probeer ik in elk geval in werking te laten treden, omdat daar het grote probleem zit in relatie tot de Europese richtlijn. De heer Noten zegt terecht dat het probleem zit in de omkering van de bewijslast. De cookiebepaling regelt dat er toestemming moet zijn verkregen voordat een cookie mag worden geplaatst. Dat is de implementatie van artikel 5, lid 3 van de Bijzondere privacyrichtlijn. Die moeten wij hoe dan ook zekerstellen. Die inperking moet dan in elk geval in de motie, want anders handelen naar mijn mening in strijd met de Europese regelgeving. Wij mogen er niet één onderdeel uithalen, maar dat geldt niet voor het omkeren van de bewijslast, daar heeft de heer Noten gelijk in. Wij zouden het toezicht op de handhaving van de omkering van de bewijslast tot 31 december kunnen uitstellen. In de tussentijd kan dan meer duidelijkheid worden verkregen over Europese initiatieven ter zake. Dan kunnen wij ook het initiatief van het World Wide Web Consortium, waar de heer Bröcker naar verwees, daarin verwerken. Ik hoop dat ik daarmee tegemoetkom aan de intentie van de heer Franken en de suggestie van de heer Noten, zodat wij er op die manier uitkomen.

De heer **Reuten** (SP): Ik moet toch bezwaar maken. Ik ben katholiek opgevoed, maar dit is mij toch net wat te katholiek. Als je een wet hebt, moet je ten minste de pretentie hebben om die te handhaven. Het spijt mij. Het is van tweeën één. Als het artikel wordt uitgesteld en er dus niet wordt

gehandhaafd, zeg ik oké. Maar hier voel ik me niet lekker bij.

De heer **Noten** (PvdA): Het gaat volgens mij echt om fundamenteel iets anders. Als je een wet aanneemt, moet je de bedoeling hebben om hem te handhaven. Gelijktijdig is het echter zo dat je rekening moet houden met mogelijkheden van partijen om de wet ook te volgen. Als je alleen een wet aanneemt en verder niet geïnteresseerd bent in de mate waarin anderen hem kunnen volgen, ben je op een volstrekt onredelijke en onfatsoenlijke wijze bezig. Het gaat me er niet om dat de wet niet gevolgd wordt; hij moet gevolgd worden. Waar het me om gaat, is dat dit gebeurt op een wijze die voor partijen redelijk is. Met "partijen" bedoel ik niet alleen aanbieders van diensten maar ook gebruikers van diensten. Het gaat me er dus om dat je probeert om een zodanige setting te creëren dat er een zo werkbaar mogelijke oplossing wordt gevonden. Dat is volgens mij ook de opgave van een wetgever.

De heer **Franken** (CDA): Protestanten zijn meer opgevoed in schriftuitleg. Aan de katholieke kant kwam dat pas op een latere leeftijd op, heb ik begrepen. Ik ben daarin dus van jongs af aan geschoold, en ik zeg dat ik eigenlijk de lezing die de heer Noten gaf, onderschrijf. Wij moeten een wet hebben -- ik zeg zelfs: daarmee is de richtlijn geïmplementeerd -- maar dan moet het ook nog werken. Dat werken kunnen wij niet een-twee-drie ten aanzien van dit extra punt realiseren. Daar draait het om. De heer Reuten hoeft dus niet ongerust te zijn.

Minister **Verhagen**: Als ik het goed samenvat, betekent dit het volgende. De cookiebepaling die regelt dat er toestemming moet zijn verkregen voordat een cookie wordt geplaatst of gelezen, de pure implementatie van artikel 5, derde lid van de Bijzondere privacyrichtlijn, wordt ook gewoon vanaf dag één gehandhaafd, geïmplementeerd, toegepast et cetera. Tot 31 december bekijken wij hoe de Europese discussie verloopt met betrekking tot het overleg met de toezichthouders en de sector om op die manier duidelijkheid te krijgen over de reikwijdte van de cookiebepaling. Daarvoor geven wij dus tot 31 december de tijd, maar de zaak kan gewoon per 15 mei, als deze Kamer het wetsvoorstel dan aanvaardt, in werking treden.

De heer **Van Boxtel** (D66): De rechtgeaarde agnost mengt zich nu ook nog in het debat. Ik luister echt heel goed naar de minister. Ik vind dit ook een mooie landing van de ingewikkeldheid van dit debat. Maar dan reken ik er wel echt op dat dit ook een fatale datum is. Als het een excuus is om weer te glijden en het weer te gaan verlengen, is dat voor mij niet aanvaardbaar.

Minister **Verhagen**: Dit betekent dat tot 31 december de gelegenheid wordt gegeven om in Europees verband tot een werkbare oplossing te komen inzake de omkering van de bewijslast. Indien dat niet lukt voor 31 december, wordt de

omkering van de bewijslast hoe dan ook gehandhaafd, toegepast etc.

De heer Van Boxtel sprak ook nog over de gevaren van het volgen van het surfgedrag en het doorverkopen en lekken van persoonsgegevens. Daarin ben ik het met hem eens. Dat is de reden waarom wij juist op dit punt de wetgeving zo hard formuleren.

Ik ga over tot het element van de netneutraliteit. Op grond van het wetsvoorstel is het met betrekking tot netneutraliteit, behoudens enkele uitzonderingen, verboden om diensten of toepassingen op het internet te belemmeren of te vertragen. Het blokkeren van diensten als skype en WhatsApp is op grond van het amendement niet meer toegestaan. Dat was de nationale kop waarop de Europese Commissie aansloeg, zo zeg ik ook tegen de heer Bröcker. Ondanks het feit dat ik een hartstochtelijk tegenstander ben van nationale koppen, moet ik zeggen dat ik de Kamer op dit punt wel kon volgen. De reden daarvoor is dat wij ten tijde van de behandeling geconfronteerd werden met het feit dat een aantal aanbieders gewoon diensten wilde gaan blokkeren, niet omdat er een hoeveelheid data gebruikt werd, maar vanwege het feit dat het een zogenaamde concurrent was. Met andere woorden, er werd een dienst op inhoud geblokkeerd. Daarbij hebben wij het natuurlijk in wezen over de netneutraliteit. De voorgestelde bepaling verbiedt het apart in rekening brengen van diensten of toepassingen op het internet, waarbij je extra moet betalen voor internettoegang als je bijvoorbeeld Skypt. Dat is niet meer toegestaan. Zo wordt voorkomen data-aanbieders van internettoegang via beprijzing het gebruik van bepaalde diensten zo onaantrekkelijk maken dat zij die diensten feitelijk belemmeren.

Ik heb dit voorstel in de Tweede Kamer direct omarmd, ondanks het feit dat ik tegen nationale koppen ben. Wij werden in Nederland namelijk geconfronteerd met een specifieke situatie die zich op dat moment in geen enkele andere lidstaat van de Europese Unie voordeed. We komen dus niet alleen op voor internetvrijheid als Iran of China de toegang blokkeert; het geldt in dit geval ook. Het zou heel vreemd zijn als een provider in Nederland zegt dat iemand een dienst niet meer mag gebruiken. Het ging dus om het principe. Niet alleen voor de vrijheid van meningsuiting maar juist ook voor innovatie, het aanbieden van nieuwe producten, zou het de dood in de pot zijn als nieuwe ontwikkelingen worden geblokkeerd.

Er zijn uiteraard uitzonderingen mogelijk op het verbod op het vertragen of belemmeren van diensten op internet. Vertragen of belemmeren is toegestaan als dat nodig is om de gevolgen van congestie te beperken. Voorwaarde daarbij is dat gelijke soorten verkeer gelijk behandeld worden. Een aanbieder mag bij congestie niet zijn eigen videotoevoering voorrang geven op videotoevoeringen van andere aanbieders. Uiteraard zal ter voorkoming van spam of ter uitvoering van wettelijke voorschriften vertraging toegestaan blijven. Het is allemaal mooi en goed geregeld.

De heer Noten vraagt of ik niet bang ben dat dit leidt tot een slechter investeringsklimaat in Nederland. Ik moet zeggen dat ik er eigenlijk wel trots op was dat we hier vooropliepen, met name op het gebied van consumentenbescherming. Wij gaan een standaard stellen ten opzichte van andere landen. Ik ben absoluut niet bang dat dit leidt tot een inperking van het Nederlandse investeringsklimaat; de Nederlandse afzetmarkt is en blijft interessant voor diensten van netwerkaanbieders. Nederlanders staan bekend als intensieve gebruikers van internet. Netneutraliteit garandeert juist dat dienstenaanbieders onbelemmerd hun diensten over internet kunnen aanbieden en afnemers deze onbelemmerd kunnen gebruiken. Dat is van grote waarde voor de Nederlandse economie.

Ik vind het natuurlijk ook van belang dat aanbieders van internettoegangsdiensten de investeringskosten voor hun netwerk kunnen terugverdienen. Natuurlijk. Dat kan echter al. Ze zijn immers vrij om de hoogte van hun tarieven te bepalen en om daarbij te differentiëren naar hoeveelheid bandbreedte en datagebruik. Het dataverkeer zal alleen maar blijven stijgen door de nieuwe toepassingen. We hoeven ons op dit punt absoluut geen zorgen te maken. Er is juist een wereldwijde trend dat inkomsten in de toekomst meer gaan komen uit het gebruik van data dan uit bellen of sms'en. Daar is een prima boterham mee te verdienen, ook in Nederland.

Dit is ook het antwoord op de vraag van de heer Bröcker over de uitspraak van Eurocommissaris Kroes dat wij vooropliepen. Ja, maar wij waren ook het enige land waar er plannen lagen om concurrerende diensten te blokkeren. Door deze wetgeving voor een gegarandeerd open internet laat Nederland zien het belangrijk te vinden dat burgers de vrije beschikking hebben over informatie en dat zij zelf kunnen bepalen van welke diensten zij gebruikmaken.

Het is voor mij nog maar de vraag of de Europese Commissie met voorstellen komt voor de invulling van het principe van de netneutraliteit. Ik heb daar namelijk nog geen enkel signaal over ontvangen. De Commissie wacht nog steeds op een onderzoek van de Europese toezichthouder naar de ernst van de schendingen van dat principe in de diverse landen. Ik wilde, met het merendeel van de Tweede Kamer, niet langer wachten op de "wait and see approach" van de Commissie. Nogmaals, het principe van netneutraliteit vind ik echt buitengewoon belangrijk. Het gaat om vrijheid van meningsuiting en op dat punt hoeven we niet op Europa te wachten, maar mogen we ook ons eigen beleid vormen en voeren.

Overigens maak ik wel duidelijk dat de veronderstelling van de heer Bröcker dat het door artikel 7.4a niet langer toegestaan zou zijn om een abonnement aan te bieden dat beperkt zou zijn tot mobiele toegang tot e-mail, niet juist is. Een dienst waarbij alleen e-mails kunnen worden ontvangen en verzonden zonder dat kan worden doorgelinkt naar een website, is geen internettoegangsdienst en valt derhalve niet onder het

netneutraliteitsartikel. Het blijft gewoon mogelijk om een "e-mail only"-dienst aan te bieden.

De heer Noten heeft gevraagd of ik de ontwikkelingen volg in de kwaliteit van ons netwerk. Uiteraard doe ik dat. Er is een jaarlijkse breedbandmonitor, waarin we de gehele uitrol kunnen volgen. De eerste monitor wordt medio 2012 verwacht en zal halverwege de zomer gepubliceerd worden. Nederland behoort wat betreft breedbandnetwerken tot de top van de wereld. We staan op de tweede plaats wat betreft het aantal aansluitingen en qua snelheid op de derde plaats. Overigens merk ik daar thuis niet zo veel van, maar dat schijnt te liggen aan de wijk waarin ik woon. Normaliter behoort Nederland tot de landen met de snelste aansluitingen.

De heer Ester heeft gevraagd of ik de zekerheid heb dat netneutraliteit de vrijheid van de burger niet aantast om zelf filters te installeren die ongewenste websites blokkeren. Het antwoord daarop is ja. Burgers kunnen zelf de door hen gewenste filtering installeren. Er zijn verschillende filteropties op de markt, zoals EO FilterNet, die gebruikers op de computer kunnen installeren. De burger is voor filtering niet afhankelijk van de isp, maar kan deze zelf realiseren.

De heer Ester vroeg daarnaast of het amendement voor artikel 7.4a, eerste lid, sub e, dat de door de abonnee gespecificeerde ideologische motieven betreft, ook op levensbeschouwelijke motieven ziet. Het amendement van de leden Dijkgraaf en Verburg ziet inderdaad op onder meer levensbeschouwelijke motieven.

De heren Ester, Franken, Bröcker en Holdijk hebben gevraagd waarom niet conform het amendement gefilterd internet kan worden aangeboden als de klant dit uitdrukkelijk wenst. Ten tijde van de behandeling van dit wetsvoorstel lag een subamendement van de leden Dijkgraaf en Verburg voor om een extra uitzondering onder artikel 7.4a op te nemen, waarbij op uitdrukkelijk verzoek van een abonnee diensten of toepassingen belemmerd kunnen worden op grond van de door de abonnee gewenste gespecificeerde ideologische motieven. Ik heb in het debat in de Tweede Kamer duidelijk gemaakt dat ik geen enkel bezwaar heb tegen zo'n uitzondering, aangezien op die manier op geen enkele wijze een gat geschoten wordt in de essentie van het artikel over de netneutraliteit.

In de Tweede Kamer bleek, zeker in tweede instantie, dat er geen meerderheid was voor dit amendement. Daarom werd de Eerste Kamer geconfronteerd met een ietwat vreemde gang van zaken met een amendement in een ander wetsvoorstel. We wilden het aantal uitzonderingen strikt limiteren. Op zichzelf zijn consumenten zelf in staat om die filtering aan te brengen, zoals ik zo-even toelichtte.

De heer Ester en anderen hebben een motie ingediend op dit punt, waarin de regering wordt verzocht om te kijken of zij wat meer kan doen en om zich niet voetstoots neer te leggen bij de verwerping van het amendement. Als ik kijk naar deze motie, die is ingediend door de ChristenUnie, CDA, SP, VVD en SGP, ben ik bereid om, uit het

oogpunt van implementatie, artikel 7.4a in werking te laten treden om een boete te voorkomen. Ik kan wel toezeggen dat ik mij ervoor zal inzetten om te kijken naar alternatieven en om een wetsvoorstel op dit punt voor te bereiden om tegemoet te komen aan de gevoelens in deze Kamer. Ik kan de indieners van de motie echter geen garantie geven voor wat de Tweede Kamer daarmee doet, laat staan voor wat mijn opvolger daarmee doet. Ik ben echter wel bereid om de indieners van de motie tegemoet te komen.

De heer **Van Boxtel** (D66): Het begint mij nu een beetje te duizelen. Ik heb de motie heel zorgvuldig gelezen. Ik begrijp wel waar de behoefte van sommige ondertekenaars vandaan komt. Bij sommige medeondertekenaars kan ik dit iets minder plaatsen. De minister legt nu echter de motie min of meer terzijde en biedt aan om te onderzoeken of hiervoor wetgeving mogelijk is. Dat is mijns inziens een heel ander debat. Ik zou willen weten of er wel behoefte is aan aanvullende wetgeving, ook bij sommigen die deze motie hebben medeondertekend. Ik kan mij dit bijna niet voorstellen.

Minister **Verhagen**: De indiener kan het ongetwijfeld nader duiden, maar in de motie staat "verzoekt de regering, de mogelijkheid te creëren voor aanbieders van internettoegangsdiensten om tegemoet te komen aan een uitdrukkelijk verzoek van een abonnee om diensten of toepassingen op grond van door de abonnee gespecificeerde ideële motieven te belemmeren" et cetera. Dat kan niet op basis van de huidige wet, tenminste als die aanvaard wordt. Dan bestaat de mogelijkheid niet. Zo eenvoudig is het.

Als de Eerste Kamer mij vraagt om die mogelijkheid te creëren, dan is daar maar één manier voor, namelijk dat ik, het debat hier gehoord hebbende, dit in de vorm van een wetsvoorstel voorleg aan de Tweede Kamer. Wellicht zijn de leden van de Tweede Kamer ontvankelijk voor de argumenten van de indieners. Op zich is hier eigenlijk niets op tegen, want je verbiedt niets. Je geeft alleen een mogelijkheid. Als iemand zegt dat hij geen behoefte heeft aan de website Huppeldepup -- ik zal nu geen websites noemen waaraan men geen behoefte heeft; die kan men zelf bedenken en als men die niet kent, verwijst ik naar een motie in dit verband in de Tweede Kamer -- op zijn computer en die persoon ook niet wil dat zijn kinderen die website zien, kan deze persoon aan zijn provider vragen om die site te blokkeren. Wat is erop tegen om die mogelijkheid te creëren? Naar aanleiding van de discussie over dit wetsvoorstel zie ik daar geen probleem in, maar vanwege het niet aanvaarden van het amendement is dit op basis van het nu voorliggende wetsvoorstel niet mogelijk. Is het nu zo erg als die mogelijkheid wel gecreëerd zou worden?

De heer **Ester** (ChristenUnie): De minister gaat hier een beetje makkelijk aan voorbij, maar voor een aantal partijen in deze Kamer is dit een heel fundamentele kwestie. Ik herinner mij nog heel

goed de bijdrage van de minister in de Tweede Kamer. Hij ging toen ook mee in de diagnose die er destijds voorlag. Daar is een tekst over gekomen. Het amendement heeft overigens exact dezelfde tekst als de tekst van de motie die nu voorligt. De minister heeft toen gezegd dat hij het oordeel aan de Kamer overlaat. Eigenlijk vragen wij dat nu weer. Alleen komt die vraag nu vanuit de Eerste Kamer en niet uit de Tweede Kamer. De minister zegt dat hij de mogelijkheid wel wil onderzoeken. Ik hoor daar graag wat meer over. Aan welke mogelijkheden denkt de minister dan? Op welke termijn zou hij dat kunnen doen? Wat voor alternatieven heeft de minister?

Misschien kan de minister beginnen met een reflectie -- zoiets hoort toch zeker in deze Kamer thuis -- op de vraag of de minister het eens is met de diagnose die aan de motie ten grondslag ligt. Voor een aantal partijen -- de minister kan ook wel tellen -- is dat een zeer wezenlijk issue. Het raakt namelijk bepaalde groepen in onze samenleving. Dit gaat niet alleen godsdienstige groepen aan het hart, maar ook mensen die dit willen vanuit opvoedkundige principes. Zij willen dat hun kinderen niet met allerlei troep worden geconfronteerd en hebben zelf niet de ICT-vaardigheden in huis om daar iets aan te doen. Zij vragen dan aan hun provider om dit te doen. Wij doen net alsof iedereen in gelijke mate is bedeed met ICT-competentie, maar Nederland heeft anderhalf miljoen laag- of ongeletterden. Collega Franken of collega Bröcker zei dat velen van ons ook op hun brievenbus hebben staan dat zij geen drukwerk willen. Datzelfde vragen wij nu ook. Kan de minister daar eens creatief over nadenken? Wij kennen hem als een creatief minister. Ik wil de minister namens de medeondertekenaars op dit punt eens uitdagen.

Minister **Verhagen**: Ik waardeer het dat u in positieve bewoordingen over mijn creativiteit spreekt. Dat is niet altijd succesvol, is mij gebleken.

Ik ben het met u eens dat iemand ten principale de mogelijkheid moet hebben om gevrijwaard te worden van bepaalde junk waaraan hij geen behoefte heeft of van bepaalde informatie waarvan hij niet wil dat hijzelf of zijn kinderen ermee worden geconfronteerd. Indien deze mogelijkheid niet bestond doordat de consument niet de mogelijkheid had om zelf een filter te installeren, dan zou ik het ten principale noodzakelijk vinden dat de mogelijkheid die in de motie is verwoord, er komt. Nu de mogelijkheid voor de consument bestaat om zelf een filter te installeren, vind ik dit niet meer zo'n principiële debat als u er nu van maakt. Het is niet meer zo zwart-wit. Ik vind het daarom minder noodzakelijk, maar heb er op zich geen enkel bezwaar tegen als daar behoefte aan is. Het is bovendien een vrije keuze van mensen. Niemand is verplicht om aan zijn provider te vragen om bepaalde diensten niet te leveren, zeg ik mede tegen de heer Van Boxtel, die ik van de andere kant al naar de interruptiemicrofoon zie lopen. Niemand is verplicht om een ja/nee-sticker op zijn brievenbus te plakken.

De heer **Van Boxtel** (D66): Wij kennen de minister als een bijzonder goede, creatieve minister en dat komt vaak goed uit; ik herhaal gewoon de woorden van de heer Ester. Dit raakt inderdaad aan een vrij principiële punt, dat ik graag respectvol benader. Ik respecteer iedereen die op grond van geloof en achtergrond zegt dat bepaalde dingen op het net hem niet bevallen. De andere kant is echter dat het een vrij medium is, waar van alles op beschikbaar is, en dat mensen zelf in staat zijn om voorzieningen te treffen. Ik vind het merkwaardig dat wij nu dunnetjes overdoen wat in de Tweede Kamer al is gepasseerd. Daar heeft deze vraag ook voorgelegen en men heeft daar besloten dat er geen behoefte aan is. Het wordt hier opnieuw geprobeerd. Ik vraag mij af waarom, want iedereen kan zelf ook maatregelen treffen. Mensen hebben de verantwoordelijkheid voor zichzelf en hun gezin. Wat is de uitdaging aan de wetgever? Waarom willen mensen bovenop die eigen verantwoordelijkheid, op grond van achtergrond, geloof, levensovertuiging of wat dan ook, toch een wet? Ik maak er bezwaar tegen, want vind het overbodig. Daarom heb ik sommige medeondertekenaars van de motie ook gevraagd of zij wel begrepen hebben wat er beoogd wordt.

Mevrouw **Faber-van de Klashorst** (PVV): Ik benadruk dat het bij de PVV-fractie gaat om het doel dat men wil bereiken. Er zijn mensen die bepaalde zaken niet in de huiskamer willen hebben en daar hebben wij alle begrip voor. Dat doel kun je bereiken door diensten die nu al worden aangeboden, zoals Net Nanny en dergelijke. Daarvoor heb je geen extra wetgeving nodig. Ik val collega Van Boxtel dus bij. De PVV-fractie kan zich in zijn standpunt vinden.

Minister **Verhagen**: Dat is exact de reden dat ik gezegd heb dat ik de principiële discussie niet meer ga voeren. De heer Ester stelde dat ik er wat laconiek overheen stapte, maar ik zou dezelfde principiële discussie gevoerd hebben als ik niet de mogelijkheid had om een bepaalde dienst te blokkeren. Die mogelijkheid heb ik wel. In principe wil ik mensen wel tegemoetkomen, want op zich is het geen inbreuk in de vrijheid van meningsuiting en meningsvergarung als je de mogelijkheid geeft om bepaalde diensten via een provider te blokkeren. De principiële behoefte voel ik minder omdat men zelf een filter kan installeren, maar ik heb geen bezwaar tegen de mogelijkheid via een provider.

De heer **Franken** (CDA): Waarom een dergelijke uitzonderingsbepaling in de wet? Wij moeten -- dit is ook een antwoord aan de heer Van Boxtel -- helemaal vrij van censuur zijn en blijven. Als er dus een beperking op het verbod van censuur zou kunnen worden aangegeven, dan moet dat heel strikt geformuleerd worden in de wet. Daarom staan die voorwaarden heel exact in de motie geformuleerd. Het gaat erom juist het verbod van censuur en de volkomen vrijheid van meningsuiting te respecteren, door in dit geval op grond van de

contractvrijheid een ja/nee-sticker te kunnen plakken op de apparatuur.

De heer **Ester** (ChristenUnie): Wij vragen niet om nieuwe wetgeving. De motie is zodanig geformuleerd dat zij perfect binnen de wet past. Ook de geformuleerde randvoorwaarden voldoen daar uitstekend aan, zoals de minister zal zien als hij de tekst nog eens tot zich neemt. Wij willen heel graag dat de minister die mogelijkheid creëert. Hij zegt dat hij dat wil doen. Ik vraag hem om daar wat meer woorden aan te wijden en aan te geven wat wij op dit punt van hem kunnen verwachten.

Minister **Verhagen**: Daar zal ik de Kamer schriftelijk over informeren. Dat zeg ik niet om nu van dit punt weg te lopen. Niet voor niets zeg ik dat ik met een wetsvoorstel zal komen als de Kamer deze motie aanvaardt, want op basis van het voorliggende wetsvoorstel kan ik dat niet doen. Ik ben echt niet te beroerd om binnen de wet -- gesteld dat de Kamer die op 15 mei aanstaande zou aanvaarden -- te kijken naar de mogelijkheden, maar ik zie die niet zo snel. Wel kan ik toezeggen, als de heer Ester zegt dat hij geen behoefte heeft aan een nieuw wetsvoorstel omdat dat waarschijnlijk toch verworpen wordt, dat ik mijn juridische afdeling zal vragen om, binnen de kaders van de wet die hier aanvaard wordt, met alle creativiteit te kijken naar de mogelijkheden om de in de motie beoogde constructie te realiseren. Men moet mij dan echter wel toezeggen dat men, als ik na serieus onderzoek meedeel dat ik geen mogelijkheden zie, niet zal komen met een ander verzoek. Ik meende juist de indieners van de motie tegemoet te komen met de suggestie van een wetsvoorstel. Nogmaals, ik zeg toe om alle mogelijkheden te onderzoeken. Als ik echter geen mogelijkheden zie, dan zal ik dat ook eerlijk melden.

Ik kom dan aan de beantwoording van de resterende overige vragen. De heer Bröcker vraagt welk type meldingen ik voor ogen heb in het kader van de meldplicht datalekken. Die meldplicht heeft betrekking op veiligheidsinbreuken die leiden tot verlies, ongewild vrijkomen, diefstal of misbruik van persoonsgegevens. Het kan daarbij gaan om het via een website lekken van persoonsgegevens uit de administratie van de telecomaandbieder. Het kan ook gaan om het onbedoeld vrijgeven van wachtwoorden die toegang geven tot afgeschermd delen op een website waar klanten hun eigen gegevens kunnen aanpassen of mail kunnen lezen. Er is ook sprake van een datalek als onbevoegden toegang hebben tot persoonsgegevens, ook als die niet verder verspreid worden, maar de kans daartoe wel aanwezig is. Vrij recent hebben wij een aantal gevallen meegemaakt van datalekken waarbij noch KPN, noch andere aanbieder er behoefte aan hadden dat die gegevens voor anderen inzichtelijk waren. Uit die recente ervaringen hebben wij geleerd dat een datalek ontzettend snel gemeld moet worden en dat men daarmee niet een tijdje moet wachten, in de verwachting dat men zelf het probleem wel kan ondervangen en niemand het in de gaten zal hebben. Een datalek moet onverwijld

aan OPTA worden gemeld. Zeker wanneer een datalek naar verwachting nadelige gevolgen kan hebben voor de persoonlijke levenssfeer van betrokkene, moet ook de betrokkene zelf worden geïnformeerd.

Wat de beheersbaarheid van die meldingen betreft: er is een loket ingericht waar meldingen in het kader van dit wetsvoorstel kunnen worden verricht. Alle meldingen zullen worden beoordeeld, maar niet ieder melding krijgt opvolging. De OPTA beschikt over voldoende mankracht om deze meldingen te beoordelen. Ik maak mij over de beheersbaarheid dus geen zorgen. In het wetsvoorstel wordt niet geregeld hoe het zit met de aansprakelijkheid. Daarop is namelijk het reguliere aansprakelijkheidsrecht van toepassing. Wel is in dit wetsvoorstel voorzien dat de toezichthouder aan aanbieders van openbare elektronische communicatiediensten sancties kan opleggen indien zij zich niet aan de meldplicht hebben gehouden.

De heer Bröcker heeft gevraagd naar de verhouding tussen de meldplicht van datalekken en de meldplicht in de voorgestelde privacyverordening. De meldplicht in het wetsvoorstel dat wij vandaag bespreken, is beperkt tot de aanbieders van openbare elektronische communicatiediensten, terwijl de meldplicht in de voorgestelde algemene privacyverordening ziet op alle verwerkers van persoonsgegevens. Dit voorstel wordt momenteel in raads werkgroepen, in relevante intermediaire organisaties, besproken en het zal naar verwachting nog twee tot vier jaar duren voor die verordening van kracht zal zijn.

De heer Bröcker heeft gevraagd waarom de bepaling over meldplicht van datalekken geen uitwerking bevat van eisen aan de documentatie, zoals wel het geval is bij de meldplicht in de EU-verordening. De Bijzondere privacyrichtlijn die is omgezet in de Telecomwet, bevat geen nadere voorschriften. Daarom is ervoor gekozen om ook de meldplicht in de Telecommunicatiewet in beginsel vormvrij te formuleren. Op basis van de ervaring die wij zullen opdoen met de meldplicht voor datalekken, zal worden bekeken of in lagere regelgeving nadere voorschriften of een beleidsregel voor de OPTA nodig zullen zijn. In samenwerking met de toezichthouder op de meldplicht datalekken en de meldplicht continuïteit heb ik op 10 april jongstleden een informatiebijeenkomst voor marktpartijen georganiseerd om te overleggen en hen in te lichten over de praktische uitvoering van die meldplicht.

De heer Bröcker heeft gevraagd of er op grond van die conceptprivacyverordening sancties kunnen worden opgelegd. Dat is in de huidige vorm inderdaad het geval. Met de aanvaarding van dit wetsvoorstel kan de OPTA dus ook sancties opleggen aan aanbieders van openbare elektronische communicatiediensten.

De heer Ester heeft gevraagd of er daadwerkelijk iets verandert op grond van het wetsvoorstel bij veiligheidsinbreuken die leiden tot verlies, ongewild vrijkomen, diefstal of misbruik van persoonsgegevens. Hij durft de stelling wel aan dat, wanneer een internetaanbieder niet meldt dat

gegevens zijn gestolen, zijn gedrag ook zonder deze wet door een rechter als laakbaar zal worden beoordeeld. Het doel van de meldplicht aan gebruikers is dat gebruikers direct in staat worden gesteld om bij het lekken van persoonsgegevens, bijvoorbeeld creditcardgegevens, snel maatregelen te nemen om schadelijke gevolgen te beperken, bijvoorbeeld door direct de creditcard te laten blokkeren of een gelekt wachtwoord direct te wijzigen. Dan moet je dat als gebruiker wel weten. Gelukkig melden veel aanbieders die een datalek ontdekken, dit momenteel uit eigen beweging ook aan betrokkenen, bijvoorbeeld omdat ze bang zijn voor reputatieschade of, om het positief te formuleren, omdat ze het beste voorhebben met hun klanten. Als die beweegredenen bij een minder aardige aanbieder ontbreken, of als een aanbieder denkt dat het datalek niet zal worden ontdekt, dan komt het voor dat een aanbieder afziet van het informeren van de betrokkene. Dan is er momenteel geen toezichthouder die de aanbieder daarop kan aanspreken. De betrokkene kan er dan pas op een veel later moment achter komen, als bijvoorbeeld de creditcardgegevens al door anderen zijn gebruikt. Dan staat hij er alleen voor om bij een rechter schade te verhalen op die aanbieder. Natuurlijk zal dit door de rechter als laakbaar worden gezien, maar dat is toch vaak in een latere fase. Met de meldplicht kan de OPTA een boete opleggen. Ik zie dus een voordeel ten opzichte van de huidige situatie. Alleen al om die boete te voorkomen, zal de aanbieder snel de betrokkene in kennis stellen, waardoor de betrokkene maatregelen kan treffen om de schade te beperken. Dit heeft dus alleen maar voordelen.

Ondanks het feit dat senator Franken tevreden was over de nadere memorie van antwoord in relatie tot de graafrechten, had de heer Bröcker daar nog enige vragen over. Hij vroeg met name hoe ik mijn toezegging in de ontstane politieke context, in demissionaire status, kon waarmaken. Als de Eerste Kamer dit wetsvoorstel spoedig aanneemt, zal het Koninklijk Besluit waarbij de wijziging in de Telecomwet in werking zal treden, door de huidige regering worden vastgesteld. Ik zal ervoor zorg dragen dat de bewuste bepaling niet in werking treedt. Momenteel wordt op het departement van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie een wetsvoorstel voorbereid om artikel 5.4 aan te passen. Omdat dit geen politiek omstreden wijziging betreft, vertrouw ik erop dat ook mijn opvolger de voorgestelde wijziging zal overnemen. Ik ben ervan overtuigd dat zij ook in de nieuwe samenstelling op brede ondersteuning kan rekenen.

Voorzitter. Daarmee heb ik de vragen van de geachte senatoren naar eer en geweten beantwoord.

De **voorzitter**: Meer dan, denk ik!

We zijn daarmee toegekomen aan de tweede termijn van de Kamer.

**

*N

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. De leden van mijn fractie zijn erg blij met de beantwoording van de minister, waarvoor ik hem vriendelijk dank. Het was een mooi debat. Alle partijen hebben de minister geroemd om zijn creativiteit. Laten wij dat nu maar niet doen; dan hebben we nog een onderwerp van gesprek.

Naar onze mening is de beantwoording absoluut afdoende geweest. Wij hebben al in een eerdere fase aangegeven dat wij graag zien dat de wet zo snel mogelijk in werking treedt. Dat betekent de facto dat we ook geen behoefte hebben aan stemming. Laat ik het gewoon maar zeggen: wat ons betreft, is zelfs 15 mei te ver weg. Dat neemt niet weg dat we nog wel behoefte hebben aan een verduidelijking van de fijne formulering waarmee de minister de motie-Franken overbodig maakte. Ik laat het aan collega-Franken over om dat nog even precies met de minister af te stemmen.

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Het vraagt wel een glimlach als je naar het spreekgestoelte loopt na een dergelijke introductie.

Ik begin mijn tweede termijn ook met de minister te bedanken. Hij heeft niet alleen naar eer en geweten geantwoord, maar ook als een leeuw gevochten, zoals al naar voren is gekomen, en met verve de amendementen van de heer Van Dam verdedigd. Dat is allemaal prachtig en wij sluiten ons erbij aan dat dit prachtig is.

Het is een plezierig debat geweest en ik wil de collega's daarvoor bedanken. Daar zat wel eens een steekje onder water bij, maar dat mag ook. Wij hebben hier een levendig debat gevoerd.

We zijn bezig met een tamelijk ingewikkelde klus. We hebben vijf richtlijnen op dit onderwerp samengevoegd, zodat het er twee zijn geworden. Daarbij was steeds sprake van volledige harmonisatie. Ik wil meteen zeggen dat wij alle bepalingen van de richtlijn die hier voorligt, moeten implementeren en dat alle artikelen geldend recht in Nederland moeten worden.

Ik zal het nog wel specificeren. Wij gaan akkoord wat betreft de nieuwe regelgeving over de cookies, zoals beschreven in artikel 11.7a. Er moet sprake zijn van voorafgaande ondubbelzinnige toestemming voor alle cookies die persoonsgegevens bevatten. Daarover mag geen misverstand bestaan. Maar dan krijgen we het rechtsvermoeden met de omkering van de bewijslast. Dat leidt nog steeds tot een ongelijk speelveld in Europa en in ieder geval tot een handhavingsprobleem. Misschien was niet iedere formulering van wat ik in eerste instantie naar voren heb gebracht even duidelijk, toen we deze ingewikkelde richtlijnen in elkaar moesten voegen, maar zolang niet is bewezen dat zij geen persoonsgegevens bevatten, zijn alle websites illegaal. Daarop moet de OPTA dus gaan controleren, maar hoe doe je dat? Het gaat om 350 miljoen webpagina's. Daar zit echt een wezenlijk

probleem. Vandaar ons pleidooi om de sector een kans te geven. Wanneer je die sector een kans geeft om een bepaalde instelling te maken, is ook handhaving pas mogelijk. De sector moet binnen een bepaalde periode klaar zijn, de techniek moet ontwikkeld zijn en daar moet men hard aan werken. Ik heb begrepen dat men dat ook doet. Daarvoor is Brussel nodig, want er moet op Europees niveau overeenstemming over bestaan. Ook daar wordt aan gewerkt.

Dat in aanmerking nemende kunnen wij de wet die voorligt aannemen; die wordt dus geldend Nederlands recht. Daarmee is naar mijn mening de richtlijn geïmplementeerd. Ik heb ervoor gepleit om artikel 11.7a voorlopig niet in werking te laten treden om de sector een kans te geven. De minister heeft de motie geherformuleerd op het onderdeel van het dictum, en wel de op een na onderste alinea: verzoekt de regering om actieve ondersteuning te verlenen aan de Europese Unie bij het ontwikkelen van een betekenisvolle "do not track"-standaard en om, nou komt het, in dat licht artikel 11.7a van de Telecommunicatiewet per 31 december 2012 in werking te laten treden. Dat wil de minister lezen als: in het licht van artikel 11.7a van de Telecommunicatiewet zal het element betreffende de omkering van de bewijslast, dus dat is het rechtsvermoeden, tot 31 december 2012 niet worden gehandhaafd. Ik zie de minister knikken, maar ik hoor graag nog een uitdrukkelijke bevestiging daarvan.

Als we de tekst in deze zin modificeren, heb ik formeel niet precies wat we daar zouden willen hebben, maar dan is er materieel bewerkstelligd dat de sector de kans krijgt en dat de OPTA ook reële handhavingsmogelijkheden heeft. Ik heb hier wel vaker gezegd dat je een wet die je niet kunt handhaven beter niet kunt maken, want die leidt tot rechtsbederf. Dan denken de mensen dat het maar een regeltje is dat uit Den Haag komt en dat ze dus wel naast zich neer kunnen leggen. Ik hoor graag de bevestiging van de minister of ik deze zin uit het dictum van de motie goed lees.

De heer **Van Boxtel** (D66): Mag ik de heer Franken op dit punt nog een vraag stellen? Ik heb goed naar de minister geluisterd en ik heb het ook zo gehoord. Ik hoop toch niet dat het zijn bedoeling is om het zo in een motie neer te leggen om het voor de zekerheid toch weer in stemming te brengen! Er is nog een risico dat u niet benoemt. Nu gaat het alleen maar om de industrie. U vindt dat die de tijd moet hebben, maar er kan ook een omgekeerde situatie ontstaan. We nemen de wet aan om te voldoen aan de Europese richtlijnen, maar nu staat er ineens een particulier op die bezwaar maakt tegen het feit dat er niet op wordt gehandhaafd! Ik heb goed naar de minister geluisterd. Hij heeft uw handschoen en die van anderen opgepakt, maar ik zou het niet tot achter de komma willen afhechten. Er zitten twee kanten aan dit proces.

De heer **Franken** (CDA): Komma's kunnen belangrijk zijn, maar het gaat niet zozeer om de grammatica dan wel om de semantiek. Ik geloof dat wij het daarover eens zijn. Het gaat erom dat de

sector de kans heeft en dat de handhavingmogelijkheden gerealiseerd worden; dat kan alleen door de browserinstellingen. Ik heb juist de woorden van de minister naar ik meen letterlijk weergegeven zonder de tekst voor me te hebben, het moest alleen de auditu gebeuren. Daar heb ik vrede mee.

Dan het punt van de netneutraliteit, artikel 7.4a. Nogmaals: geen filtering bij de ISP, want wij willen per se geen enkele vorm van censuur in Nederland. We hebben een contractvrijheid en ik heb vanmiddag over de ja/nee-sticker gesproken. Dat was alleen om aan te geven dat je wel eens dingen niet wilt ontvangen -- en dat moet je ook kunnen zeggen -- onder strikte bepalingen. Die bepalingen zijn stringent geformuleerd in de motie en die komen uit het amendement-Dijkgraaf/Verburg. De minister zegt dat de schrapping die in de verzamelwet staat wel in werking moet treden. Hij zal zoeken naar alternatieven, maar dan is inmiddels het amendement-Dijkgraaf/Verburg eruit. Daar ben ik ongelukkig mee. In de Verzamelwet Verkeer en Waterstaat hoorde dat artikel XIVA niet thuis. In een verzamelwet waarin het onder andere gaat over apk-keuringen en andere concrete zaken uit de reële wereld, moet je geen stukje virtuele wereld proberen te stoppen. Het is een verwarrende methode, want een bij vergissing aangenomen amendement wordt tussen andere onderwerpen geagendeerd. Daardoor wordt het onzuiver omdat de voorstanders van de andere bepalingen nu voor de hele wet moeten stemmen en daarmee tegen het amendement stemmen dat zij zelf hebben aangenomen. Dat is een ongelukkige gang van zaken.

Ik zal mijn fractie gaarne adviseren de Telecomwet te aanvaarden. Ik hoor nog wel graag de tekst van de minister inzake de motie. Ik wil de motie pas volgende week in stemming brengen, omdat wij dan de tekst van de minister hebben. Ik zal geen komma's toevoegen.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Het zal u niet verbazen dat ik in tweede termijn slechts terugkom op het enige punt dat ik in eerste termijn naar voren heb gebracht, namelijk de eventuele beperkte uitzondering van de netneutraliteit.

Ik dank de minister voor zijn reactie op de motie die ook door mij is ondertekend. Toen dit punt in de Tweede Kamer besproken werd, waardeerde ik al de instelling en de opstelling van de minister om hier welwillend naar te kijken. Die waardering wordt alleen maar versterkt in deze Kamer nu ik de minister naar aanleiding van deze motie hoor zeggen dat hij zich wil en zal inzetten voor alternatieven in de vorm van wetgeving of op andere wijze. Naar mijn bescheiden mening kun je niet aan wetgeving ontkomen als je dit idee vorm wilt geven. De minister heeft ook laten weten dat hij ons schriftelijk wil informeren over de mogelijkheden en onmogelijkheden. Ik zie die informatie graag tegemoet.

Waarom deze motie met het verzoek om die uitzondering? De minister zegt dat burgers ten principale zelf filters kunnen installeren. Zij hebben die bevoegdheid. Mijn vraag is waarom de burger die bevoegdheid niet kan overdragen. Je kunt de woorden van de minister ook anders verstaan, namelijk dat burgers het fysieke vermogen hebben om zelf filters aan te brengen. Nou ja! Mijn voorzichtige inschatting is dat velen dat aan anderen moeten overlaten. Daar gaat het mij ook niet allereerst om. Het gaat mij meer om het principiële aspect dat zij de bevoegdheid hebben om een beperking aan te brengen zonder met de wet in strijd te komen.

Het blijft intussen een feit dat, de heer Franken heeft dat zo-even ook signaleerd, artikel XIVA, hoewel in feite vreemd aan het wetsvoorstel 32403, in stand blijft. Ik moet eerlijk zeggen dat ik niet de garantie kan geven dat ik voor dat wetsvoorstel kan stemmen zolang deze bepaling daar deel van uitmaakt. Dat geldt dus niet voor wetsvoorstel 32549 dat onze volledige steun zal hebben. Ik wacht de toegezegde informatie over de wijze waarop een eventuele beperkte uitzondering volgens de minister gerealiseerd kan worden af.

*N

De heer **Bröcker** (VVD): Voorzitter. Namens mijn fractie dank ik de minister voor de beantwoording en mijn collega's voor een goede, intensieve discussie met een voor mijn fractie acceptabel resultaat. Het is niet genoemd door de heer Franken, maar ik denk dat mijn fractie de gehele discussie rond de kabel heeft gehoord. Wij weten dat wij daarbij in een Europees-juridische spagaat zitten. Wij hebben uiteraard de meerderheid in de Tweede Kamer op dit punt te respecteren, maar helemaal gelukkig ben ik er nog niet mee. Ik mag hopen dat de afloop bij het Europees Hof een goede zal zijn.

Er was een goede discussie over de cookies. Ik ben buitengewoon blij dat wij zo'n goede, praktische oplossing hebben kunnen vinden, mede dankzij de handtekening van de PvdA onder de motie-Franken. Dat prikkelt toch tot wat extra creativiteit om de juiste antwoorden op de lastige problematiek voor de sector te kunnen vinden. Mijn fractie vindt dit een goede oplossing. Ik denk wel dat er een uitdaging voor de sector is. Wij zijn de laatste maanden redelijk bewerkt om ons te onderrichten in de voors en tegens van de cookiewetgeving. Het is best een worsteling om in al die technische materie je weg te vinden. Soms denk ik wel eens: als wij die weg gevonden hebben, zijn wij weer door de feiten achterhaald. Het is een uitdaging voor de sector om die datum voor het eind van het jaar waar te maken. Ik zal dat met grote belangstelling volgen.

In de discussie hebben wij de cookies en de een-op-eenrichtlijn besproken. Wij hadden ons een hoop ellende kunnen besparen door de richtlijn een-op-een te implementeren met een additionele kop en de omkering van de bewijslast separaat te behandelen. Dan hadden wij ons ook misschien wat

beter kunnen houden aan de termijnen voor het implementeren van richtlijnen.

Mijn fractie is principieel voor netneutraliteit, laat daar geen onduidelijkheid over bestaan, maar ook daar zien wij een afwijking van de een-op-eenrichtlijn. De minister heeft terecht gewezen op de acute situatie die vorig jaar ontstond door de ontwikkelingen van skype en apps et cetera in de telecommarkt. Ik denk dat een apart wetsontwerp op zijn plaats is. Stel dat wij de richtlijn op dat moment niet aan het implementeren waren geweest, dan hadden wij keurig een apart wetsvoorstel gekregen. Het was dus wel zeker mogelijk geweest. De regering zegt terecht dat zij geen een-op-eenomzetting als wetsvoorstel heeft aangeboden en dat er in de Kamerbehandeling extra elementen zijn bijgekomen. Ik denk dat daar bij de behandeling in de Tweede Kamer expliciet op moet worden gewezen. Ik vind dat moet worden bevorderd dat dit gesepareerd wordt van het implementatiewetsvoorstel van de Europese richtlijn.

De heer Van Boxtel daagde mij een aantal keren uit met betrekking tot de motie van de ChristenUnie. Hij kan niet alle handtekeningen onder de motie zo goed plaatsen. De handtekening van de VVD was geen vergissing. Praten over vrijheid van internet betekent ook dat er vrijheid is bij de gebruiker. Hierover heb ik in de eerste termijn al iets gezegd. Ik begrijp nog steeds niet helemaal waarom we hierover in deze mate in deze Kamer moeten praten. Het is een volstrekt logische zaak dat je als gebruiker je eigen internetvrijheid ook kunt managen met behulp van een internetprovider. Dat is even ter toelichting op de motie.

Ik wil afsluiten. Ik heb in de eerste termijn gesproken over nationale koppen en Europese richtlijnen. Dat is een beetje de rode draad geweest in de bijdrage van mijn fractie vandaag. Ik wil daar even op terugkomen. Ik heb het antwoord van de minister gehoord en het is terecht dat hij het op die manier verwoord heeft. Toch zullen we als Kamer, als Eerste Kamer, misschien wat moeten markeren als we praten over nationale koppen en Europese richtlijn. Nederland heeft daar huisregels voor. We hebben de Aanwijzingen voor de regelgeving die aanwijzingen bevat die moeten voorkomen dat bij omzetting van een richtlijn andere regels worden opgenomen dan voor de implementatie noodzakelijk zijn. Deze aanwijzing richt zich in eerste instantie natuurlijk tot de regering, maar ook de Tweede Kamer heeft daar haar aandeel in, omdat ze zelf vaak zorgt voor beleidsafwijkingen door implementatiewetten te amenderen op een wijze die niet in lijn is met de EU-richtlijn. De Algemene Rekenkamer heeft in 2008 aangegeven dat nationale koppen vaak als een verklaring worden aangemerkt voor de overschrijding van de implementatietermijn. Ik vermoed dat dit ook met dit wetsontwerp aan de orde is geweest. De minister heeft al aangegeven dat we een jaar te laat zijn. Op zich kunnen er goede gronden zijn om op bepaalde beleidsterreinen af te wijken van Europese regels. Hoewel over netneutraliteit best een goede discussie kan worden gevoerd, moet de

Eerste Kamer toch in de gelegenheid worden gesteld daar een apart oordeel over te vormen. Dit kan alleen maar door het aan te bieden in een separaat wetsontwerp.

Daarnaast zijn er voorstellen die anticiperen op Europese regelgeving. Dat geldt tot op zekere hoogte ook voor het hele punt van netneutraliteit. Mijn fractie stelt dat als in Brussel voorstellen actief in ontwikkeling zijn, Nederland daar niet al te snel op moet vooruitlopen, tenzij er van een acute noodzaak sprake is. Het kan zijn dat in de Nederlandse context we hier geconcludeerd hadden dat de acute noodzaak rond netneutraliteit deze actie rechtvaardigde. Ik kan me voorstellen dat een acute noodzaak kan ontstaan als over een kredietcrisis wordt gesproken. Allerlei situaties zijn denkbaar dat je gezamenlijk kunt zeggen van Europese regelgeving af te wijken. Toch denk ik dat Nederland een beetje terughoudend moet zijn met anticiperende wetgeving als er geen acute noodzaak is. Het is beter de besluitvorming in Europa te voltooien en dan vervolgens heel snel te implementeren, sneller dan we nu gewend zijn. Daarmee wordt de volatiliteit in wetgeving vermeden, omdat het wetsvoorstel niet weer moet worden aangepast. Ik denk dat dat de kwaliteit van de wetgeving en de rechtszekerheid voor burgers en bedrijven ten goede komt.

In hoeverre is het fenomeen nationale koppen nu aan de orde geweest? Ik heb het even bestudeerd want ik ben een relatieve nieuwkomer. Het is heel vaak aan de orde is geweest. Het is een onderwerp dat bij iedereen leeft als je kennisneemt van wat de verschillende fracties, inclusief mijn fractie, in de loop der tijd erover hebben gezegd. Soms ook is er enig politiek opportunisme aanwezig om het als argument te hanteren in de discussie in de Tweede Kamer en ook in deze Kamer. Ik denk dat het goed is, volgend ook de elementen die ik in de loop van het debat heb genoemd, dat we het gezamenlijk markeren voor deze Kamer en daarvoor bied ik de voorzitter een motie aan.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Bröcker, Franken, Ester en Holdijk wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er brede politieke consensus is over de onwenselijkheid van nationale koppen op Europese regelgeving;

constaterende dat de Algemene Rekenkamer heeft vastgesteld dat nationale koppen worden aangemerkt als een verklaring voor de termijnoverschrijdingen bij de implementatie van Europese richtlijnen;

constaterende dat Nederland regelmatig afwijkt van Europese regelgeving door eisen op te nemen in

zijn nationale wetgeving die strenger zijn dan gelet op de Europese regelgeving strikt noodzakelijk is;

constaterende dat Nederland regelmatig vooruitloopt op Europese regelgeving door in zijn nationale wetgeving te anticiperen op de Europese regelgeving die actief in ontwikkeling is of waarover de discussie en besluitvorming op Europees niveau nog niet is afgerond;

overwegende dat het gelet op de interne markt van de EU onwenselijk is dat in Nederland andere regels gelden dan in de rest van de EU;

overwegende dat afwijking van Europese regelgeving, in het bijzonder bij wege van een wetsvoorstel dat als doel heeft de Europese regelgeving te implementeren, slechts in zeer bijzondere omstandigheden gerechtvaardigd kan zijn;

overwegende dat anticipatie op Europese regelgeving slechts gerechtvaardigd kan zijn als daarvoor een acute noodzaak is, waarbij de besluitvorming op Europees niveau niet kan worden afgewacht;

verzoekt de regering, wanneer afgeweken wordt van Europese richtlijnen in het wetsvoorstel dat de implementatie daarvan beoogt, de rechtvaardiging voor deze afwijking expliciet en gemotiveerd aan de orde te stellen bij de behandeling van het wetsvoorstel of amendementen daarop en te bevorderen dat deze afwijkingen in een afzonderlijk wetsvoorstel worden aangenomen aan de Eerste Kamer;

verzoekt de regering voorts om in de toekomst niet te anticiperen op Europese regelgeving, wanneer er Europese voorstellen zijn die hetzelfde onderwerp en doel hebben en waarover de besluitvorming nog niet is afgerond, tenzij daarvoor een acute noodzaak is,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt letter K (32549).

**

De heer **Reuten** (SP): Als ik het goed gehoord heb, is de motie gericht aan de regering. Ik heb de Handelingen van de Tweede Kamer een beetje gelezen. De minister heeft zich daar heftig verzet tegen het zetten van een kop op het wetsvoorstel. Eigenlijk zou je deze motie moeten richten aan de Tweede Kamer. Ik begrijp het niet helemaal.

De heer **Bröcker** (VVD): Ik zal het toelichten. Ik denk allereerst dat het goed is dat we weten wat het standpunt is van de Kamer als je over dit onderwerp van nationale koppen praat. Het heeft vandaag ook uitgebreid een rol op de achtergrond gespeeld. Uiteraard adresseer ik hier de regering maar ik denk dat een dergelijke uitspraak van deze Kamer behulpzaam kan zijn bij het

wetgevingsproces in de Tweede Kamer. Ik denk dat dat goed is en daar vraag ik om.

Ik waardeer de rol als leeuw die onze minister in de Tweede Kamer had, maar er was een aantal opties geweest. De amendementen hadden kunnen worden ontraden. De regering had ook kunnen bevorderen dat ze als een apart wetsontwerp gepresenteerd konden worden. Men had het wetsontwerp kunnen aanhouden en in het extreme had men het wetsontwerp ook kunnen intrekken. Er zijn verschillende opties om het gedrag dat wij in de Eerste Kamer graag zouden willen zien, te beïnvloeden. Dat probeer ik namens mijn fractie met deze motie te bereiken.

De heer **Van Boxtel** (D66): Ik begrijp dat de heer Bröcker op enig moment behoefte heeft aan zo'n uitspraak maar ik vind de timing bij dit debat een beetje merkwaardig. Enerzijds omdat de minister een eigen verleden heeft dat helemaal niet rechtvaardigt dat de heer Bröcker hem of het kabinet hierop nu adresseert. Anderzijds is het een soort oproep tot zelfreiniging, impliciet aan beide Kamers. Maar ook daar kan ik bijna niet onder het idee uit van selectief winkelen. Ik zal de motie heel goed lezen want aan de ene kant wil ik me helemaal niet laten beknotten om soms te vinden dat wij op Europa vooruit mogen lopen. Dat doet de VVD-fractie ook wel eens op onderdelen. Ook andersom: niet alleen meer regelgeving maar ook minder. Ik herinner me nog bij de algemene beschouwingen dat de heer Hermans met allerlei regels aankwam die we in Europa hebben maar waar hij vanaf wilde. Misschien moet u de motie laten liggen tot de algemene beschouwingen. Dan is het een mooie oproep om ons te gaan gedragen, zowel de ene als de andere kant op. Bij dit wetsvoorstel is een beetje sprake van de zweem dat het wel wordt geaccordeerd, maar eigenlijk niet.

De heer **Bröcker** (VVD): Ik denk dat de Handelingen daar volstrekt duidelijk over zijn. Ik heb alleen gezegd dat er, gelet op de hele behandeling van dit wetsvoorstel, de vertragingen door de een-op-eenimplementatie, het fenomeen van de nationale koppen en de rol die de Eerste Kamer op dit punt behoort te spelen, wel degelijk een verband is met de onderwerpen die wij vandaag hebben besproken. Ik heb namens mijn fractie gezegd dat wij heel goed uit de voeten kunnen met een hopelijk goede implementatie van de cookiebepaling. Ik heb ook nadrukkelijk gezegd - - daarbij kunt u mij niet betichten van politiek opportunisme -- dat mijn fractie de netneutraliteit omarmt en ondersteunt, ook al is dit een nationale kop. Ik bepleit alleen dat wij zaken over dit soort onderwerpen separaat krijgen aangereikt in het wetgevingsproces. Ik denk dat dit een heel praktische suggestie is en geen open deur. Ik zeg dit omdat een enkeling bij de voorbereiding zei: dit is standaardpraktijk, dus wat vraag je ons eigenlijk.

De heer **Reuten** (SP): Ter voorkoming van misverstanden: ook mijn fractie is tegen nationale

koppen, maar ik vind het een beetje vreemd om dit nu aan de regering te adresseren. Dat is alles.

*N

De heer **Ester** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik dank de minister voor de uitgebreide reactie op onze vragen en zorgen. We hebben de argumenten gewisseld en we kunnen de balans opmaken. De Telecommunicatiewet lijkt op zich een goede stap. De privacy van burgers is natuurlijk ook bij dit medium van eminent belang, zeker op het punt van de codificering van digitale rechten. Dat is zonder meer broodnodig. Dat geldt voor cookies, zoals wij vanavond uitvoerig hebben besproken, maar ook voor de kwestie van netneutraliteit, waarvan mijn fractie een groot voorstander is.

Het doet mij deugd om te mogen constateren dat dit huis ook vandaag heeft laten zien dat wij met betrekking tot internet ook de rechten van minderheden in dit land serieus nemen en dat ook dit huis oog heeft voor het belang van internetfiltering vanwege zeer basale pedagogische en principiële motieven van mensen. Voor sommigen zijn dit religieuze motieven, maar dit kan ook te maken hebben met opvoedkundige principes. In die zin is de motie van de fractie van de ChristenUnie niet alleen geadresseerd aan de biblebelt, want dit geldt ook zeer nadrukkelijk voor burgers die zich zorgen maken over allerlei troep die via het internet naar binnen komt en waarvan wij onze kinderen en onze gezinnen willen afschermen. Dat is voor ons van wezenlijk belang. Collega Holdijk zei dit ook zeer treffend. Natuurlijk kunnen mensen dit individueel doen -- sommige mensen kunnen dit overigens niet -- maar zij moeten ook in staat zijn om dit recht over te dragen naar de gemeenschappelijkheid van een provider. Dat is voor mijn fractie een zeer belangrijke kwestie.

Het doet mij deugd dat de motie is ondertekend door een meerderheid van de Kamer. Ik denk dat dit voor de minister een reden zal moeten zijn om de mogelijkheden waar de ondertekenaars van de motie naar vragen, zeer serieus te onderzoeken. Als de motie wordt aangenomen, gaan wij ervan uit dat zij door de minister wordt uitgevoerd. Dit heeft ook te maken met die rare anomalie van de wetgeving, waar wij het hier vandaag over hebben gehad. Er is een stemfout gemaakt in de Tweede Kamer. Die moet gerepareerd worden via een toch wat merkwaardige Verzamelwet Verkeer en Waterstaat, waar dit verder helemaal niets mee te maken heeft. Die gang van zaken is verre van goed, ook in de ogen van mijn fractie. Er is een rare fout gemaakt en die moeten wij absoluut terugdraaien.

Wij dagen de minister er dan ook toe uit om zijn toezegging over het verkennen van de mogelijkheden zeer serieus te nemen. Hij is gedurende dit debat volgens mij ongeveer twaalf keer gecompimenteerd met zijn creativiteit. Ook op dat punt daag ik hem dus nog een keer uit. Hij werd door de heer Franken zelfs drie keer "een leeuw" genoemd. Dat schept verplichtingen, ook ten aanzien van deze motie. Die combinatie van

creativiteit en de energie van een leeuw wekt zeer hooggespannen verwachtingen ten aanzien van de minister. Eigenlijk is het ook niet zo ingewikkeld om deze klus te klaren via een aantal intelligente routes. De minister komt hier best wel uit.

Om de redenen die ik net aanduidde, zullen wij tegen de verzamelwet stemmen. Ik vraag de minister om de resultaten van zijn verkenning in een brief naar de Kamer te sturen. Wellicht kunnen wij die brief in de loop van deze week krijgen zodat de ondertekenaars die informatie kunnen laten meewegen in hun finale oordeel over de Telecommunicatiewet. Waarvoor alvast mijn dank!

*N

De heer **Van Boxtel** (D66): Voorzitter. Van verschillende kanten heeft de minister mogen horen dat hij zich als een leeuw heeft opgesteld. Wij hebben vandaag een mooi debat gevoerd, maar het was volgens mij niet zo scherp op de snede dat je kunt spreken van een leeuw en een lam. Ik wens de minister -- dit klinkt als een grapje, maar zo bedoel ik het niet -- de rol van een ietwat tandeloze leeuw toe als het gaat om het verzoek in de motie-Ester. In de Tweede Kamer is een amendement ingediend dat het niet heeft gehaald. Nu doen wij dat hier via een motie dunnetjes over. In het debat was overigens sprake van een interessant misverstand. De minister kent de geschiedenis van de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer, maar zei toch dat hij bereid is om te bezien of andere wetgeving nodig is. Vervolgens zei de heer Ester in zijn repliek dat hij helemaal niet om andere wetgeving vraagt. Ik heb voluit respect voor andere levensovertuigingen en religieuze opvattingen, maar ik wijs erop dat wij op andere terreinen telkens weer pleiten voor zo weinig mogelijk regelgeving. Nu wordt hier toch weer om regelgeving gevraagd. Dit soort zaken -- ik kijk nu even naar de ambtenaren van de minister die straks wellicht een andere minister moeten dienen -- zijn volgens mij bijkans onmogelijk in regels voor aanbieders te vangen. Dat wordt echt verdraaid ingewikkeld. Dat is mijn enige waarschuwing. Ik gun het eenieder, maar ik zal er in ieder geval niet voor stemmen. Niet vanuit disrespect of vanuit onbegrip voor de wens om met een aanbieder te gaan werken, maar omdat ik denk dat het welhaast onmogelijk is om dit op een goede manier te regelen.

Voorzitter. Mijn achting voor de minister was groot en is na dit debat nog meer gestegen. Hij stond niet alleen voor te lezen, maar begreep waarover het gaat. Wat mij betreft, was dit debat een gevuld cookie.

*N

Minister **Verhagen**: Voorzitter. Ik dank de geachte senatoren voor het buitengewoon plezierige en goede debat dat wij vandaag hebben gevoerd. Ook als je je niet als een leeuw hoeft te verdedigen, zeg ik tegen de heer Van Boxtel, kan toch op basis van argumenten waarbij men bereid is om naar elkaar te luisteren een goed debat plaatsvinden. Dan is

het mogelijk om tot een goede weging te komen die leidt tot dito wetgeving.

Ik ben blij dat de heer Noten vond dat mijn antwoord afdoende was. Hij verwees daarbij naar de exacte formulering van de cookiebepaling in relatie tot de motie-Franken. Daarin verzoekt de heer Franken de regering "om actieve ondersteuning te verlenen aan de Europese Unie bij het ontwikkelen van een betekenisvolle Do Not Track standaard en om in dat licht artikel 11.7a van de Telecommunicatiewet per 31 december 2012 in werking te laten treden". Dat is in het geval de wet die wij hebben ingediend, wordt aanvaard en in werking treedt. In het licht van hetgeen in dit debat gewisseld is -- het element van de handhaving en de omkering van de bewijslast -- zal er niet worden gehandhaafd tot 31 december 2012. Dat was de formulering waarnaar verwezen werd. Ik kan daarmee instemmen. Daarmee wordt recht gedaan aan de bedoeling. Tegelijkertijd is dat niet in strijd met de Europese regels. In de tussentijd zal op Europees vlak en in overleg met de betrokkenen gekeken worden naar mogelijkheden om tot een gebruiksvriendelijke invulling van die omkering te komen zodat de handhaving niet op de problemen stuit waarvoor gevreesd wordt. Ik hoop dat ik daarmee tegemoet gekomen ben aan de wensen op dit punt.

In het algemeen merk ik op dat de sectoren de kans krijgen om technieken te ontwikkelen die recht doen aan hetgeen wij wensen. Dat is ook een plicht. Men kan niet gratis zeggen: wij hebben niets kunnen vinden. Op 31 december moeten zaken hoe dan ook gerealiseerd zijn want anders krijgt men te maken met die omkering van de bewijslast zoals deze geformuleerd is. Ik kan dit toezeggen omdat de OPTA al heeft aangegeven dat juist bij het praktische aspect van de cookiebepaling terughoudendheid in de handhaving betracht wordt. De OPTA staat open voor een meer gebruiksvriendelijke wijze van het verkrijgen van toestemming, rekening houdend met Europese ontwikkelingen. Dat past dus in deze sfeer.

De heer Holdijk sprak specifiek over de mogelijkheid om de bevoegdheid over te dragen van het niet krijgen van bepaalde informatie via internet. Ik vind het een buitengewoon aardige gedachte dat een bevoegdheid kan worden overgedragen aan iemand anders. Ook op andere terreinen kunnen mensen gemachtigd worden. Ik kan mij goed voorstellen dat men dat wenselijk vindt. Overigens kan de netprovider ook in de huidige vorm, via de netneutraliteitsbepaling, de minder technische klant als dienst helpen bij het installeren van een filter op de computer of op de router. Dat soort elementen breng ik graag onder de aandacht. Net zo goed als er een EO-filter te krijgen is, die op de markt wordt gebracht omdat daaraan behoefte is, kan ik mij voorstellen dat providers dat met het oog op klantvriendelijkheid actiever gaan aanbieden bij gebruikers die daaraan behoefte hebben. Ik kom nog over de motie te spreken in mijn reactie op de inbreng van senator Ester.

Ik kom nu op de inbreng van de heer Bröcker. Het past mij niet om een oordeel uit te

spreken over de handelwijze van de Kamer, van de Tweede noch de Eerste Kamer. Ik vind het moeilijk om op dat punt een oordeel uit te spreken. De Kamer controleert mij, ik controleer niet de Kamer. Staatsrechtelijk heb ik een buitengewone aarzeling om in te gaan op het betoog van de heer Bröcker. Als de Kamer als zodanig behoefte heeft om over de werkwijze van de Kamer aan de overzijde van gedachten te wisselen, is de geëigende weg om dat via de Voorzitters te doen. Dat is het aangewezen pad.

Dat laat onverlet -- daarom is de motie wat mij betreft volstrekt overbodig -- dat ik heb gedaan wat de heer Bröcker vraagt. Ik kan hem de Handelingen geven. Daar sloeg het "als een leeuw" en "met verve" op. In de tekst zijn woorden "onzinnig" en "bizar" te lezen. Hij kan ook horen op welke wijze ik die amendementen hier verdedig. Ik wijs er met klem op dat ik ben ingegaan op met name het element van de nationale koppen en dat ik heb verwezen naar het regeerakkoord waarin stond dat wij dat niet meer zouden doen, juist om het level playing field zeker te stellen. Ik zal hem die Handelingen graag ter hand stellen.

Ik was er blij mee dat de heer Bröcker zei dat bij uitzondering een nationale kop wenselijk kan zijn. Hij was ervan overtuigd dat er wat betreft de gang van zaken met betrekking tot netneutraliteit bepaalde elementen waren. Ik vond zijn voorstel om een nationale kop in beginsel in een apart voorstel op te nemen zodat de implementatiewet snel kan doorgaan en tegelijkertijd een zuiver debat kan plaatsvinden op zich een aardig idee. Natuurlijk bepaalt de Tweede Kamer wat er middels amendementen in een wetsvoorstel wordt opgenomen. Mocht de situatie zich in de toekomst weer voordoen op mijn beleidsterrein, dan zal ik dit voorstel absoluut voorleggen aan de Tweede Kamer. Ik vind het wel zuiver.

Datzelfde geldt ten aanzien van verzamelwetgeving, waarbij wij met een ander amendement te maken hebben. Helaas wordt het recht van amendement niet bepaald door de regering, maar door de Kamer. Of niet helaas, dat is juist goed. Het is staatsrechtelijk heel goed. Ik vergiste mij even in het vuur van mijn betoog.

Ik kom tot slot op de motie van de heer Ester. De reactie van de heer Van Boxtel op die motie hoeft ik verder niet van commentaar te voorzien. De heer Ester vraagt mij om de mogelijkheden serieus te bekijken. Die toezegging doe ik. Ik zal de mogelijkheden zeer serieus bekijken. In een brief aan de Kamer wil ik ingaan op de mogelijkheden en onmogelijkheden die er zijn. De heer Ester vroeg of ik die brief in de loop van de week kan sturen, in elk geval voor de stemming over dit wetsvoorstel. De redenering daarbij was dat deze brief mogelijkerwijs het stemgedrag van de indieners met betrekking tot de verzamelwet zou kunnen beïnvloeden. Ik ga er dan ook van uit dat zijn uitspraak dat hij tegen deze wet zal stemmen ook nog beïnvloed kan worden door mijn brief. Ik zie de heer Ester bevestigend knikken. Dat is voor mij temeer een reden om de brief inderdaad voor de stemming aan de Kamer te sturen. Als dat zou leiden tot een stem van de heer

Ester voor het wetsvoorstel inzake de verzamelwetgeving, zou dat alleen maar positief zijn.

De heer **Van Boxtel** (D66): Ik begrijp op zich dat de vraag wordt gesteld. Ik vond het eerste antwoord van de minister afdoende, namelijk dat hij zou kijken en de Kamer een brief zou sturen. Dan wacht ik dat ook af. Ik vind echter de koppelverkoop merkwaardig, waarbij op een eigenlijk principieel, op grond van een overtuiging gevraagd punt wordt gezegd: dat beïnvloedt mede mijn stemgedrag, de vraag of ik een frommelwet wel of niet accepteer. Ik zou dus echt de heer Ester willen vragen om mij dat eens uit te leggen, want ik vind het een zich totaal niet tot het ander verhouden.

De heer **Ester** (ChristenUnie): Ik heb me ook niet in die bewoordingen uitgelaten. De heer Van Boxtel kan dit dus ook niet aan mij vragen. Ik zie dit niet als koppelverkoop. Ik zie het als partijen die elkaar proberen te vinden. Als de minister toezegt dat de brief deze week nog komt en dat daarin serieus wordt ingegaan op de mogelijkheden die hij in heel concrete zin ziet om tegemoet te komen aan de motie, zullen wij dat uiteraard ook heel serieus laten meewegen in ons finale besluit. Dat lijkt me niet meer dan redelijk, en dat zie ik niet als koehandel.

Minister **Verhagen**: Dan zeg ik toe dat ik in de loop van de week voor de stemmingen deze Kamer een brief stuur waarin ik inga op de mogelijkheden en onmogelijkheden van het verzoek zoals dat in de motie-Ester c.s. is verwoord. Ik zeg toe dat ik zeer serieus naar de mogelijkheden daarvoor kijk, maar dit is, zeg ik nogmaals, geen inhoudelijk antwoord over wat in die brief komt te staan.

Ik denk dat ik daarmee aan het eind van mijn beantwoording in tweede termijn ben gekomen. Ik dank de Kamer nogmaals voor de constructieve wijze waarop wij dit debat hebben kunnen voeren.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik dank de minister. Ik kom tot afhandeling van de wetsvoorstellen. Ik zal dat per wetsvoorstel doen.

**

Het wetsvoorstel tot Wijziging van de Telecommunicatiewet ter implementatie van de herziene telecommunicatierichtlijnen (32549) wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Uit de laatste discussie maak ik op dat door de fractie van de ChristenUnie om stemming wordt gevraagd over de Verzamelwet Verkeer en Waterstaat 2010 (32403). Die stemming zullen wij volgende week houden, gekoppeld aan de brief die wij van de minister mogen verwachten. Ik neem aan dat dit automatisch ook geldt voor de ingediende moties, voor zover die dan nog in stemming zullen worden

gebracht. De mogelijkheid bestaat immers dat naar aanleiding van de brief van de minister een of meer moties weer worden teruggenomen.

**

Sluiting 22.05 uur.

!Lijst van besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. de stemmingen over de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op 8 mei 2012:

Wijziging van de Wet personenvervoer 2000 in verband met verordening (EG) nr. 1370/2007 van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 23 oktober 2007 betreffende het openbaar personenvervoer per spoor en over de weg en tot intrekking van Verordening (EEG) nr. 1191/69 van de Raad en Verordening (EEG) nr. 1107/70 van de Raad (PbEU L 315) (32376);

Wijziging van de Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen in verband met aanpassing van de dienstverlening van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen aan werkgevers en werkzoekenden en de opheffing van de Raad voor werk en inkomen als publiekrechtelijke rechtspersoon met een wettelijke taak en van de Werkloosheidswet en enige andere wetten in verband met de beëindiging van de inzet van het re-integratiebudget Werkloosheidswet en van loonkostensubsidies (33065);

b. de stemmingen over de volgende motie te doen plaatsvinden op 8 mei 2012:

Motie van het lid Smaling (SP) c.s. over het multimodaal willen aanbesteden van het openbaar vervoer door de stadsregio Amsterdam (32376, E);

c. de plenaire behandeling van de volgende hamerstukken te doen plaatsvinden op 8 mei 2012:

Wijziging van onder meer de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet educatie en beroepsonderwijs in verband met samenwerking tussen onbekostigd voortgezet onderwijs en voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (32892);

Wijziging van de Wet op het financieel toezicht, de Faillissementswet, de Pensioenwet en de Wet verplichte beroepspensioenregeling in verband met de implementatie van richtlijn 2010/78/EU van het Europees Parlement en de Raad van 24 november 2010 tot wijziging van de Richtlijnen 98/26/EG, 2002/87/EG, 2003/6/EG, 2003/41/EG, 2003/71/EG, 2004/39/EG, 2004/109/EG, 2005/601/EG, 2006/48/EG, 2006/49/EG en 2009/65/EG wat de bevoegdheden van de Europese toezichthoudende autoriteit (Europese Bankautoriteit), de Europese toezichthoudende autoriteit (Europese Autoriteit voor verzekeringen en bedrijfspensioenen) en de

Europese toezichthoudende autoriteit (Europese Autoriteit voor effecten en markten) betreft (PbEU 2010, L 331) (Wet implementatie Omnibus I-richtlijn) (33021);

Wijziging van de Wet op het financieel toezicht en de Wet toezicht financiële verslaggeving in verband met de herziene richtlijn prospectus (33023);

Wijziging van de begrotingsstaat van het Ministerie van Financiën (IXB) voor het jaar 2011 (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (33090-IXB);

d. het debat over mogelijke controversialiteit van (wetsvoorstellen) te doen plaatsvinden op 8 mei 2012;

e. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin te doen plaatsvinden op 8 mei 2012:

Samenvoeging van de gemeenten Dirksland, Goedereede, Middelharnis en Oostflakkee (33175);

f. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin te doen plaatsvinden op 15 mei 2012 (i.p.v. 8 mei 2012):

Wijziging van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek en de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte (huurverhoging op grond van inkomen) (33129);

g. de gezamenlijke plenaire behandeling van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op 22 mei 2012:

Regels met betrekking tot de financiering van het toezicht op de financiële markten (Wet bekostiging financieel toezicht) (33057);

Wijziging van de Wet op het financieel toezicht en de Wet financiële markten BES in verband met het invoeren van een aansprakelijkheidsbeperking voor de toezichthouders op de financiële markten en het opnemen van regels met betrekking tot de beloning van dagelijksbeleidsbepalers van financiële ondernemingen die staatssteun genieten (Wet aansprakelijkheidsbeperking DNB en AFM en bonusverbod staatsgesteunde ondernemingen) (33058);

Wijziging van de Wet op het financieel toezicht en de Faillissementswet, alsmede enige andere bevoegdheden in verband met de introductie van aanvullende bevoegdheden tot interventie bij financiële ondernemingen in problemen (Wet bijzondere maatregelen financiële ondernemingen) (33059);

h. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap te doen plaatsvinden op 22 mei 2012:

Wijziging van onder meer de Mediawet 2008 in verband met aanpassing van de rijksmediabijdrage, beëindiging van de wettelijke taken van de Stichting Radio Nederland Wereldomroep en aanpassingen van meer technische aard (33019);

i. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie te doen plaatsvinden op 5 juni 2012:

Wijziging van boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met de aanpassing van het recht van enquête (32887).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Wijziging van de Wet subsidiëring politieke partijen met het oog op verlaging van de subsidies (31906);

Goedkeuring van de op 22 juni 2010 te Ouagadougou tot stand gekomen Overeenkomst tot tweede wijziging van de Partnerschapsovereenkomst tussen de leden van de groep van staten in Afrika, het Caribische gebied en de Stille Oceaan, enerzijds, en de Europese Gemeenschap en haar lidstaten, anderzijds, ondertekend te Cotonou op 23 juni 2000 en voor de eerste maal gewijzigd te Luxemburg op 25 juni 2005 (Trb. 2011, 78) (32799);

Wijziging van de Wet ruimtelijke ordening en enige andere wetten (voorzien in een wettelijke grondslag voor provinciaal medebewind en voor de mogelijkheid tot afwijking van algemene regels) (32821);

Goedkeuring van de op 15 oktober 2008 te Bridgetown totstandgekomen Economische Partnerschapsovereenkomst tussen de Cariforum-staten, enerzijds, en de Europese Gemeenschap en haar lidstaten, anderzijds (Trb. 2009, 18) (32883);

Implementatie van kaderbesluit 2008/909/JBZ van de Raad van de Europese Unie van 27 november 2008 inzake de toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning op strafvonnissen waarbij vrijheidsstraffen of tot vrijheidsbeneming strekkende maatregelen zijn opgelegd, met het oog op tenuitvoerlegging ervan in de Europese Unie (PbEU L 327), van kaderbesluit 2008/947/JBZ van de Raad van de Europese Unie van 27 november 2008 inzake de toepassing van het beginsel van de wederzijdse erkenning op vonnissen en proeftijdbeslissingen met het oog op het toezicht op proeftijdvoorwaarden en alternatieve straffen (PbEU L 337) en van kaderbesluit 2009/299/JBZ van de Raad van de Europese Unie van 26 februari 2009 tot wijziging van kaderbesluit 2002/584/JBZ, kaderbesluit 2005/214/JBZ, kaderbesluit 2006/783/JBZ, kaderbesluit 2008/909/JBZ en kaderbesluit 2008/947/JBZ en tot versterking van de procedurele rechten van personen, tot bevordering van de toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning op beslissingen gegeven ten aanzien van

personen die niet verschenen zijn tijdens het proces (PbEU L 81) (Wet wederzijdse erkenning en tenuitvoerlegging vrijheidsbenemende en voorwaardelijke sancties) (32885);

Wijziging van de Wet inburgering en enkele andere wetten in verband met de versterking van de eigen verantwoordelijkheid van de inburgeringsplichtige (33086);

Wijziging van onder meer de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet educatie en beroepsonderwijs in verband met samenwerking tussen onbekostigd voortgezet onderwijs en voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (32892);

Wijziging van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek en de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte (huurverhoging op grond van inkomen) (33129);

Samenvoeging van de gemeenten Dirksland, Goedereede, Middelharnis en Oostflakkee (33175).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister-president, minister van Algemene Zaken, ten geleide van een afschrift van zijn brief van 23 april 2012 (met bijlagen) aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal inzake het aanbieden van ontslag van de minister-president, alle ministers en staatssecretarissen aan H.M. de Koningin (griffiennr. 150476);

een, van alsvoren, ten geleide van een afschrift van zijn brief van 25 april 2012 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal inzake het Jaarbericht Koninklijk Huis 2011 (griffiennr. 150504);

een, van de minister en de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Raad Algemene Zaken van 24 april 2012 (griffiennr. 150456);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken van 23 april 2012 (griffiennr. 150460);

een, van alsvoren, inzake aanvulling op de geannoteerde agenda Raad Buitenlandse Zaken d.d. 23 april 2012 (griffiennr. 150460.01);

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, ten geleide van de lijst van in voorbereiding zijnde verdragen met als peildatum 31 maart 2012 (griffiennr. 150467);

een, van alsvoren, inzake rapportage van de inbreng van de Nederlandse regering in EU Hofzaken waarover in 2011 uitspraak is gedaan (griffiennr. 150471);

een, van alsvoren, inzake CAVV advies no. 20 - regeringsreactie (griffiennr. 150522);

een, van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, ten geleide van vier fiches die werden opgesteld door de werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake o.a. Verordening niet-commerciële verkeer van gezelschapsdieren en wijziging Richtlijn betreffende

handelsverkeer en de invoer van o.a. honden, katten en fretten (griffiennr. 150455);

een, van alsvoren, inzake stand van zaken implementatie Europese richtlijnen en kaderbesluiten in eerste kwartaal 2012 (griffiennr. 150481);

een, van alsvoren, ten geleide van vier fiches die werden opgesteld door de werkgroep Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen inzake o.a. Verordening voor afwikkeling van effectentransacties en centrale effectenbewaarinstellingen (griffiennr. 150482);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken (ontwikkelingssamenwerking) van 14 mei 2012 (griffiennr. 150489);

een, van alsvoren, ten geleide van de aanvulling op de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken (Ontwikkelingssamenwerking) d.d. 14 mei 2012 (griffiennr. 150489.01);

een, van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, ten geleide van het AIVD-jaarverslag 2011 (griffiennr. 150470);

een, van alsvoren, inzake wijziging van het Besluit huurprijzen woonruimte (aanpassing woningwaarderingssstelsel) (griffiennr. 150475);

een, van alsvoren, inzake herziene versie Evaluatie Kaderwet ZBO's (griffiennr. 149874.01);

een, van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, ten geleide van de beleidsreactie op het Onderwijsverslag 2010-2011 van de Inspectie van het Onderwijs (griffiennr. 150457);

een, van de minister van Financiën, ten geleide van het concept van het Nederlandse Stabiliteitsprogramma 2012 (griffiennr. 150513);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda voor de extra Ecofin van 2 mei 2012 en de Eurogroep en Ecofin Raad van 14 en 15 mei 2012 te Brussel (griffiennr. 150488);

een, van de staatssecretaris van Financiën, inzake informatie over ontwikkelingen in de kansspelautomatensector (griffiennr. 150515);

een, van de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, inzake nahang Besluit geluid en Invoeringsbesluit geluidproductieplafonds (griffiennr. 150487);

een, van de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, ten geleide van een afschrift van een brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal d.d. 19 april 2012 inzake natuurherstel Westerschelde (griffiennr. 151041.39).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

3. de volgende missive:

een, van de directeur van het Kabinet der Koning, houdende goedkeuring door H.M. de Koningin van een aantal door de Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen (griffiennr. 140484).

De Voorzitter stelt voor, deze missive voor kennisgeving aan te nemen. De bijlage is neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

4. de volgende geschriften:

een, van E.v.d.B., inzake intimidaties en machtsmisbruik door de politie (griffiennr. 150508). Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie; een, van M.K., inzake scheefwonen (33129) (griffiennr. 149553.12); een, van E.P., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.15); een, van F.R.d.B., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.13); een, van B.S., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.16); een, van R.S., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.17); een, van W.H., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.21); een, van G.H. te A., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.20); een, van L. te D.H., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.19); een, van J.R., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.27); een, van R.S., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.28); een, van T.v.V., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.26); een, van R.U., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.24); een, van R.K., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.29); een, van M.B., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.30); een, van G.v.W. te Z., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.31); een, van M.J.v.d.V., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.32); een, van M.A.S., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.33); een, van M.L. te M., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.34); een, van J.d.D. te W., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.35); een, van C.R., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.36); een, van E.M.P., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.37); een, van A.B., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.38); een, van W.D., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.39); een, van J.P. te B., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.40); een, van D.B., inzake update digitalisering en CBP (griffiennr. 150472); een, van R.F., inzake huurbeleid (32129) (griffiennr. 149553.42); een, van J.J.P., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.43); een, van P.R.T., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.44);

een, van I.W. te M., inzake alsvoren (griffiennr. 149553.45);

een, van R.S. te B.o.L., inzake mogelijke oplossing voor versplinterde stemmen (griffiennr. 150492);

een, van A.B.R., inzake geen verkiezingen en regeren (griffiennr. 150510).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin;

een, van A.C.M.L., inzake mogelijke concrete voorstellen t.b.v. het oplossen van de huidige crisis en terugkrijgen van vertrouwen door de bevolking (griffiennr. 150503).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Financiën;

een, van J.G.E.K. te V., inzake adequate oplossing begrotingstekort (griffiennr. 150294.01). Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissies voor Financiën en voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie;

een, van C.P.v.B., inzake wetsvoorstel 32440 (Aanbestedingswet 20..) (griffiennr. 147069.03);

een, van D.B., inzake postNL (griffiennr. 150511).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie;

een, van T.v.D. te B., inzake verhoging van de pensioenleeftijd (griffiennr. 150506).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid;

een, van H.M. te H., inzake CIZ weigering indicatie af te geven (griffiennr. 150463);

een, van J.v.d.W-d.R. te B., inzake klacht gemeente Best (griffiennr. 150507).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport;

een, van V.G. te R., inzake E090133a (Richtlijn tot wijziging van richtlijn 2003/109/EG teneinde haar werkingssfeer uit te breiden tot personen die internationale bescherming genieten (griffiennr. 150461).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Immigratie en Asiel/JBZ-raad.

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.